

ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİ: BİR MODEL TESTİ

ADOLESCENT-PARENT RELATIONSHIPS: A MODEL TEST

Emine Feyza AKTAŞ

Hacettepe Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

Doktora Tezi

olarak hazırlanmıştır.

2017

TEŞEKKÜR

Bu çalışma süresince sunduğu destek için ilk olarak tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Yıldırım'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Lisansüstü eğitimim boyunca ve tezimin her aşamasında engin bilgi birikimi ve deneyimiyle bana yol gösteren, sadece akademik olarak değil yaşamımın her aşamasında desteğini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Yıldırım'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez jürimde yer alan ve değerli geribildirimleriyle çalışmama katkılarını sunan hocalarım Sayın Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak'a, Sayın Doç. Dr. Türkan Doğan'a, Sayın Doç. Dr. Meliha Tuzgöl-Dost'a ve Sayın Doç. Dr. İlhan Yalçın'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca lisans eğitimim boyunca çok şey öğrendiğim ve her birini örnek alarak iyi bir meslek elemanı olabilme idealini edindiğim, Ankara Üniversitesi PDR Anabilim Dalı'ndaki tüm hocalarıma ve lisansüstü eğitimim boyunca akademik yaşama en iyi şekilde yetiştirme çabasıyla bana yol gösteren Hacettepe PDR Anabilim Dalı'ndaki tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime, ama en çok kaybıyla derin üzüntü duyduğum, sık görüşmesek de hep çok sevdiğim çok değerli öğretmenim Dilara Alıca'ya şükranlarımı ve en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Eminim bende olduğu gibi birçok öğrencinizde derin izler bıraktınız öğretmenim, yaşamına değdiğiniz pek çok insanla hep var olun...

Çalışmamın her aşamasında ve tezimi okuyarak bana geribildirimleriyle desteklerini sunan ve lisansüstü eğitimim boyunca hep yanımda hissettiğim, Hacettepe günlerimi daha eğlenceli kılan başta oda arkadaşım ve canım arkadaşım Yard. Doç. Dr. Özlem Ulaş olmak üzere, Yard. Doç. Dr. Selen Demirtaş-Zorbaz'a ve Arş. Gör. Dr. Seval Kızıldağ'a her şey için çok teşekkür ederim. Keşke daha önce tanışsaymışım dediğim, sabah şekeri tadında neşeleriyle gülümseten Arş. Gör. Öznur Bayar ve Arş. Gör. Muharrem Koç'a tezimin ve hayatımın her aşamasında yanımda oldukları için çok teşekkür ederim. Ayrıca lisansüstü eğitimimde aldığım ilk derste karşılaştığımız günden itibaren sundukları destek ve içten arkadaşlık için Nilüfer Koçtürk ve Osman Zorbaz'a teşekkür ederim. Birlikte çalışmaktan büyük memnuniyet duyduğum, ihtiyaç duyduğumda desteklerini esirgemeyen çalışma

arkadaşlarım, başta oda arkadaşım Arş. Gör. Gökhan Kabacaoğlu olmak üzere Hacettepe PDR Anabilim Dalı'ndaki tüm araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca Balıkesir Üniversitesi'ne ilk atandığım günden itibaren desteğiyle ve sıcak tavrıyla hiç yabancılık hissettirmeyen başta canım hocam Arş. Gör. Dr. Sinem Güçhan-Özgül olmak üzere, Arş. Gör. Nazlı Rüya Taşkın'a ve Arş. Gör. Dr. Selcen Gültekin'e çok teşekkür ederim.

Araştırmamın veri toplama aşamasında araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğrencilere, ebeveynlere ve bu süreçte bana destek olarak veri toplama sürecini kolaylaştıran tüm öğretmenlere çok teşekkür ediyorum.

Varlıklarıyla beni güçlendiren ve desteklerini hep hissettiğim, uzakta olsak da hep yanımda olan canım kardeşim Kübra Dinçel'e ve tezim süresince birlikte yaşadığımız için belki şansız olan, kahrımı çeken ve bana yoldaş olan canım kardeşim Büşra Dinçel'e çok teşekkür ederim. En büyük teşekkürü, iyi bir eğitim alabilmemiz için ve en önemlisi iyi bir insan olmamız için emek veren, sonsuz ve koşulsuz sevgileriyle kardeşlerimi ve beni sevgi dolu bir ailede büyütüp bu günlere getiren canım anneme ve canım babama sunmak istiyorum. Sizleri çok seviyorum...

Son olarak varlığıyla yaşamıma anlam katan, koşulsuz sevgisiyle tanıdığım günden itibaren beni ben yaparak yaşamımı güzelleştiren, canım eşim Hakan Aktaş'a her şey için ve hep yanımda olduğu için çok teşekkür ederim.

Emine Feyza AKTAŞ

Değerli öğretmenim
Dilara Alıca'ya,

ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİ: BİR MODEL TESTİ

Emine Feyza AKTAŞ

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin niteliğini etkileyen etmenleri belirlemektir. Bu kapsamda eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenlerinin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi incelenmiştir. Ayrıca ele alınan değişkenlerden ergen-ebeveyn ilişkisini ölçmek için Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (EEİÖ) ve kardeş ilişkisi değişkenini ölçmek için Kardeş İlişkileri Ölçeği' (KİÖ) geliştirilmiştir. Bu amaçla araştırmada iki farklı çalışma grubuyla çalışılmıştır. İlk çalışma grubunda yer alan 782 lise öğrencisi ve ebeveyninden elde edilen verilerle ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen etmenler belirlenmiştir. Ölçeklerin geliştirilmesi kapsamında ulaşılan ikinci çalışma grubunda 458, 249 ve 217 lise öğrencisinden oluşan üç farklı grup yer almaktadır. Çalışma kapsamında veri toplama araçları olarak, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği, Eş Destek Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği, Kardeş İlişkileri Ölçeği, Anababalık Yetkinliği Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin işlenmesi ve çözümlenmesinde, SPSS 21, LISREL 8.8 ve AMOS 21 paket programlarından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde ise açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi, yapısal eşitlik modeli ve betimleyici istatistikler kullanılmıştır.

Analiz sonuçları, ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin niteliğini ölçmek için geliştirilen Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin ve ergenlerin kardeşleriyle kurdukları ilişkinin niteliğini ölçmek amacıyla geliştirilen Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir ölçme araçları olduğunu göstermiştir. EEİÖ ve KİÖ'nün geçerliği açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi, güvenilirliği ise Cronbach Alpha ve testi yarılama yöntemleri kullanılarak test edilmiştir. Araştırmada ergen-ebeveyn ilişkilerini etkileyen etmenlerin belirlenmesi için ise yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Ayrıca kardeş ilişkisi değişkeninin kısmi aracılık etkisinin incelenmesi amacıyla bootstrapping işleminden yararlanılmıştır. Ergen-ebeveyn ilişkisi model testi sonuçları, eş desteği, akran ilişkisi ve kardeş ilişkisi değişkenlerinin doğrudan manidar olarak olumlu yönde ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediğini göstermektedir. Öte yandan ebeveyn öz-yetkinliği değişkeni ergen-ebeveyn ilişkisini olumsuz yönde

manidar olarak etkilemektedir. Ayrıca alışma kapsamında ebeveyn öz-yetkinliğinin kardeş ilişkisi aracılığıyla ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular ilgili alanyazın doğrultusunda tartışılmış ve araştırmacılara, alan çalışanlarına, politika yapıcılara ve ebeveynlere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Ergen-ebeveyn ilişkisi, ekolojik sistem yaklaşımı, yapısal eşitlik modeli.

Danışman: Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

ADOLESCENT-PARENT RELATIONSHIPS: A MODEL TEST

Emine Feyza AKTAŞ

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the factors that affect the quality of the relationship between adolescent and their parents. In this context, the effects of spousal support, peer relationship, sibling relationship and parental self-efficacy on adolescent-parent relationship were examined. In addition, to measure the quality of adolescent-parent relationship the Adolescent-Parent Relationships Scale (APRS) and to measure the quality of sibling relationship quality the Sibling Relationship Scale (SRS) were developed. Factors affecting adolescent-parent relationship were determined with data from 782 high school students and their parents. The second study group consisted three different groups included 458, 249 and 217 high school students, reached within the scope of the development of the scales. In this study to purpose of collecting data, APRS, Spouse Support Scale, Peer Relationship Scale, SRS and Parental Efficacy Scale have been used. In this study, SPSS 21, LISREL 8.8 and AMOS 21 package programs have been used for processing and analyzing the data. In order to analysis of the data, explanatory and confirmatory factor analyses, structural equation model and descriptive statistics were used.

The results of the analysis show that the APRS developed to measure the quality of relationship between adolescents and their parents and the SRS developed to measure the quality of relationship between adolescents and their siblings were valid and reliable scales. The validity of APRS and SRS were tested via explanatory and confirmatory factor analyses and the reliability were tested via Cronbach Alpha and split half method. Also in this study, structural equation model was used to determine the factors affecting adolescent-parent relationship. In addition, in order to determine the significance of the partial mediation effect of sibling relationships was bootstrapping procedure. The result of the adolescent-parent model test show that, spousal support, peer relationship and sibling relationship has positive effect on adolescent-parent relationship significantly and directly. On the other hand, parental self-efficacy have negative effect on adolescent-parent relationship significantly. In addition, parental self-efficacy effect adolescent-parent relationship

with the mediating role of sibling relationship. The results were discussed in accordance with relevant literature and made suggestions to researchers, counselors, policy-makers and parents.

Keywords: Adolescent-parent relationship, ecological system approach, structural equation model.

Advisor: Prof. Dr. Ibrahim YILDIRIM, Hacettepe University, Department of Educational Science, Division of Psychological Counseling and Guidance

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iii
ETİK BEYANNAMESİ	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ.....	viii
ABSTRACT.....	x
İÇİNDEKİLER.....	xii
TABLolar DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	11
1.3. Problem Cümlesi:	14
1.3.1. Ölçüm Modeli Hipotezleri:	15
1.3.2. Yapısal Model Hipotezleri.....	15
1.4. Sayıtlar:.....	16
1.5. Sınırlılıklar:.....	16
1.6. Tanımlar:.....	16
1.7. Araştırmanın Kuramsal Temeli	17
1.7.1. Ergen-Ebeveyn İlişkisi	18
1.7.2. Ergen-Ebeveyn İlişkisini Açıklayan Kuramlar	20
1.7.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisini Etkileyen Faktörler.....	26
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	29
2.1. Eş Desteği ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar	29
2.2. Akran İlişkileri ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar	33
2.3. Kardeş İlişkileri ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar	36
2.4. Ebeveyn Öz-Yetkinliği ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar	38
2.5. İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi	42
3. YÖNTEM	44
3.1. Araştırmanın Yöntemi	44
3.2. Çalışma Grubu.....	44
3.2.1. Çalışma Grubu 1	44
3.2.2. Çalışma Grubu 2	44
3.3. Veri Toplama Araçları	45
3.3.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği.....	46
3.3.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geçerliği	46
3.3.1.2. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirliği.....	47
3.3.1.3. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması.....	47
3.3.2. Eş Destek Ölçeği.....	47
3.3.2.1. Eş Destek Ölçeği'nin Geçerliği.....	47

3.3.2.2. Eş Destek Ölçeği'nin Güvenirliği.....	48
3.3.2.3. Eş Destek Ölçeği'nin Puanlanması.....	48
3.3.3. Akran İlişkileri Ölçeği.....	49
3.3.3.1. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Geçerliliği.....	49
3.3.3.2. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirliği.....	49
3.3.3.3. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması.....	50
3.3.4. Kardeş İlişkileri Ölçeği.....	50
3.3.4.1. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geçerliliği.....	50
3.3.4.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirliği.....	51
3.3.4.3. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması.....	51
3.3.5. Anababalık Yetkinliği Ölçeği.....	52
3.3.5.1. Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nin Geçerliliği.....	52
3.3.5.2. Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmaları.....	53
3.3.5.3. Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nin Puanlanması.....	53
3.3.6. Kişisel Bilgi Formu.....	53
3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı.....	53
3.5. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi.....	54
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	55
4.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	55
4.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular.....	55
4.1.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geçerlik Çalışmaları.....	56
4.1.1.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	56
4.1.1.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	57
4.1.1.2. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmaları.....	59
4.1.1.3. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması.....	59
4.1.2. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Tartışma.....	60
4.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	62
4.2.1. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular.....	62
4.2.1.1. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geçerlik Çalışmaları.....	63
4.2.1.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	63
4.2.1.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	65
4.2.1.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmaları.....	66
4.2.1.3. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması.....	67
4.2.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Tartışma.....	67
4.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine İlişkin Bulgular ve Tartışma.....	68
4.3.1 Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine İlişkin Bulgular.....	69
4.3.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Modeli Tahmini.....	73
4.3.1.1.1. Ölçüm Modeli.....	73
4.3.1.1.1.1. Yapısal Model.....	76
4.3.2. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testi Bulgularına İlişkin Tartışma.....	78
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	83
5.1. Sonuçlar.....	83
5.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Sonuçlar.....	83
5.1.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Sonuçlar.....	84
5.1.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine İlişkin Sonuçlar.....	84
5.2. Öneriler.....	85

5.2.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi Çalışmasına Yönelik Öneriler	85
5.2.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi Çalışmasına Yönelik Öneriler	85
5.2.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine Yönelik Öneriler	86
5.2.3.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	86
5.2.3.2. Alan Çalışanlarına Yönelik Öneriler	87
5.2.3.3. Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler.....	88
5.2.3.4. Ebeveynlere Yönelik Öneriler	88
KAYNAKÇA.....	90
EKLER DİZİNİ	104
EK I. ETİK KOMİSYONU ONAY BİLDİRİMİ	105
EK II. İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ UYGULAMA İZİNİ	106
EK III. İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ UYGULAMA İZİNİ	107
EK IV. ORJİNALLİK RAPORU	108
EK VII. AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER	111
EK VIII. ANABABALIK YETKİNLİĞİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER	112
EK IV. KARDEŞ İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER.....	113
EK X. KİŞİSEL BİLGİ FORMU ÖRNEK MADDELER.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	115

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1. EEİÖ'nün Ortak Faktör Varyansı, Faktör Yük Değerleri ve Döndürülmüş Faktör Matriksi.....	57
Tablo 4.2. KIÖ'nün Ortak Faktör Varyansı, Faktör Yük Değerleri ve Döndürülmüş Faktör Matriksi.....	64
Tablo 4.3. Gizil Değişkenler ve Gizil Değişkenlere Ait Gösterge Değişkenler.....	69
Tablo 4.4. Gösterge Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları.....	70
Tablo 4.5. Gösterge Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler.....	71
Tablo 4.6. Doğrudan ve Dolaylı Etkilere İlişkin Bootstrapping İşleminin Sonuçları..	77

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Ergen-Ebeveyn İlişisini Etkileyen Etmenlerin Belirlenmesine İlişkin Önerilen Kuramsal Model.....	14
Şekil 4.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	57
Şekil 4.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	64
Şekil 4.3. Ölçüm Modeli.....	73
Şekil 4.4. Yapısal Model.....	75

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

APA: American Psychological Association

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

1. GİRİŞ

Bu bölümde öncelikle problem durumu başlığı altında ergenlik döneminde aile ilişkilerinin önemine ilişkin genel bir açıklama yapılmıştır. Daha sonra problem cümlesi, alt problemler, sayılılar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir. Son olarak araştırmmanın kuramsal çerçevesi sunulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Ergenlik kelimesi “yetişkinliğe doğru büyüyen” anlamındaki Latince kökenli bir kelime olan *adolescere* kelimesinden türetilmiştir (Lerner ve Steinberg, 2004). Ergenlik bireyin gelişiminde bir dönem olarak ilk kez 1890-1920 yılları arasında araştırmacılar ve alan çalışanları tarafından tanımlanmıştır. Ergenlik dönemi çalışmalarına öncülük eden Stanley Hall, 1904 yılında yayımlanan “Ergenlik” isimli kitabında bu konudaki görüşlerini sunmuştur. Günümüzde çok da kabul görmeyen, ergenlik döneminin bir fırtına ve stres dönemi olduğu görüşü de onun tarafından öne sürülmüştür (Santrock, 2014). Ergenlik dönemi kavramsal açıdan çocukluk ile yetişkinlik arasında bir geçiş süreci olarak tanımlanabilmekte ancak kronolojik yaş açısından hangi aralıkta yaşandığı konusunda tam bir fikir birliğine varılamamaktadır. American Psychological Association (APA)’nın (2002) tanımına göre ergenlik döneminin 10-18 yaşları arasında yaşandığı belirtilmektedir. Bir başka görüşe göre ergenliğin genellikle 11-13 yaşları arasında başladığı ve 17-22 yaş aralığında sona erdiği kabul edilmektedir. Ayrıca ergenlik dönemi erken ergenlik (11-13 yaşları arası), orta ergenlik (14-17 yaşları arası) ve geç ergenlik (18-22 yaşları arası) olarak üç dönemde sınıflandırılabilir (Gouws, Kruger ve Burger, 2008).

Ergenlik dönemindeki pek çok gelişimsel değişim, yeni bir uyum sürecini gerektirir. Bu değişim başta kimlik gelişimi olmak üzere ergenin yaşamında pek çok noktada etkisini göstermektedir. Ergenin yaşadığı bu gelişimsel değişimler anne babasıyla ilişkisinde de dönüşümü beraberinde getirmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi ergenliğin çocukluk dönemi ve yetişkinlik dönemi arasında bir geçiş dönemi olması nedeniyle, ergen-ebeveyn ilişkisindeki bu dönüşüm, ergen-ebeveyn ilişkisinin çocukluk döneminde kurulan ilişkiden farklılaşarak yetişkin rollerini barındırması ve daha eşitlikçi bir yapıya evrilmesi anlamına gelmektedir. Bu değişim ve dönüşüm,

özellikle cinsel olgunluk ve bilişsel gelişim açısından ergenin yaşamında meydana gelen değişikliklerin ve aynı zamanda ebeveynin kendi yaşam döngüsündeki konumunun değişmesinin bir ürünüdür.

Ergen-ebeveyn ilişkisi ergen gelişiminde en çok araştırılan konuların başında gelmektedir (Steinberg, 2001; Steinberg ve Silk, 2002). Alanyazında 90'lı yıllardan itibaren çocuk-ebeveyn ilişkisi, özellikle de ergen-ebeveyn ilişkisi gelişim psikolojisinde büyük bir ilgiyle incelenmektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği konusunda bazı araştırmacılar, ergenlik döneminde söz konusu ilişkinin niteliğinde değişiklikler yaşandığını öne sürerken bir kısmının bu görüşe karşı çıktığı ve ergen-ebeveyn ilişkisinin büyük ölçüde değişmediğini savundukları görülmektedir. Örneğin Collins ve Laursen'e (2004) göre ebeveyn-çocuk ilişkisi, ergenliğe geçiş sürecinde görece değişmez gibi görünse de söz konusu ilişkinin niteliğinde dikkate değer değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişiklikler beraberinde çatışmayı getirdiği için ergenlik dönemi, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişki açısından çatışmanın arttığı bir dönem olarak görülmektedir. Ancak ergenlik döneminde ergen-ebeveyn ilişkisinin çatışmalı hale geldiğine ilişkin bu yargının aksine, ergen-ebeveyn ilişkisinde bir süreklilik olduğu ve ergenlik döneminde ciddi sorunlar yaşayan ailelerin %20'sinde çatışma ve problem geçmişinin söz konusu olduğu bildirilmektedir (Collins ve Madsen, 2003; Offer, Ostrov ve Howard, 1981).

Dekovic'in (1999) de belirttiği üzere ergenlik için yapılan "fırtına ve stres dönemi" tanımlaması abartılı olsa bile ergenlik döneminde ebeveynler ve çocukları arasındaki ilişki çocukluk dönemine göre daha problemlili hale gelebilmektedir. Ergenliğin ilk yıllarında, çocukluk dönemine göre çatışmanın arttığı belirtilmektedir (MGue, Elkins, Walden ve Iacono, 2005; McKinney ve Renk, 2011; Zeiders, Roosa ve Tein, 2011). Ayrıca bir meta analiz çalışmasında ergenlik döneminin başlangıcında ergen-ebeveyn çatışma düzeyinin ergenlik döneminin ileriki aşamalarına göre de daha fazla olduğu ve orta ergenlik döneminden itibaren azaldığı belirlenmiştir (Laursen, Coy ve Collins, 1998). İlişkide yaşanan çatışmadaki bu fazlalığın ergenlik döneminin getirdiği fiziksel değişimlerden cinsel olgunlaşma olarak açıklanan erenlik başlangıcıyla ve bu dönemde ergende meydana gelen biyolojik, duygusal ve bilişsel değişikliklerle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Steinberg, 1988). Daha ileriki dönemlerde çatışmanın yoğun olarak devam etmesi durumunun, ergenin madde kullanımı gibi problem

davranışlarında bir artış yaşanmasına ya da ergen veya ebeveynin sahip olduğu bir ruhsal uyumsuzluğa bağlı olduğu öne sürülmektedir (Ashraf ve Najam, 2011). Bu artan çatışma ve çatışmanın getirdiği olumsuzluk, erinlikten itibaren başlayan ve ergenlik dönemi boyunca devam eden ergenin özerklik ihtiyacının ve daha eşitlikçi bir ilişki talebinin artmasıyla ilişkilidir (Steinberg, 2004; Steinberg ve Morris, 2001). Ergenler artık ebeveynlerinin her sözünü doğru ve geçerli kabul eden bir çocuk değil, kendi doğruları ve değerleri olan, ebeveynlerinden ayrılmaya başlamış ve yetişkinliğe hazırlık sürecindeki bireyler olarak daha fazla özgürlük isterler. Aslında çatışmanın temel nedeni, ebeveynlerin çocuklarının talep ettiği bu özgürlüğü ve dolayısıyla özerkliği kabul etme konusunda direnç göstermeleridir (Smetana, 2005). Bu noktadan hareketle, hem gelişimsel hem de ergen veya ebeveyn kaynaklı psiko-sosyal etmenlerin ergenlik döneminde ergen-ebeveyn ilişkisinde çatışmanın artmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Ancak yaşanan bu çatışmanın çok yoğun olmadığı; ergenler ve ebeveynler arasındaki çatışmanın aile kuralları, ev işleri, kişisel seçimler ve alışkanlıklar gibi daha çok günlük yaşantılarla ilgili anlaşmazlıklar şeklinde ortaya çıktığı da belirtilmektedir (Barber, 1994; Riesch, Bush, Nelson, Ohm, Abell, Wightman ve Jenkins, 2000; Smetana, 1989).

Ergenlik döneminde ergen-ebeveyn ilişkisinde artan çatışmanın yanında yakınlık düzeyinde de belirgin değişimler yaşanmaktadır. Hem ergen hem de ebeveyn bildirimlerine göre, ergenlik döneminde pozitif duyguların daha az, negatif duyguların daha fazla ifade edildiği ve ergen-ebeveyn arasındaki yakınlığın azaldığı görülmektedir (Collins ve Madsen, 2003). Ancak araştırmalar, ilişkideki bu dönüşüme rağmen, ergen açısından ebeveynlerle kurdukları ilişkinin önemini değişmediğini göstermektedir (Hair, Moore, Garrett, Ling ve Cleveland, 2008). Bir başka deyişle ilişkinin niteliği değişse bile ergen-ebeveyn ilişkisinin olumlu oluşu ergenin gelişiminde olumlu sonuçlarla (Videon, 2002), çatışmalı ve/veya olumsuz oluşu ise olumsuz sonuçlarla (Wang, Stanton, Cottrell, Deveaux ve Kaljee, 2013) ilişkilendirilmiş ve ergen gelişiminde etkisi pek çok araştırma ile incelenmiştir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkinin kalitesi, bireyin hayatında kısa ve uzun vadede gelişimini destekleyici niteliktedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına karşı kabullenici, destekleyici ve ilgili yaklaşımları büyük önem taşımaktadır (Önder ve Gülay, 2007). Güçlü ve iyi bir zeminde şekillenen ergen-

ebeveyn ilişkisinin, ergenler açısından koruyucu bir faktör olacağı düşünülmektedir (Fletcher, Steinberg ve Williams-Wheeler, 2004). Hatta ergenin psikososyal uyumunda aile içi ilişkilerin niteliğinin, ergenin yaşamındaki diğer önemli bireylerle olan ilişkilerinden daha etkili olduğu belirtilmektedir (Garnefski, 2000; Greenberg, Siegel ve Leitch, 1983). Türkiye’de ailelerin yapısı değerlendirildiğinde, aile ilişkilerinin yoğun olduğu ve ebeveyn ve çocuklar, kardeşler hatta akrabalar arasındaki bağın son derece güçlü olduğu bilinmektedir (Ataca, Kağıtçıbaşı ve Diri, 2005). Bu güçlü bağın sonucu ergen için anne ve babasının ve onlarla kurduğu ilişkisinin ergenin yaşamında büyük ölçüde belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliği ile ergenin davranış çıktıları arasında öngörülen ilişki pek çok araştırma ile incelenmiştir. Örneğin bir araştırmada ergen-ebeveyn arasındaki yakınlığın fazla olmasının, madde kullanımı ve suç davranışlarının azalması ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Walker-Barnes ve Mason, 2004). Wang, Stanton, Cottrell, Deveaux ve Kaljee (2013) tarafından yürütülen başka bir araştırmada bu bilgiye paralel olarak olumsuz ergen-ebeveyn ilişkisinin riskli davranışları artırdığı belirlenmiştir. Bu araştırmada 3 yıl süren bir izleme sonucu ergenlerin ebeveynleriyle iletişimleri ve ebeveyn izlemesinin ergenin suç davranışları, madde kullanımı ve riskli cinsel davranışlarına etkisi incelenmiş ve olumsuz ergen-ebeveyn iletişiminin belirtilen üç alandaki riskli davranışları artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ergen-ebeveyn ilişkisinin önemli unsurlarından ebeveyn desteği ve izlemesinin, ergenlerin benlik saygısı düzeylerinde artışı ve riskli davranışlarında azalmayı sağladığı belirlenmiştir (Parker ve Benson, 2004). Ergen-ebeveyn ilişkisinin benlik saygısıyla ilişkili bulunduğu bir diğer araştırmada ise, ergen-ebeveyn iletişiminin sıklığı ve açık iletişim kurulması, ergen-ebeveyn ilişkisinden yüksek düzeyde doyum alma ve ergenlerin daha olumlu benlik algısına sahip olmaları ile ilişkili bulunmuştur (Sillars, Koerner ve Fitzpatrick, 2005). Araştırmalarda ortaya konulduğu üzere, ergenlerin ebeveynleriyle ilişkisinin olumlu olması, ergenlerin riskli davranışlarındaki azalma ve benlik saygısındaki artış ile ilişkilidir. Ayrıca Fergus ve Zimmerman (2005) yoksulluk, akran sapması ya da şiddete maruz kalma gibi çevresel risk faktörlerinin ergenin riskli davranışlarına etkisinde, destekleyici bir ergen-ebeveyn ilişkisinin tampon işlevi gördüğünü belirtmektedirler. Bir başka deyişle ergenin riskli davranışlarını artıracak risk

faktörlerinin etkisinin, olumlu ve destekleyici bir ergen-ebeveyn ilişkisi ile azaldığı görülmektedir.

Ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin ergenlerin psikolojik uyumlarının da önemli bir yordayıcısı olduğu pek çok araştırma ile ortaya konmuştur. Araştırmalar ergenlerde psikolojik uyumun önemli göstergelerinden içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri (Fanti, Henrich, Brookmeyer ve Kuperminc, 2008; Galambos, Barker ve Almeida, 2003; Korfal, 2016), depresyon (Bynum ve Kotchick, 2006; Gil-Rivas, Greenberger, Chen ve Montero-Lopez Lena, 2003; Greenberger ve Chen, 1996; Jacobson ve Crockett, 2000; Yap, Pilkington, Ryan ve Jorm, 2014), sosyal ve duygusal uyum (Barber ve Delfabbro, 2000; Engels, Finkenauer, Meeus ve Dekovic, 2001; Stanik, Riina ve McHale, 2013; Weymouth, Buehler, Zhou ve Henson, 2016) değişkenleriyle ergen-ebeveyn ilişkileri arasında güçlü ilişkiler olduğu saptanmıştır. Araştırmalarda ayrıca ergenin günlük yaşantısında en önemli etmenlerden olan ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliği ile ergenlerin antisosyal davranışları arasında güçlü bir ilişki olduğu ortaya konulmaktadır (Bird, Canino, Davies, Zhang, Ramirez ve Lahey, 2001; Deković, Janssens ve Van As, 2003; Vitaro, Brendgen ve Tremblay, 2000).

Ergen-ebeveyn ilişkisinin olumlu olması ergenin yaşamının sonraki dönemlerinde de kurduğu ilişkilere yansiyarak koruyucu faktör işlevini sürdürmektedir. Yapılan araştırmalarla ergenlik döneminde ebeveynle kurulan ilişkinin yetişkinlik döneminde de bireyi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Scharf ve Mayseless, 2008). Örneğin bir araştırmada ebeveyn-çocuk ilişkisinin, ergenlikte kurulan ergen-ebeveyn ilişkisi ve genç yetişkinlikte kurulan düşük kaliteli partner ilişkisi yoluyla dolaylı olarak bireyin yetişkinlikteki uyumunu yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Overbeek, Stattin, Vermulst, Ha ve Engels, 2007). Ergenlik döneminde ebeveynle kurulan ilişkinin kalitesinin, yedi yıl sonra ergenlerin genç yetişkinlikte kurdukları romantik ilişkilerindeki bağlılık ve anlaşmazlık düzeyini ve belirli çatışma davranışlarını da yordadığı belirlenmiştir (Crockett ve Randall, 2006). Ergen-ebeveyn ilişkisi ileride ergenlerin sosyal ilişkilerinde benimsedikleri davranışları için model teşkil etmektedir. Sosyal öğrenme ilkesine uygun olarak ergenler, ebeveynleriyle kurdukları ilişkideki etkileşim kalıplarını taklit ederek diğer ilişkilerine yansıtırlar (Goldhaber, 2000). Görülebileceği gibi ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliği uzun vadede ergenin diğer ilişkilerini de etkileyebilmektedir.

Ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliği sadece ergenleri değil bazı açılardan ebeveynleri de etkilemektedir. Örneğin, iş ya da sosyal yaşamında olumsuzluklarla karşı karşıya kalan bir ebeveyn ergen çocuğu ile ilişkisinde de sorunlar yaşadığında, ebeveynin maruz kaldığı problem yükü artmaktadır. Ergen-ebeveyn çatışması yaşanan ailelerde, anne babanın iyi oluş düzeyinin azaldığı belirtilmektedir (Dekovic, 1999; Silverberg ve Steinberg, 1987). Ayrıca ergen-ebeveyn ilişkisi ile eşlerin evlilik yaşantısının da ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ergen-ebeveyn ilişkisi ve evlilik yaşantısı arasındaki ilişki, öne sürülen iki hipotezle açıklanmıştır. Bunlardan ilki olan yayılma hipotezinde ergen-ebeveyn ilişkisi ile eşlerin ilişki kalitesinin arasında pozitif ilişki olduğu öne sürülmektedir. Telafi edici hipotezde ise, tam tersi olarak ilişkinin birinin olumsuz niteliğini telafi etmek üzere diğer ilişkinin niteliği olumlu hale gelmektedir (Erel ve Burman, 1995). Alanyazında ergen-ebeveyn ilişkileri ile eşler arasındaki ilişkilerin incelendiği pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları ergen-ebeveyn ilişkisi ile eşlerin evlilik kalitesi arasında pozitif yönde ilişki bulunduğunu göstermektedir (Buehler ve Gerard, 2002; Faber, Edwards, Bauer, Wetchler, 2003; Hair, Moore, Hadley, Kaye, Day ve Orthner, 2009; Markiewicz, Doyle ve Brendgen, 2001; Howard, 2016; Noller, Feeney, Sheehan ve Peterson, 2000; Shek, 2000). Görüldüğü gibi ergen-ebeveyn ilişkisi hem ebeveynlerin iyi oluşunu hem de eşler arasındaki ilişkiyi etkilemektedir.

İlgili alanyazında vurgulandığı gibi ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkiler hem onların psiko-sosyal açıdan sağlıklı gelişimi ve olumlu davranış çıktılarıyla hem de uyumsuzluk ve davranış problemlerini kapsayan olumsuz davranış çıktılarıyla ilişkilidir. Ayrıca ergen-ebeveyn ilişkisi tek yönlü olmadığı için sadece ergenler değil ebeveynler de bu ilişkinin niteliğinden etkilenmektedir. Ergen-ebeveyn ilişkisinin hem ergenlerin hem de ebeveynlerin yaşamındaki yeri ve etkisi düşünüldüğünde; hem bu ilişkinin niteliği hakkında daha detaylı bilgi elde edinebilmek hem de bu ilişkinin niteliğini geliştirebilmek, aile ilişkileri konusunda çalışan uzmanlar açısından dikkate değer çalışma konuları arasında yer almaktadır. Ergen-ebeveyn ilişkisini geliştirebilmek ve bu konuda uygulanabilecek müdahale programlarına yön verebilmek için bu ilişkiyi etkileyebilecek değişkenlerin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Ergen-ebeveyn ilişkisine yönelik alanyazın incelendiğinde, ergen-ebeveyn ilişkisinin daha çok öncül değişken olarak ele alındığı, ergen-ebeveyn ilişkisini

etkileyen etmenlerin incelendiği ve ergen-ebeveyn ilişkisinin sonuç değişkeni olarak ele alındığı araştırmaların daha az olduğu görülmektedir. İlgili araştırmalar incelendiğinde ergenin kişisel özelliklerinden ergenin cinsiyetinin (Koç, 2010), yaşının (De Goede, Branje ve Meeus, 2009), ergenin kişilik özelliklerinin ve genetik faktörlerin (South, Krueger, Johnson ve Iacono, 2008), mizaç özelliklerinin (Dekovic, 1999), dindarlık düzeyinin (Denton, 2006) ve depresyon düzeyinin (Eryüksel ve Akün, 2003); ebeveynin kişisel özelliklerinden ise ebeveynin cinsiyetinin ve depresif belirtilerinin (Head, 2004), ebeveyn öz-yetkinliğinin (Bogenschneider, Small ve Tsay, 1997), ebeveynin farkındalık düzeyinin (Coatsworth, Duncan, Greenberg ve Nix, 2010), ebeveynin iyi oluşunun (Silverberg ve Steinberg, 1987) ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediği belirlenmiştir. Bu değişkenler dışında ergen veya ebeveynlerin sosyal çevreleriyle etkileşimlerini yansıtan değişkenlerin ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin ergenlerin akranlarıyla kurdukları ilişkinin (Field, Diego ve Sanders, 2002), ergenlerin kardeş ilişkisinin (Seginer, 1998), ebeveynlerin iş yaşantısına ilişkin değişkenlerin (Crouter, Bumpus, Head ve McHale, 2001), eş desteğinin (Colarossi ve Eccles, 2000), ebeveynlerin birbiriyle olan ilişkisinin (Kouros, Papp, Goeke-Morey ve Cummings, 2014) ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Araştırmalarda görüldüğü gibi ergen ve ebeveynin kişisel özelliklerinin yanı sıra, sosyal bağlamları içinde ilişkili oldukları diğer kişilerle ve/veya kurumlarla ilişkileri de ergen-ebeveyn ilişkisini etkilemektedir. Bu çalışmada ilgili alanyazında yer alan değişkenlerden eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenleri ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi açısından ele alınmıştır. Değişkenlerin seçiminde temel alınan yaklaşım, ekolojik sistem yaklaşımıdır. Ekolojik yaklaşım bireyi başta ailesi olmak üzere ait olduğu bağlamların bir unsuru olarak düşünmekte (Luster ve Okagaki, 2005) ve aile ile ilgili çalışmalarda araştırmacılara kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Araştırmanın kuramsal temelinde daha detaylı açıklanan ekolojik sistem yaklaşımında, bireyi çevreleyen mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem olarak adlandırılan sistemlerden söz edilmektedir. Bu çalışma kapsamında bireyi ilk çevreleyen ve direkt ilişki alanı içinde olan mikrosistem unsurları (aile, akraba, arkadaş gibi) ile bu unsurların birbiriyle etkileşimini kapsayan mezosistem unsurları yer almaktadır. Ergenin mikrosisteminde ebeveyn (ergen-ebeveyn ilişkisi), kardeş (kardeş ilişkisi) ve akranlarına (akran ilişkisi) ilişkin değişkenler yer

almakta, ergenin mezosisteminde ise ergenin birebir ilişki içinde olduğu ebeveynlerinin ilişkisine dair bir değişken (eş desteği) bulunmaktadır. Araştırmada sadece mikrosistem ve mezosistem kapsamında yer alabilecek değişkenler yer almaktadır. Bunun nedeni diğer sistemlerde yer alan kültürel unsurlar ya da politik etmenler gibi değişkenler yerine daha müdahale edilebilir değişkenlerin seçilmesine özen gösterilmesidir.

Alanyazında ayrıca ergen-ebeveyn ilişkisinin kültürden bağımsız düşünülmemeyeceği vurgulanmaktadır. Ergen-ebeveyn ilişkisinin ve daha geniş kapsamda aile ilişkilerinin, ait olduğu kültürün izlerini taşıdığı ve bu kültürün unsurlarını yansıttığı ifade edilmektedir (Rothbaum, Morelli, Pott ve Liu-Constant, 2000). Ergen-ebeveyn ilişkisi, hem ergen hem de ebeveynlerin içinde bulunduğu gelişimsel geçişlerin bir ürünü olmasının yanı sıra daha genel veya aileye atfedilen etkileşim kalıplarının bir yansıması olarak da görülmektedir. Bu kalıplar ise kültüre özgü çeşitli anlayış biçimlerinden etkilenmektedirler (Barber, 1994). Bu durum, aile ilişkileri konusundaki ölçme araçlarının kültürel öğeler taşıması gerekliliğini beraberinde getirmektedir.

İlgili alanyazına bakıldığında Türkiye’de ergen-ebeveyn ilişkisini ölçmek üzere kullanılan ölçekler daha çok başka kültürlerin ürünü olan uyarlanmış ölçeklerdir. Uyarlanan ölçeklerden ilki olan Ana-Baba ve Ergen İlişki Envanteri Robin, Koepke ve Moye (1990) tarafından geliştirilmiş ve Eryüksel (1996a, 1996b) tarafından uyarlanmıştır. Bu ölçek Davranışsal Aile Sistemleri Kuramına dayanmakta ve anne baba ergen ilişkisini çatışma açısından ele almaktadır. Ölçek açık çatışma/beceri yetersizlikleri, bilişler/içselleştirilmiş inançlar ve aile yapısı olmak üzere üç alt ölçek ve 16 faktörden oluşmaktadır. Ölçek kuramsal bir temelle geliştirilmiş aile ilişkileri, aile içindeki koalisyonlar ve ilişkiler konusunda kapsamlı bir değerlendirme sağlayan bir ölçme aracı olmasına rağmen ergen-ebeveyn ilişkisini çatışma temelinde ele alması ilişkinin yapısında yer alan olumlu niteliklere ilişkin bir değerlendirme sunmaması nedeniyle bu çalışma kapsamında kullanılması tercih edilmemiştir.

Ergen-Ebeveyn İlişki Niteliği Ölçeği ise Wissink, Dekovic ve Meijer (2006) tarafından geliştirilmiş ve Duru, Uçanok ve Topçu (2014) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ergen-Ebeveyn İlişki Niteliği Ölçeği, olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi, olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi ve açıklama olmak üzere üç faktörden ve 18 soru

ifadesinden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirlik çalışması kapsamında hesaplanan güvenirlik katsayıları, ölçeğin güvenle kullanılabilir bir ölçek olduğunu göstermiştir. Ergen-Ebeveyn İlişki Niteliği Ölçeği'nin Wissink, Dekovic ve Meijer (2006) tarafından yürütülen çalışmada kullanılan formu incelendiğinde, ölçekte yer alan olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi ve olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi faktörlerine ilişkin puanların, İlişki Ağı Envanteri'nin (The Network Relationship Inventory) olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi ve olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi alt ölçeklerinden elde edildiği ve açıklama faktörüne ilişkin puanların ise araştırmacılar tarafından oluşturulan ergenlerin kendi yaşamlarına ilişkin bilgileri anne babasıyla paylaşmasına ilişkin maddelerden elde edildiği saptanmıştır. Ayrıca orijinal çalışmada olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi ve olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi alt ölçeklerinin Likert tipi beşli derecelendirmeli olduğu, açıklama boyutunun ise dörtlü derecelendirme üzerinden yapıldığı görülmektedir. Ölçeğin asıl formunda derecelendirmenin birbirinden farklı olmasının ve farklı ölçeklerin boyutlarından elde edilen puanların toplamının kullanılmasının psikometrik açıdan problem oluşturacağı düşüncesiyle bu ölçeğin kullanılması da tercih edilmemiştir.

Türkiye kültüründe Kaner (2000) tarafından geliştirilen Anababa-Ergen İlişkileri Ölçeği ergen-ebeveyn ilişkisini farklı bir açıdan değerlendirmektedir. Bu ölçek bireylerin temelde anti-sosyal olduğuna ilişkin bir varsayımı olan Kontrol Kuramı'na dayanmakta ve ergen-ebeveyn ilişkisini, ergenin riskli davranışları açısından değerlendirmektedir. Türkiye'de geliştirilen Anababa-Ergen İlişkileri Ölçeği'nin ergen-ebeveyn ilişkisini ergenlerin riskli ve sapmış davranışları açısından değerlendirmesi nedeniyle bu çalışma kapsamında kullanılması uygun görülmemiştir. Bu nedenle ergen-ebeveyn ilişkisi konusunda alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliği ile ilişkili boyutları ve bu kültüre özgü tutum ve davranış kalıplarını yansıtan bir ölçek geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Bu tez çalışması kapsamında ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi bakımından ele alınan değişkenlerden biri de kardeş ilişkisi değişkenidir. Alanyazında ergenlerin kardeş ilişkisini ölçmek için kullanılan Furman ve Buhrmester (1985a) tarafından geliştirilen ve Apalaçi (1996) tarafından Türkçeye uyarlanan Kardeş İlişkileri Anketi yer almaktadır. Ölçek soru ifadeleriyle oluşturulan 48 madde ve sıcaklık/yakınlık, göreceli konum/güç, çatışma ve rekabet olmak üzere 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Ayrıca sıcaklık/yakınlık alt ölçeği, olumlu ilişki, şefkat, arkadaşlık, benzerlik,

samimiyet, kardeşi takdir etme, kardeş tarafından takdir edilme faktörlerinden; göreceli konum/güç alt ölçeği, kardeşi eğitme, kardeş tarafından eğitime, kardeş ilişkisi üzerinde baskınlık, kardeşlerin baskınlığı faktörlerinden; çatışma alt ölçeği tartışma, düşmanlık ve yarışma faktörlerinden ve rekabet alt ölçeği ise anne yanlılığı ve baba yanlılığı faktörlerinden oluşmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasında geçerliğe ilişkin herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ölçekte yer alan boyutların güvenirlik katsayılarının kriter değerden düşük olması ve uyarlama çalışmasında ölçeğin geçerliğine ilişkin herhangi bir çalışma yapılmamış olması, ölçeğin psikometrik niteliklerine ilişkin soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle Kardeş İlişkileri Anketi'nin bu çalışma kapsamında kullanılması tercih edilmemiştir.

Ayrıca alanyazında Riggio (2000) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Öz (2015) tarafından yapılan ve bireylerin kardeş ilişkisine ilişkin tutumlarını ölçmeyi amaçlayan Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği bulunmaktadır. Ölçek 48 maddeden, her birinde sekiz maddenin yer aldığı yetişkin duyguları, yetişkin davranışları, yetişkin bilişselliği, çocukluk duyguları, çocukluk davranışları ve çocukluk bilişselliği olmak üzere altı alt ölçekten oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre ölçeğin psikometrik niteliklerinin yeterli olduğu görülmekte, ancak ölçek kardeş ilişkisinin niteliğini değil kardeş ilişkisine yönelik tutumları ölçmektedir. Bu nedenle Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin de kullanılması tercih edilmemiştir.

Kardeş ilişkisi konusundaki diğer ölçekler ise üniversite öğrencileri için geliştirilmiştir. Çavdar (2003) tarafından Türkiye'de geliştirilen Kardeş İlişkileri Skalası üniversite öğrencileri tarafından ilkökul ve lise dönemindeki kardeş ilişkisinin değerlendirildiği bir ölçektir. Ayrıca Öz (2015) tarafından lise öğrencileri için Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği aynı zamanda genç yetişkin örneğine uyarlanmıştır (Öz Soysal, Yurdabakan, Uz Baş ve Aysan, 2016). Kardeş ilişkisi konusunda Türkçe'ye uyarlanan bir başka ölçek olan Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği ise normal gelişim gösteren çocukların engelli kardeşleriyle ilişkilerini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır (Ahmetoğlu ve Aral, 2008). Görülebileceği gibi Türkiye'de alanyazında kardeş ilişkileri konusunda uyarlanmış ölçekler bulunmaktadır. Uyarlanan ölçekler psikometrik açıdan ve araştırmancının amacına uygunluğu

açısından yeterli bulunmamış ve kardeş ilişkisinin niteliğini ölçen bir ölçek geliştirilmesi tercih edilmiştir. Alanyazında ayrıca kardeş ilişkisinin niteliğinin de farklı kültürlerdeki bireyler için farklı anlamlar taşıyabildiği belirtilmektedir (Cicirelli, 1994; Nuckolls, 1993). Bu nedenlerle çalışmada bahsi geçen uyarlanmış ölçekler yerine kardeş ilişkisinin niteliğini yansıtan boyutların yer aldığı, bu kültüre özgü tutum ve davranış kalıplarını yansıtan bir ölçeğin geliştirilmesinin başta aile ilişkileri alanı olmak üzere alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ergenlik döneminin, yetişkinliğe geçiş süreci olarak görüldüğü ve fiziksel, bilişsel ve duygusal açıdan pek çok değişimin yaşandığı bir dönem olduğu bilinmektedir. Bu geçiş sürecini başarıyla tamamlayan ergenleri, bu süreçte sıklıkla problemler yaşayan ergenlerden ayıran en önemli özelliklerden biri ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin niteliğinin olumlu olmasıdır (Bayraktar, 2007; Garnefski, 2000; Fletcher, Steinberg ve Williams-Wheeler, 2004). Ergenin problem davranışlarının, ebeveynlik davranışlarından ziyade ergen-ebeveyn ilişkisinden etkilendiği vurgulanmaktadır. Ebeveynin problem izleme ve kontrol davranışları yerine olumlu ergen-ebeveyn ilişkisinin ergenin problem davranışlarının azalmasında daha etkili olduğu belirtilmektedir (Dekovic, Janssens, Van As, 2003). Ergenin yaşadığı gelişimsel değişimlere uyum sağlayabilmesi ve yetişkinliğe geçiş aşamasında karşılaşması muhtemel olan problemlerle baş edebilmesi, hem bireysel hem toplumsal açıdan büyük önem taşımaktadır. Şöyle ki bu dönemde gelişimsel görevlerini sağlıklı bir şekilde tamamlamış olan ergen, mutlu bir yetişkin olarak yaşamına devam edecek; toplumsal açıdan mutlu, verimli ve yaşamından memnun bireylerin artması da toplumun refahına katkı sağlayacaktır. Türkiye uzun zamandır genç nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (2014) verilerine göre Amerika Birleşik Devletleri ve başlıca Avrupa ülkelerinin yer aldığı 24 ülke arasında Türkiye'nin, genç nüfus oranının (%16.6) en yüksek ülke olduğu görülmektedir. Böylesine yüksek bir oran, gençlerin sağlıklı gelişimine ve ergenlik döneminde yaşanan problemlere ilişkin ülke çapında kapsamlı politikaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Uluslararası çalışmalar kapsamında United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) (2015) tarafından yürütülen çalışmalarda çocukların gelişimi için yaşam boyu devam eden bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu

yaklaşımın gerektirdiği şekilde ergenlik dönemindeki sorun ve ihtiyaçlara yönelik politikalar ve kalıcı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Ergenlerin sağlıklı gelişimi ve olumlu davranış çıktılarının, ergenlerin içinde buldukları bağlamları, sosyal çevreleri, ilişkileri ve fırsatları çerçevesinde değerlendirilebileceği öne sürülmekte ve bu kapsamda en önemli kaynaklardan biri ergen-ebeveyn ilişkisi olarak görülmektedir. Bu kapsamda hem ergenlerin sağlıklı gelişimi ve iyi oluşu hem de problem davranışlardan uzak olabilmeleri onların sosyal çevrelerinde büyük ihtimalle en çok etkileşimde buldukları ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin kalitesiyle doğrudan ilişkili görünmektedir (UNICEF, 2015). Uluslararası bir yardım kuruluşu olan UNICEF tarafından yürütülen çalışmalar, ergenlerin sağlıklı gelişiminde ergen-ebeveyn ilişkisinin geliştirilmesinin, koruyucu ve önleyici müdahaleler açısından önemini ortaya çıkarmaktadır.

Bireyin sağlıklı gelişimi ile ilgilenen bilimsel alanlardan biri de psikolojik danışma ve rehberlik alanıdır. Bu nedenle bu alanda yürütülen araştırmalarda, son yıllarda bireylerin gelişimini destekleyici bireysel ve çevresel koruyucu faktörlerin vurgulandığı çalışmaların arttığı ve önleyici müdahalelerin önemle üzerinde durulduğu gözlenmektedir (Korkut, 2003). Yukarıda bahsedildiği gibi başta riskli davranışlar olmak üzere, ergenin problem davranışlarında ebeveynle kurulan ilişkinin koruyucu bir faktör olduğu bilinmektedir. Ergenin adım adım yetişkinliğe ilerlediği bir süreçte, onu pek çok açıdan koruyacak olan ebeveynleriyle ilişkilerini geliştirmek; hem ergenin sağlıklı gelişiminde iyileştirici müdahalelere göre daha pratik bir yol sunacak hem de ebeveynlerin mutluluğuna ve dolayısıyla bir bütün olarak aile sisteminin işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesine imkân tanıyacaktır. Ergen-ebeveyn ilişkisinin geliştirilebilmesi için, bu ilişkinin yapısını daha iyi anlamının ve bu yapıyla ilişkili olabilecek faktörleri belirlemenin kayda değer bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bu noktadan hareketle, bu tez çalışmasının temel amacı oluşturulan bir model yoluyla ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen faktörleri belirlemektir. Bu çalışmada eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği faktörlerinin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi incelenmektedir. Bu faktörler belirlenirken daha önce söz edildiği gibi ekolojik sistem yaklaşımı temel alınmıştır. Bu yaklaşımda öne sürülen bireyi etkileyen en temel katman olan mikrosistem basamağı ve mikrosistem içindeki yapıların birbiriyle etkileşimini yansıtan mezosistem basamağında yer alan

ve ergen-ebeveyn ilişkisine etki eden müdahale edilebilir değişkenler seçilerek, bu ilişkiyi geliştirmek için uygulanan programların oluşturulmasına ve aile ilişkileri konusunda çalışan uzmanların bu konudaki uygulamalarına katkı sağlanması beklenmektedir. Ayrıca bu çalışma ile ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen etmenlerin belirlenmesi yoluyla ergen-ebeveyn ilişkisinin yapısı ve doğasına ilişkin bilgi birikime de katkı sağlanması umulmaktadır.

Bu tez çalışmasının ikinci amacı ise ergenlerin ebeveynleriyle ve kardeşleriyle ilişkilerini ölçmek amacıyla geçerli ve güvenilir ölçme araçları geliştirmektir. Alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisi ve kardeş ilişkisi konusunda uyarlanmış ölçeklerin bulunması nedeniyle, aile ilişkilerinde bu kültüre özgü iletişim ve davranış biçimlerinin yer aldığı ölçekler geliştirmenin alana katkı sağlaması umulmaktadır. Ergen-ebeveyn ilişkisinin, özellikle ergenlik dönemi ile ilgili çalışmalarda ilgi gören bir konu olduğu, ergenin gelişiminde önemli bir unsur olarak görüldüğü ve yukarıda yer verilen çalışmalarda görüleceği gibi ergene ilişkin olumlu ve olumsuz pek çok psikolojik ve ilişkiyel nitelikle ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca ergen-ebeveyn ilişkisinin, bireyin yetişkinlik döneminde de etkisini sürdürdüğü görülmektedir (Crockett ve Randall, 2006; Overbeek, Stattin, Vermulst, Ha ve Engels, 2007; Seiffge-Krenke, Overbeek ve Vermulst, 2010). Dolayısıyla ergen-ebeveyn ilişkisi konusunda geliştirilen bu ölçeğin, aile ilişkileri çalışmalarının yanında, ergenin akademik ve sosyal gelişimini, ergenin yetişkinlik dönemindeki ilişkilerini, ergenin psikolojik ruh sağlığı ya da psikopatolojisi ile ilişkilendirilebilecek psikolojik niteliklerini ele alan çalışmalar da dâhil olmak üzere geniş bir yelpazede kullanılabileceği düşünülmektedir.

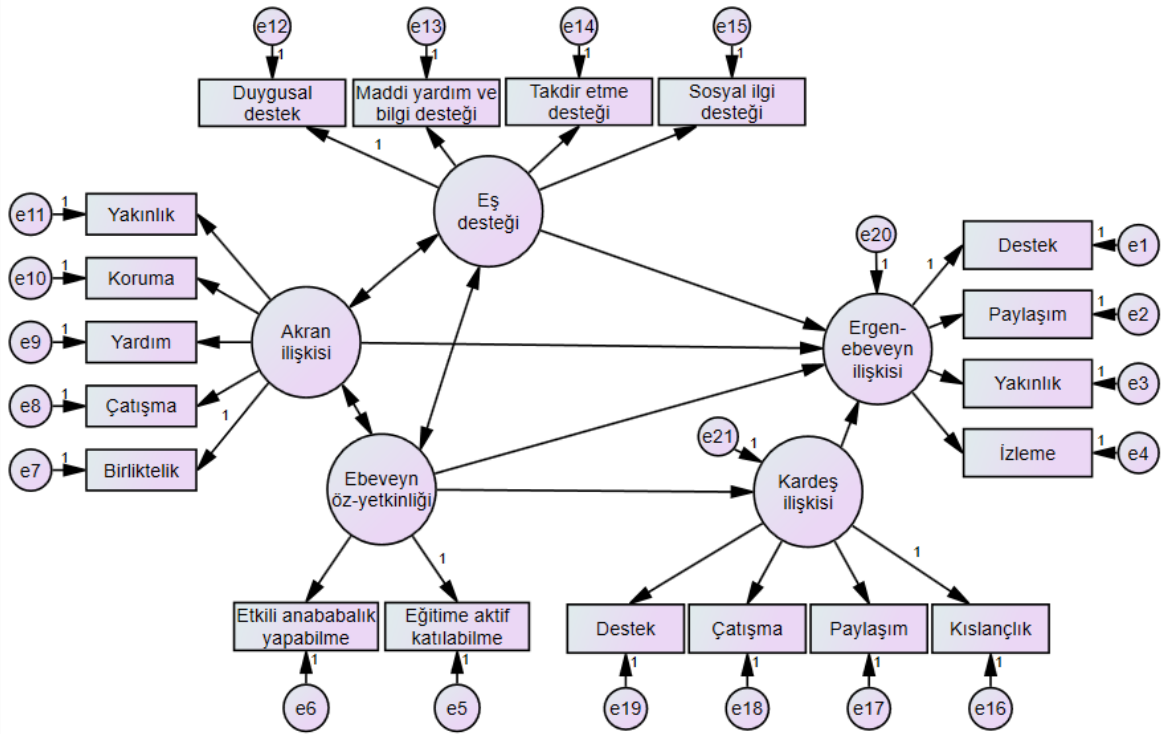
Bu çalışma kapsamında bağımsız değişken olarak ele alınan kardeş ilişkisi konusunda geliştirilen ölçeğin, yine aile ilişkileri ve ergenin gelişimi konusundaki çalışmalarda kullanılmak üzere katkı sağlaması beklenmektedir. İlgili alanyazında kardeş ilişkisi, ergenin yalnızlık ve depresyon düzeyi, madde kullanımı (Yeh ve Lempers, 2004), içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri (Buist, Dekovic ve Prinzie, 2013), kaygı ve sorumsuz davranış (Stocker, Burwell ve Briggs, 2002) değişkenleriyle ilişkilendirilmekte ve ergen-ebeveyn ilişkisinde olduğu gibi kardeş ilişkilerinin de koruyucu etkisine değinilmektedir. Bu nedenlerle geliştirilen iki ölçeğin de ergenlik dönemindeki bireylerle yapılabilecek araştırmalarda kullanılmak üzere ilgili alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

1.3. Problem Cümlesi:

Bu çalışma ile dört temel araştırma sorusunun cevabı aranmıştır. Bu araştırma soruları aşağıda maddeler halinde sunulmuştur:

1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçek midir?
2. Kardeş İlişkileri Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçek midir?
3. Eş desteği, arkadaş ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenleri ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenini manidar düzeyde etkilemekte midir?
4. Eş desteği, arkadaş ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenlerinin ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenini etkileme gücü nedir?

Ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen etmenlerin belirlenmesine ilişkin önerilen kuramsal model Şekil 1.1’de sunulmuştur:

Şekil 1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkisini Etkileyen Etmenlerin Belirlenmesine İlişkin Önerilen Kuramsal Model

Şekil 1.1.’de, bu çalışma kapsamında önerilen kuramsal modele ilişkin gösterge ve gizil değişkenler yer almaktadır. Bu modelde beş gizil ve 19 gösterge değişken bulunmaktadır. Çalışmanın bağımlı değişkeni olan ergen-ebeveyn ilişkisi gizil

değişken olarak tanımlanmıştır. Ergen-ebeveyn ilişkisi gizil değişkeninin göstergeleri olarak destek, yakınlık, paylaşım ve izleme değişkenleri ele alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan eş desteği, gizil değişken olarak ele alınmıştır. Bu gizil değişkenin göstergeleri olarak duygusal destek, maddi yardım ve bilgi desteği, takdir etme desteği ve sosyal ilgi desteği değişkenleri ele alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden akran ilişkisi, gizil değişken olarak ele alınmıştır. Akran ilişkisi gizil değişkeninin göstergeleri olarak birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık değişkenleri ele alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden bir diğeri olan kardeş ilişkisi, gizil değişken olarak ele alınmıştır. Bu gizil değişkenin göstergeleri olarak destek, çatışma, paylaşım ve kıskançlık değişkenleri ele alınmıştır. Araştırmada son bağımsız değişken olan ebeveyn öz-yetkinliği değişkeni gizil değişken olarak ele alınmıştır. Ebeveyn öz-yetkinliği gizil değişkeninin göstergeleri olarak etkili anababalık yapabilme ve eğitime aktif katılabilme değişkenleri ele alınmıştır. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testi'ne ilişkin ölçüm modeli hipotezleri ve yapısal model hipotezleri aşağıda yer almaktadır:

1.3.1. Ölçüm Modeli Hipotezleri:

1. Destek, yakınlık, paylaşım ve izleme değişkenleri ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak yordamaktadır.
2. Duygusal destek, maddi yardım ve bilgi desteği, takdir etme desteği ve sosyal ilgi desteği değişkenleri eş desteğini manidar olarak yordamaktadır.
3. Birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık değişkenleri arkadaş ilişkisini manidar olarak yordamaktadır.
4. Destek, çatışma, paylaşım ve kıskançlık kardeş ilişkisini manidar olarak yordamaktadır.
5. Etkili anababalık yapabilme ve eğitime aktif katılabilme değişkenleri ebeveyn öz-yetkinliğini manidar olarak yordamaktadır.

1.3.2. Yapısal Model Hipotezleri

1. Eş desteği ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir.
2. Akran ilişkisi ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir.
3. Kardeş ilişkisi ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir.

4. Ebeveyn öz-yetkinliği ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir.
5. Ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisi üzerindeki etkisinde kardeş ilişkisi manidar olarak aracı bir rol oynamaktadır.

1.4. Sayıltılar:

1. Bu çalışmada, araştırmaya katılan tüm ergen ve ebeveynlerin veri toplama araçlarının uygulanışında kendi durumlarını gerçek bir Şekilde yansıttığı bir sayıltı olarak ele alınmıştır.
2. Çalışmada ergenlerin "Ergen-Ebeveyn İlişkileri leği'ne" tepki verirken sadece bir ebeveyni değil her iki ebeveynini birlikte değerlendirdiği sayıltısı yer almaktadır.

1.5. Sınırlılıklar:

1. Bu alışma, 2016-2017 ğretim yılında, Konya'nın merkez ilçelerinde bulunan Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi ve Temel Liselerde ğrenim görmekte olan öğrenciler ve ebeveynleri ile sınırlıdır. Elde edilen sonuçlar benzer özellikteki öğrenciler ve ebeveynlerine genellenebilir.
2. Bu çalışmada ergenlerin algıları daha çok kız öğrencilerden alınan değerlendirmelerle sınırlıdır.
3. Bu çalışmada ebeveynlerin algıları daha çok babalardan alınan değerlendirmelerle sınırlıdır

1.6. Tanımlar:

Ergen-Ebeveyn İlişkisi: Hem ergen hem de ebeveynin davranışlarını kapsayan ve ergen ebeveyn arasındaki bağın uzun geçmişinde ortaya çıkan birbiriyle ilişkili bir dizi tutum olarak tanımlanmaktadır (Dekovic, Janssens ve As, 2003). Bu çalışmada, araştırma kapsamında geliştirilen Ergen-Ebeveyn İlişkileri leği'nden alınan toplam puan ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliğini göstermektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puan ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir.

Eş Desteği: Eşlerin sağlıklı bir aile yapısını oluşturabilmek ve sürdürebilmek için ilişkilerini güven, saygı, sevgi ve destek temelinde kurmaları olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2004). Bu alışmada, Yıldırım (2004) tarafından geliştirilen Eş Destek leği'nden elde edilen toplam puan, bireylerin eşlerinden

algıladıkları destek düzeyini göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, bireyin eşinden aldığı desteğin yüksek düzeyde olduğuna işaret etmektedir.

Akran ilişkisi: Aynı yaşta ya da aynı gelişim ve olgunluk düzeyinde olan, birbirine benzer geçmiş, değer, yaşam tarzı, yaşantı ve sosyal bağlarını paylaşan kişiler arasında karşılıklılık ve devamlılık gösteren etkileşimlerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Gülay, 2009). Bu çalışma kapsamında, Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından geliştirilen ve Erkan-Atik, Çok, Esen Çoban, Doğan ve Güney-Karaman (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Akran İlişkileri Ölçeği'nden elde edilen toplam puan ergenlerin akran ilişkisinin niteliğini göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puan ergenlerin akranlarıyla ilişkilerinin olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir.

Kardeş ilişkisi: Kardeş ilişkisi, olumlu, yararlı ve sosyal kabulü içeren prososyal davranışlar ile çatışma arasındaki dengeyi sağlama becerisi olarak tanımlanmaktadır (Brody, 1998). Bu çalışmada, araştırma kapsamında geliştirilen Kardeş İlişkileri Ölçeği'nden elde edilen toplam puan kardeş ilişkisinin niteliğini göstermektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puan ergenler tarafından kardeş ilişkilerinin niteliğinin olumlu algılandığına işaret etmektedir.

Ebeveyn Öz-Yetkinliği: Ebeveyn öz-yetkinliği, bir ebeveynin çocuğun ebeveyni ile ilgili bir dizi görevi organize etme ve yürütme yeteneklerine ilişkin sahip olduğu inançlar olarak tanımlanmaktadır (Leahy-Warren, McCarty ve Corcoran, 2012). Bu çalışma kapsamında ebeveyn öz-yetkinliği, Kaner, Şekercioğlu ve Yellice-Yüksel (2007) tarafından geliştirilen Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nden elde edilen toplam puan ile belirlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan anne babaların, ebeveynlik davranışlarına ilişkin yüksek düzeyde yetkinlik inançlarına sahip oldukları anlamına gelmektedir.

1.7. Araştırmanın Kuramsal Temeli

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın bağımlı değişkeni olan ergen-ebeveyn ilişkisi tanımlanmış ve ergen-ebeveyn ilişkisinin unsurları açıklanmıştır. Ardından ergen-ebeveyn ilişkisini açıklayan kuramlara yer verilmiş ve bu çalışmada temel alınan ekolojik sistem yaklaşımı daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ardından ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

1.7.1. Ergen-Ebeveyn İlişkisi

Ergen-ebeveyn ilişkisi aile ilişkileri çalışmalarında ve ergenin gelişimiyle ilgili çalışmalarda en çok çalışılan konuların başında gelmektedir. Ergen-ebeveyn ilişkisi ebeveynlik ya da ebeveyn davranışları ile karıştırılabilmektedir. Ebeveyn davranışı, ebeveynlerin çocuklarla iletişime girerken sergiledikleri somut ve amaca yönelik davranışlardır. Ergen-ebeveyn ilişkisi ise ebeveyn davranışlarına göre daha kapsamlı bir kavramdır ve çift yönlü bir iletişimi barındırır (Wissink, Dekovic ve Meijer, 2006). Ergen-ebeveyn ilişkisi hem ergen hem de ebeveynin davranışlarını kapsayan ve ergen ebeveyn arasındaki bağın uzun geçmişinde ortaya çıkan birbiriyle ilişkili bir dizi tutum olarak tanımlanmaktadır (Dekovic, Janssens ve As, 2003).

Ergenin, anne babasıyla kurduğu ilişki, ergenin ait olduğu en dar ve temel çevre olan ailesindeki belki de en önemli ilişkisidir. Hortaçsu (2015) tarafından ilişkilerin önemi yoğunluk, kapsama alanı, bağlılık açısından değerlendirilmiş ve bireyin anne babasıyla kurduğu ilişkinin yoğun ve oldukça önemli olduğu, yüksek düzeyde bağlılık ve yine yüksek düzeyde karşılıklı bağımlılık içerdiği ve zaman içinde oldukça değiştiği vurgulanmıştır. Daha önce de vurgulandığı gibi, çok yoğun olmamakla birlikte zaman içinde ilişkide yaşanan değişim, temelde ergenin yaşadığı gelişimsel değişimler ve ebeveynlerin bu değişimlere verdiği tepkiler çerçevesinde şekillenmektedir. Williams'ın da (2003) belirttiği üzere ergen-ebeveyn arasındaki sevginin yoğunluğu değişmese de, ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişki bağımlılıktan kademeli olarak eşitlik içeren bir ilişkiye evrildiği için, sevgi ve sıcaklığın ifade biçimleri değişebilmektedir.

Ergen-ebeveyn ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda, yoğunlukla ilişki kalitesinin temel bileşenlerinden olan sıcaklık/yakınlık, destek ve çatışmaya odaklanılmaktadır (De Goede, Branje ve Meeus, 2009; Shanahan, Mchale, Crouter ve Osgood, 2007; Wagner, Cohen ve Brook, 1996). Aile içi ilişkiler konusunda geliştirilen ilk ölçeklerden Furman ve Buhrmester (1985b, 1992) tarafından geliştirilen İlişki Ağı Envanteri çocuk ve ergenlerin, anne babaları da dâhil olmak üzere hayatlarındaki önemli bireylerle olan ilişkilerinin niteliğini ölçmektedir. Bu ölçekte ilişkinin bileşenleri olarak, uzun süreli ve güvenilir bağ, değer artışı, sevgi, arkadaşlık, araçsal yardım, yakınlık, bakım, çatışma, cezalandırma ve göreceli güç faktörleri yer almaktadır (Furman ve Buhrmester,

1985b, 1992). Elkins, McGue ve Iacano (1997) tarafından geliştirilen ve sadece ergen-ebeveyn ilişkisini değil her bir aile üyesinin diğer üyelerle arasındaki ilişkiyi nasıl algıladığını ölçmeyi sağlayan Ebeveyn Çevresi Anketi'nde (The Parental Environment Questionnaire) ise ilişkinin boyutları olarak; çatışma (eleştiri, anlaşmazlık ve öfke içeren maddelerden oluşmakta), ilgi (paylaşım, yakınlık, destek içeren maddelerden oluşmakta), ebeveyn saygısı (çocuğun ebeveynine karşı duyduğu saygıyı belirten maddelerden oluşmakta), çocuk saygısı (ebeveynin çocuğuna karşı duyduğu saygı ifadelerinden oluşmakta) ve yapı (aile içi kuralları oluşturulması ve buna uyulmasını içeren ifadelerden oluşmakta) boyutları yer almaktadır. Yapılan bir diğer çalışmada ise ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde algıladıkları yüksek düzeyde desteğin sağlıklı bir ergen-ebeveyn ilişkisi için önemine değinilmektedir (Noller, 1994). Ergenler açısından ebeveynleri ile kurdukları iyi ilişkilerin ne anlama geldiğinin incelendiği bir araştırmada; açık iletişim, destek, bakımın dolaylı ifadeleri ve değerli ilişki nitelikleri ergen-ebeveyn ilişkisinin göstergeleri olarak belirlenmiştir (Crockett, Brown, Russell ve Shen, 2007). Türkiye'de yapılan ergen-ebeveyn ilişkisinin yapısını ortaya koyan bir araştırmada ise; odak grup görüşmesi yöntemiyle ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkileri konusundaki deneyim ve görüşleri incelenmiştir (Karataş, Sertelin Mercan ve Düzen, 2016). Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkiye ilişkin algıları, ebeveynle kurulan olumlu ve çatışmalı ilişki şeklinde iki kategoriye ayrılmıştır. Olumlu ilişki kapsamında, ebeveynin anlayışlı ve destekleyici rolü vurgulanırken, çatışmalı ilişki kapsamında kuralların ebeveyn tarafından belirlenmesi, ebeveynin disiplin ve kontrol uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Ergen-ebeveyn ilişkisinin temel bileşenlerinden ebeveynin sıcaklığı ve sevgisi, çocuklarının korunması ve bakımını içeren evrimsel bir süreç olarak görülmektedir (Smith, Bond ve Kağıtçıbaşı, 2006). Ebeveyn sıcaklığı ebeveynlerin çocuklara gösterdikleri duygusal ve sevecen bakım davranışlarını içermektedir (MacDonald, 1992). Ebeveyn kabul-red teorisine göre ise ebeveyn sıcaklığı ebeveynler ve çocukları arasındaki sevginin niteliğinin bir göstergesidir (Rohner, 2004). Ayrıca ergen-ebeveyn ilişkisinde paylaşılan etkinlikler, duygusal bağlar, ailenin dışındaki dünyayı keşfetmek ve yeni ilişkiler kurmak konularında ebeveyn desteğinin önemi vurgulanmaktadır (Collins ve Laursen, 2004). Çocuk ve ergenlerin bakımından

birinci derecede sorumlu olan ebeveynlerin ergenin ihtiyaç duyabileceği her konuda sunduğu desteğin, ergen ve ebeveyn arasında iyi ilişkilerin gelişmesi ve sürdürülmesi konusunda belirleyici bir unsur olacağı düşünülmektedir. Sıcaklık ve desteğin yanı sıra çatışmanın da ergen-ebeveyn ilişkisinin kaçınılmaz ve önemli bileşenlerden biri olduğu vurgulanmaktadır (Allison, 2000; Dekovic, 1999; Robin ve Foster, 1989). Yakın ilişkilerde yaşanan çatışma farklı bakış açıları, beklentileri ve ihtiyaçları bütünleştirme ve uzlaştırma ihtiyacından doğmaktadır (Laursen ve Collins, 1994). Çatışma sadece ergen-ebeveyn arasında değil bütün ilişkilerin kaçınılmaz bir parçasıdır (Hortaçsu, 2015). Ergen-ebeveyn ilişkisi açısından ise çatışmanın hiç yaşanmaması değil nasıl yönetildiği önemli görülmektedir. Ayrıca çatışmanın ergenin ebeveyninden ayrılma sürecinde işlevsel olabileceği öne sürülmektedir (Allison, 2000; Hall, 1987; Steinberg, 1988). Bu bileşenlerin yanı sıra ergenlik alanyazınında ve ergen-ebeveyn ilişkisinde sıklıkla söz edilen özerklik de ergenin ebeveyniyle ilişkisini şekillendiren etmenlerdendir (Renk, Liljequist, Simpson ve Phares, 2005; Steinberg ve Silk, 2002). Özetle, ergen-ebeveyn ilişkisinde sıcaklık/ yakınlık, destek, ilgi, saygı, çatışma, özerklik ve kontrol değişkenlerinin, ilişkinin niteliğini yansıtan temel değişkenler olduğu söylenebilir.

1.7.2. Ergen-Ebeveyn İlişkisini Açıklayan Kuramlar

Ergen-ebeveyn ilişkisini açıklayan kuramlar ve yaklaşımlar sunulurken ilk olarak erinlik temelli yaklaşımlardan psikanalitik bakış açısı, sosyobiyojik yaklaşım, ardından ergen-ebeveyn ilişkisini çatışma temelinde açıklayan feminist bakış açısı ve davranışsal aile sistemleri yaklaşımı, daha sonra sırasıyla bağlanma kuramı, sosyal öğrenme kuramı, bilişsel gelişim yaklaşımı, aile sistemleri kuramı ve son olarak çalışma kapsamında değişkenlerin seçiminde temel alınan ekolojik sistem yaklaşımı açıklanmıştır. Ergen-ebeveyn ilişkisini açıklarken temel olarak erinliğin başlangıcının esas alındığı ve erinlik başlangıcıyla yaşanan değişikliklerin ilişki açısından sonuçlarının vurgulandığı bakış açıları *erinlik temelli yaklaşım* olarak adlandırılmaktadır. Erinlik temelli yaklaşımlar, ergen-ebeveyn ilişkisini özellikle ergen gelişiminin zirvede olduğu dönemlerde ergen ile ebeveyni arasında mesafe ve ayrışma dönemi olarak kabul etmektedirler (Head, 2004). Erinlik temelli yaklaşımlardan *psikanalitik* bakış açısına göre, ergenin içinde bulunduğu gelişim dönemi açısından ebeveyniyle yaşadığı çatışmanın ve ebeveyninden ayrışmasının gerekli olduğu düşünülmektedir (Hall, 1987). Hatta sağlıklı ergen gelişimindeki

temel gelişim görevlerinden birinin ergenin anne-babasından ayrışması olduğu öne sürülmektedir (Freud, 1958; akt., Steinberg ve Silk, 2002). Daha geç dönemdeki psikanalitik yaklaşımın savunucuları, ergen-ebeveyn ilişkisinde ergenlerin özerklik arayışı ve bireyselleşme çabasına, dürtü kontrolünden ve ergenin ebeveyninden ayrışmasından daha fazla önem vermektedirler. Ayrıca ergenin ayrışması sürecinde ebeveynlere görece daha pasif bir konum atfedilmektedir (Steinberg ve Silk, 2002). Bir başka ifade ile bu yaklaşıma göre ebeveynlerden ayrışma daha çok ergenin sorumluluğundadır.

Erinlik temelli yaklaşımlardan bir diğeri olan ve *evrimsel* bakış açısı olarak da adlandırılan *sosyo-biyolojik yaklaşımda*, psikanalitik bakış açısında olduğu gibi ergen-ebeveyn ilişkisinin, ergenlik süresince yaşanan uzaklık ve çatışma ile betimlenebileceğini öne sürülmektedir (Head, 2004). Sosyo-biyolojik yaklaşım varlıkların temel amaçlarının genlerinin gelecek kuşaklara aktarılması olduğu varsayımına dayanmaktadır (Hortaçsu, 2015). Bu yaklaşıma göre ergen-ebeveyn ilişkilerindeki mesafe ve çatışma, evrimsel bir işleve hizmet ederek ergenlerin başarılı bir şekilde çoğalma şansını artırmak için ergenlerin ilgisinin ailesinden akranlara kaymasına olanak sağlamaktadır (Steinberg, 1988). Ergenlerin olgunlaşması ebeveynlerin otoritesini tehdit ettiği için ergen-ebeveyn ilişkisindeki yakınlık azalmakta ve çatışma düzeyi artmaktadır. Bu durum ise gençleri, kendileriyle benzer yaşantılara sahip akranları tarafından rahatlatılmaları nedeniyle ebeveynlerinden uzaklaştırmaktadır (Laursen ve Collins, 2009). Özetle, evrimsel bir işleve hizmet eden ayrışma sürecinde, hem bu durumdan doğan çatışma hem de akranların sağladığı sosyal destek nedeniyle ergenler akranlarına yönelmektedirler.

Ergen-ebeveyn ilişkisine *feminist* bakış açısı da ilişkiyi ergen-ebeveyn arasındaki çatışma temelinde açıklamaktadır. Kaplan, Klein ve Gleason (1991), feminist bir bakış açısından yaklaşarak, ergen-ebeveyn arasında yaşanan çatışmanın ergenler açısından bir fırsat olarak görülebileceğini öne sürmektedir. Çatışma, ayrışmayı etkileyen temel bir dinamik olarak, özellikle ergen kızların başkalarıyla kurdukları bağlantılar ve ilişkiler yoluyla kendilerini deneyimleyebilmeleri için değerli bir araç olarak görülmektedir. Bu çatışma ergen-ebeveyn ilişkisinin tamamen koptuğu anlamına gelmemekte; ergen-ebeveyn ilişkisindeki olumlu bağlantılar devam ederken, ergenin sağlıklı gelişimi için değerli bir katkı

sunmaktadır. Bu durumda, bireyler ve ilişkiler için hem değişimin hem de büyümenin gerçekleşebilmesi için önemli bir işlev yerine getirilmektedir.

Robin ve Foster (1989) tarafından öne sürülen *Davranışsal Aile Sistemleri Yaklaşımı* da, ergen-ebeveyn arasındaki ilişkiyi çatışma temelinde açıklamaktadır. Bu modelde ailenin içinde bulunduğu geçiş döneminde ergen-ebeveyn arasında yaşanan çatışmanın, problem çözme ve iletişim becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve inanç sistemleri ve aile yapısı olmak üzere üç faktörden etkilendiği öne sürülmektedir. Ergen-ebeveyn ilişkisini çatışma temelinde açıklayan diğer kuramlar gibi, temelde ergenin özerklik ve bağımsızlık arayışının çatışmaya neden olduğu belirtilmektedir. Bu çatışmanın da ailenin dengesinde bir bozulmaya yol açtığı öne sürülmektedir. Ancak diğer kuramlardan farklı olarak, bu çatışmanın çözümsüzlüğüne hizmet eden bazı noktalar bu yaklaşımda açıklanmaktadır. Aile üyelerinin problem çözme yöntemlerinin yetersiz ve iletişim becerilerinin eksik olması, aile yaşamı ve ailedeki diğer üyelerle ilgili gerçekçi olmayan beklenti ve inançlara sahip olmaları, aile içindeki bütünlüğü bozan koalisyonların mevcut olması ergen-ebeveyn arasında özerklik arayışı nedeniyle ortaya çıkan çatışmayı kuvvetlendiren ve sürmesine neden olan etmenlerdir. Ayrıca eşler arasındaki çatışmanın da her zaman olmasa da ergen-ebeveyn ilişkisinde çatışmayı artırdığı öne sürülmektedir (Robin ve Foster, 1989).

Ergen-ebeveyn ilişkisini açıklayan alternatif bir model olan *bağlanma kuramında*, ergen ve ebeveynin özelliklerinin ilişkiye etkisinden ziyade bu ilişki içindeki istikrar ve değişim gücüne odaklanılır. Bağlanma kuramına göre bireyler doğumdan itibaren birincil bakıcılarıyla kurdukları etkileşimi ve bu etkileşime dair geliştirdikleri içsel modelleri yaşamlarındaki diğer ilişkilere uyarlamaktadırlar (Bowlby, 1980). Ergenin anne ve babasıyla ilişkisinin, ergenin bebeklikten itibaren geliştirdiği bu içsel modellerin izlerini taşıdığı söylenebilir. Bu yaklaşım aynı zamanda ebeveyn ve ergen arasındaki güçlü duygusal bağlara odaklanır (Laurson ve Collins, 2009). Buna göre ergen-ebeveyn arasındaki ilişki, her birinin yaşamındaki diğer önemli kişilerle etkileşimlerinden doğan bilişsel yapıların tutarlı bir şekilde sürmesi için süregelen ortaklaşa bir çabanın ürünüdür (Bowlby, 1980). Bu teoriye göre yaşamın erken dönemlerinde dengeli bir içsel modelin oluşması halinde ergen-ebeveyn ilişkisinde ergenlik döneminin getirdiği çatışmalı durumlardan daha az etkilenmektedir (Salter Ainsworth, 1989). Dolayısıyla bağlanma kuramının ergen-

ebeveyn ilişkisine içsel çalışan modeller ve temel güven duygusu kavramları temelinde açıklama getirdiği söylenebilir.

Sosyal öğrenme kuramına göre ise, önceki dönemde ebeveyn çocuk arasında kurulan ilişkideki etkileşim tarzı, ergen-ebeveyn ilişkisini belirlemektedir (Aquilino, 1997). Bir başka ifade ile ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin uzantıları ergen-ebeveyn ilişkisinde de etkisini sürdürmektedir. Bu kurama göre ergenlerin öğrenme yaşantısı sadece ilişki süresince yaşadıklarıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda ergenler başkalarının birbirleriyle kurdukları ilişki sürecini gözlemleyerek de ilişki kurmayı öğrenirler (Steinberg, 2007). Buna göre ergenlerin anne-babalarının ilişkilerini gözlemleyip, bu ilişkide iletişim kalıplarını ergen-ebeveyn ilişkisi dâhil olmak üzere diğer ilişkilerine uyarladıkları söylenebilir.

Bilişsel gelişim yaklaşımında, ergenin bilişsel açıdan yaşadığı değişimlerin, ergenin kendisine ve ilişkilere bakışını değiştirmesine odaklanılmaktadır. Steinberg (1990) çocukların bilişsel yeteneklerinin ergenlik döneminin başından itibaren daha karmaşık bir yapı sergilediğini öne sürmektedir. Bilişsel becerilerin artmasıyla birlikte ergenler ebeveynlerini idealize ettikleri biçimden daha farklı olarak görmeye başlarlar. Şöyle ki ergenler, ebeveynlerinin düşüncelerini doğru ya da yanlış olarak ayırabilir, onları olumlu ya da olumsuz özellikleriyle objektif bir biçimde değerlendirebilir hale gelirler (Smollar ve Youniss, 1989). Ergenin yeniden bilişsel düzenleme sonucunda ebeveynlerine karşı bakış açısı ve davranışlarının değişmesi ise ergen-ebeveyn ilişkisinde çatışmaya neden olabilmektedir. Bu çatışma, ergen ebeveyn arasında değişen bakış açısı ve roller konusunda uzlaşılması durumunda ergenliğin başından itibaren kademeli olarak azalmaktadır (Laursen ve Collins, 1994). Ayrıca ergenler bilişsel gelişimlerinin bir sonucu olarak, akranlarında olduğu gibi ebeveynleriyle kurdukları ilişkilerini de daha eşitlikçi olarak görme arzusundadırlar. Bu durumda çatışmaya yol açan durum, ergenlerin talebine rağmen ebeveynlerin karşılıklı ve yatay bir ilişki kurma konusundaki isteksizlikleridir (Collins ve Laursen, 2004). Özetle bilişsel yaklaşım ergenlerin bilişsel açıdan gelişmeleri sonucu sorgulama düzeylerinin arttığını; bunların da ergen-ebeveyn ilişkisinde çatışmaya yol açtığını ortaya koymaktadır.

Ergen-ebeveyn ilişkisi ve aslında daha genel olarak aile ilişkileri konusunda kapsamlı bir açıklama sunan *Aile Sistemleri Kuramı* ise, ailenin işleyişini anlamak üzere temel kuramsal bir çerçeve sağlamaktadır (Gökler, 2008). Aileyi bir sistem

olarak ele alan aile sistemleri kuramı, ergen-ebeveyn ilişkisini sistem içindeki alt sistemlerin birbiriyle olan etkileşimi temelinde açıklamaktadır. Bu kuram, ailelerin birbirlerini karşılıklı olarak etkilediğini ve birbiriyle ilişkili alt sistemlerden oluştuğunu öne sürmektedir (Whitchurch ve Constantine, 1993). White ve Klein'a göre (2008) sistem ve alt sistemlerin, hem diğer alt sistemleri ve ait olduğu çevresel bağlamı etkilediği hem de bunlardan etkilendiği varsayımı, aile sistemleri kuramının temelinde yer almaktadır. Bir başka deyişle aile, daha küçük alt sistemlerden (örneğin, ebeveyn alt sistemi) oluşan fakat aynı zamanda daha büyük sistemler (örneğin, kültür) içinde yer alan hiyerarşik olarak organize olmuş bir sistem olarak görülmektedir (Cox ve Paley, 1997). Kuramdaki diğer bir varsayım, sistemin unsurları arasındaki ilişkilerin doğrusal değil döngüsel-nedensel olduğudur; diğer bir deyişle sistemdeki her unsur hem diğer unsurları etkiler hem de onlardan etkilenir. Ayrıca ailedeki denge, ailelerin normal işleyişinden sapmaları düzeltmek için kullanılan geribildirimlerle korunur (Grych, 2002). Bu kuram aile ilişkilerine uyarlandığında aile içindeki bir ilişkinin diğer ilişkilere etkisi olduğunu vurgulamaktadır (Howard, 2016). Dolayısıyla bu yaklaşıma göre ergen-ebeveyn alt sisteminin ilişkisi diğer alt sistemler olan anne-baba veya kardeşler alt sistemi tarafından etkilenmekte ve yine bu alt sistem diğer alt sistemleri etkilemektedir.

Bu tez çalışmasında temel alınan *Ekolojik Sistem Yaklaşımı*, sosyal bilimlerde psikolojiden eğitime kadar pek çok alanda bireyin doğasına ilişkin kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yaklaşım çalışma kapsamında yer alan değişkenlerin seçiminde temel oluşturduğu için diğer yaklaşımlardan daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Ekolojik yaklaşımın temelinde Von Bertalanffy (1971) tarafından geliştirilen Genel Sistem Yaklaşımı yer almaktadır (Luster ve Okagaki, 2005). Bu yaklaşıma göre bir sistemin temelinde yer alan birey bu sistemin bir parçası olarak ait olduğu bağlamdan etkilenmektedir. Bu bağlam etki derecesi birbirinden farklı ve birbiriyle etkileşim halinde olan farklı sistemleri barındırmaktadır (Bronfenbrenner, 1994). Bu yaklaşım bireyin gelişimiyle ilgili pek çok konuda olduğu gibi aile ilişkilerini açıklamakta da kapsamlı bir yapı sunmaktadır. Bronfenbrenner'ın (1986) erken dönem çalışmalarında da ailenin bu yaklaşımla irdelendiği görülmektedir.

Ekolojik sistem yaklaşımında insan davranışlarını ve dolayısıyla ilişkilerini etkileyen beş sistemden söz edilmektedir. Bronfenbrenner (1994), bu sistemlere

mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem adını vermiştir. *Mikrosistem*, temelde aileyi, okulu ve arkadaş gruplarını kapsamaktadır. *Mezosistem* ise bireyin ilişki içerisinde bulunduğu iki veya daha fazla mikrosistem arasındaki etkileşimi içermektedir. *Ekzosistem* de mezosistemin bir uzantısı olarak, bireyi doğrudan etkilemeyen fakat onun içinde bulunduğu çevreyi etkileyen hem resmi hem de resmi olmayan sosyal yapılardan oluşmaktadır. *Makrosistem* ise bir toplumdaki kültürel değerleri, inanç sistemlerini ve yasaları, kişilerin tutumlarını, yaşam biçimlerini, sosyo-ekonomik durumlarını kapsamaktadır (Bronfenbrenner, 1994). *Kronosistem* ise temelde zamanın etkisine odaklanmaktadır. Ancak zamanın etkisi daha işlevsel bir açıklama sunan bireylerin yaşam geçişleriyle de kendini göstermektedir. Bu yaşam geçişleri okul yaşamına girişi, evlilik, emeklilik, ailede ölüm veya boşanma gibi durumlarla yaşanabilmektedir (Bronfenbrenner, 1986). Yaşam geçişleri bireylerin zaman içinde yaşadıkları değişimlerle sınırlı kalmamaktadır. Bu yaklaşıma göre içinde bulunulan bağlamda veya toplumda da zaman içinde meydana gelen değişimler bireyin yaşamında etkili olabilmektedir (Bronfenbrenner, 1994). Bu görüşe göre ergen-ebeveyn arasındaki ilişki, o ilişkinin ortaya çıktığı bağlamdan etkilenir (Luster ve Okagaki, 2005). Bu bağlamda ergen-ebeveyn ilişkisi bu sistemlerden etkilenerek ve onları etkileyerek, sistemin tüm unsurlarıyla karşılıklı etkileşim halindedir.

Bu çalışmada ekolojik sistem yaklaşımının seçilmesinin nedeni, bireylerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinde içinde buldukları genel bağlamın etki derecesi en fazla ve en yakın sistemden (mikrosistem) başlamak üzere, kapsamında olduğu ve onu etkileyen diğer sistemleri (mezosistem, ekzosistem, makrosistem, kronosistem) incelemenin, ergen-ebeveyn ilişkisini ortaya koymak üzere kapsamlı bir açıklama sunacağı düşüncesidir. Diğer yaklaşımlar ergen-ebeveyn ilişkisine daha kısıtlı bir açıdan yaklaşmaktadır. Ekolojik modelde bu çalışmada ele alınmayan diğer sistemlere ilişkin değişkenlerin de başka araştırmalarla incelenmesi ile birikimli bir şekilde bu kültürde ergen-ebeveyn ilişkisinin yapısı ve ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen tüm faktörlerin ortaya konulması mümkün görünmektedir. Araştırmada ergenin mikrosistemi bağlamında kardeş ilişkisi, akran ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenleri, mezosistemi bağlamında ise mikrosistemin unsurlarından ebeveynlerin etkileşimini yansıtan eş desteği

değişkeni ele alınmıştır. Öte yandan ekzosistem, kronosistem ve mezosistem unsurlarından sayılabilecek her hangi bir değişken araştırma kapsamına alınmamıştır. Bunun nedeni ise ilgili alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisi ile ilişkili olan değişkenler seçilirken makrosistem kapsamında yer alan kültür gibi değişkenler yerine bireyin mikrosistemindeki müdahale edilebilir değişkenler seçilmiştir.

1.7.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisini Etkileyen Faktörler

Alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisiyle ilişkili faktörler temelde ergene ve ebeveyne ilişkin kişisel özellikler kapsamında incelenmiştir. Bunlar dışında sistem yaklaşımıyla da uyumlu olarak ailenin içinde bulunduğu bağlam, fiziksel ve sosyal çevrenin de ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediği belirtilmektedir (Cox ve Paley, 1997). Alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde de ergen ve ebeveyne ilişkin bireysel özelliklerin, hem ergen hem de ebeveynin sosyal bağlamında bulunan ilişkisel değişkenlerin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisinin incelendiği görülmektedir.

İlgili alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen etmenlerin incelendiği sınırlı sayıda araştırma yer almaktadır. Bu çalışmalardan ulaşılabilen ilki Covino (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada parçalanmış ailelerde ergen-ebeveyn ilişkisinin yordayıcılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucuna göre ebeveynin medeni durumu, ergenin yaşı ve cinsiyeti, ergenin devamsızlık sayısı, ergenin baba ile görüşme sıklığı, ergenin benlik saygısı ve ergenin depresyon düzeyi değişkenlerinin ergen-ebeveyn ilişkisini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ergen-ebeveyn ilişkisini çatışma temelinde ele alan Dekovic'in (1999) araştırmasında ergen-ebeveyn ilişkisinde yaşanan çatışmaları etkileyen faktörler iki ayrı grupta ele alınmıştır: Bu faktörlerden ilki ergenin mizacı ve erinlik zamanı gibi kişisel özellikleri iken, ikincisi ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarıdır. Araştırma sonuçları ergenin mizaç özelliklerinin ergen-ebeveyn ilişkisinde yaşanan çatışmayı yordadığını göstermektedir. Öte yandan erinlik zamanı ve çocuk yetiştirme tarzıyla ergen-ebeveyn çatışması arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Bir başka araştırmada ergen-ebeveyn ilişkisi, ebeveyn kabulü, birlikte zaman geçirme, çatışma sıklığı ve çatışma yoğunluğu olmak üzere duygusal ve davranışsal boyutlar açısından gruplandırılarak, ergen-ebeveyn ilişkisine ilişkin

dört profil ortaya çıkarılmış ve bu dört profil aile üyelerinin bazı özellikleri ve ailesel değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Cinsiyet ve depresif belirtilerin yer aldığı kişisel değişkenlerin, özerklik ve ebeveynlik bilgisinin yer aldığı ilişkisel değişkenlerin ve evlilik ilişkisi ile kardeş ilişkisinin yer aldığı ailesel değişkenlerin ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliğini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Head, 2004). South, Krueger, Johnson ve Iacono (2008) tarafından yürütülen bir araştırmada ise, genetik ve çevresel faktörlerin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisinde ergenin kişilik özelliklerinin aracı rolü incelenmiştir. Araştırmada genetik ve çevresel faktörlerin ergen-ebeveyn ilişkisinin ilgi, çatışma, katılım boyutlarının tümüne etkisinde ergenin kişiliğinin pozitif duygulanım, negatif duygulanım ve kısıtlama (geleneksel değerleri onaylama eğilimi anlamı taşımakta) boyutlarının aracı bir rol üstlendiği, bir başka deyişle bir genotipin ergen-ebeveyn ilişkisini pozitif veya negatif olarak etkilemesinin ergenin kişiliğine bağlı olduğu belirlenmiştir.

Bu konuda Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde ergen-ebeveyn ilişkisini yordayan değişkenlerin belirlendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Davranışsal Aile Sistemleri Yaklaşımını temel alan bir araştırmada depresyonu olan ve olmayan ergenler, ergen-ebeveyn ilişkisi ve bu ilişki konusunda sahip oldukları bilişsel çarpıtmalar açısından incelenmiştir. Sonuçlara göre, depresyonu olan ergenlerin, ebeveynleriyle daha fazla çatışma yaşadıkları ve haksızlığa uğradıklarına ve yaşamlarının ebeveynlerini kısıtlamaları nedeniyle mahvolacağına dair inanca daha fazla sahip oldukları gözlenmiştir (Eryüksel ve Akün, 2003).

Koç (2010) tarafından yürütülen araştırmada ise ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerini algılamalarında, yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, ailede yaşayan kişi sayısı gibi kişisel ve demografik niteliklere göre fark olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın dikkat çekici bulgularından örnek verilecek olursa; anne babanın eğitim seviyesinin yüksek olduğu ve kentte yaşayan ailelerde ergenlerin ebeveynleriyle daha iyi anlaştıkları saptanmıştır. Ayrıca kız ergenlerin erkek ergenlere göre ebeveynleriyle daha iyi anlaştıkları ve ergenin yaşı arttıkça ebeveynleriyle daha fazla sorun yaşadıkları belirlenmiştir.

Bu araştırmalar dışında Montemayor (1986) tarafından ergen-ebeveyn çatışmasını etkileyen etmenlere ilişkin bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmada ergen-ebeveyn çatışmasıyla ilişkili etmenler; ailenin içinde bulunduğu sosyal bağlamı,

ailenin yapısı (tek ebeveyn, geniş aile gibi) ve ebeveynin ve ergenin özellikleri şeklinde ayrılmıştır. Yukarıda verilen araştırma sonuçlarına ek olarak ergen-ebeveyn ilişkisi üzerinde ebeveynlerin aşırı iş yükü ve stresi (Galambos, Sears, Almeida ve Kolaric, 1995), babaların çalışma saatlerinin fazla oluşu ve aşırı iş yükü (Crouter, Bumpus, Head ve McHale, 2001), ebeveynin depresif belirtileri (Corona, Lefkowitz, Sigman ve Romo, 2005), ergenlerin mizaç özellikleri (Dekovic, 1999); ergenin yaşı ve cinsiyeti (De Goede, Branje ve Meeus, 2009; McGue, Elkins, Walden ve Iacono, 2005), genetik faktörler (McGue, Elkins, Walden ve Iacono, 2005), ergenlerin dindarlık düzeyleri (Denton, 2006) değişkenlerinin etkisi olduğu belirlenmiştir.

Özetle alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisi değişkeninin sonuç değişkeni olarak ele alındığı sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Ergen-ebeveyn ilişkisinin daha çok ergene ve ebeveyne ilişkin faktörler açısından incelendiği görülmektedir. Çalışmalar ekolojik sistem yaklaşımı açısından ele alındığında, en fazla bireyin mikrosisteminde (ergenin benlik saygısı, ebeveynin depresyon düzeyi, kardeş ve akran ilişkisi gibi) bulunan değişkenlerin, ardından mezosisteminde (evlilik ilişkisi gibi), ekzosisteminde (ebeveynin iş yaşamı gibi) ve makrosisteminde (ergenlerin dindarlık düzeyi) bulunan değişkenlerin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisinin incelendiği görülmektedir.

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde sırasıyla alanyazında rastlanan eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenleri ile ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenlerini birlikte ele alan araştırmalara yer verilmiştir. Bahsedilen konulara ilişkin çalışmalar sunulurken bu araştırmanın konusuna en yakın çalışmalardan; çeşitli özellikleri bakımından en çok farklılaşan çalışmalara göre sıralanmıştır. Ayrıca ergen-ebeveyn ilişkisi ile ilişkilendirilen aynı değişkenlere ilişkin araştırmalar, araştırmanın tarihine göre sunulmuştur.

2.1. Eş Desteği ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar

Eş desteği anne baba arasındaki ilişkide önemli bir unsurdur. Ebeveynler arasındaki ilişki ve ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda eş desteği değişkeni sınırlı sayıda araştırmada yer alsa da (Colarossi ve Eccles, 2000; Hair, Moore, Hadley, Kaye, Day ve Orthner, 2009) evlilik ilişkisi ve ergen-ebeveyn arasındaki ilişkinin incelendiği pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların bazılarında bu ilişki ergenin algılarına dayanarak ölçülmüştür (Faber, Edwards, Bauer, Wetchler, 2003; Hair, Moore, Hadley, Kaye, Day ve Orthner, 2009). Öte yandan ergenin anne ve babasının ilişkisinde neler olduğuna ve ilişkinin niteliğine tam olarak hâkim olamayacağı düşünüldüğünden, bu çalışmada anne baba ilişkisinin önemli bir unsuru olan eş desteği değişkeni anne ve babaların algılarına göre ölçülmüştür.

Evlilik ilişkisi ve çocukların ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin kalitesi arasındaki bağlantının incelendiği bir meta analiz çalışmasında bu ilişkiyi açıklamak üzere öne sürülen hipotezler incelenmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi bu hipotezlerden ilki, destekleyici ve doyum veren bir evlilik ilişkisine sahip olan ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına karşı daha hassas olduğunun varsayıldığı yayılma hipotezidir (Erel ve Burman, 1995). Diğer hipotez olan telafi etme hipotezine göre ise evlilik ilişkisi ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu hipotezin temelinde stresli bir evlilik yaşantısı olan ebeveynlerin yoksun kaldıkları sevgi ve ilgiyi telafi etmek için çocuklarına ilgisinin arttığı varsayımı yer almaktadır. 68 araştırmanın dâhil edildiği meta analiz çalışmasında yayılma hipotezinin desteklendiği ve evlilik ilişkisi ile ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkinin kalitesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki

olduğu ve sonuçların orta büyüklükte bir etki boyutunun saptandığı görülmektedir (Erel ve Burman, 1995).

Eş desteği ve ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki bağlantıyı ortaya koyan Colarossi ve Eccles (2000) tarafından yürütülen çalışma 285 ergen üzerinden elde edilen verilerle yapılmıştır. Çalışmada ergenlerin akranları ile ilişkilerinde algıladıkları sosyal desteğin, ergenin benlik saygısı, depresyon düzeyi, ebeveynin ergene sunduğu destek düzeyi ve ebeveynin algıladığı eş desteği değişkenleri tarafından yordanıp yordanmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, eş desteğinin ergen-ebeveyn ilişkisinde görülen ebeveyn desteğini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Boylamsal bir araştırmada eş desteği ve eşler arası çatışma gibi ebeveynlerin evlilik kalitesini gösteren değişkenler ile ergen-ebeveyn ilişki kalitesi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu araştırmada, 12-16 yaşlarındaki 8209 ergenle yapılan kapsamlı bir profil çalışmasından seçilen 3316 ergenden elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada aileler evlilik kalitesi ve ergen-ebeveyn ilişkisi kalitesi açısından düşük ve yüksek olmak üzere gruplara ayrılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre aileler içindeki en büyük grubun, yüksek evlilik kalitesi ve yüksek ergen-ebeveyn ilişki niteliğine sahip bireylerden oluştuğu görülmektedir (Hair, Moore, Hadley, Kaye, Day ve Orthner, 2009).

Ebeveynler arasındaki ilişkinin önemli bir unsuru olan eş desteğine odaklanan sınırlı sayıda araştırmaya rastlansa da, bu ilişkinin evlilik kalitesi ve çatışma değişkenleriyle ele alındığı ve evlilik ilişkisinin ergen-ebeveyn ilişkisi ile bağlantısını ortaya koyan çeşitli çalışmalara rastlanmıştır. Örneğin Shek (2000) tarafından yürütülen evlilik kalitesi, ergen-ebeveyn ilişkisi ve ebeveynin ve ergenin iyi oluşu arasındaki ilişkinin incelendiği boylamsal bir araştırmada ön ergenlik ve ergenlik döneminde yaşları 12-16 arasında değişen ergenlerin bulunduğu 378 aile ile çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre babanın evlilik kalitesi algısı ile babanın iyi oluşunun, ergen-ebeveyn ilişkisini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan anneler açısından bu ilişki anlamlı bulunmamıştır. Evlilik kalitesi değişkeninin ele alındığı ve 69 ergenle yürütülen bir başka araştırmada evlilik kalitesi ve bağlanma, kardeş ilişkisini yordama gücü açısından değerlendirilmiştir. Araştırmada bağlanma kuramı ve sosyal öğrenme kuramı açısından iki model test edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre evlilik kalitesinin ebeveyne bağlanmayı

etkilediği, ebeveyne bağlanmanın da kardeş ilişkisini etkilediği belirlenmiştir (Markiewicz, Doyle ve Brendgen, 2001).

Aile yapısı, bağlanma ve kimlik oluşumu arasındaki ilişkilerin incelendiği bir araştırmada ise, 157 ergen ile çalışılmıştır. Araştırma sonuçları ebeveynlerin ilişki kalitesi ve gcl koalisyonunun ergen-ebeveyn arasında gcl bağlara yol açtığını göstermektedir (Faber, Edwards, Bauer, Wetchler, 2003). Bu sonuçlar anne baba arasındaki ilişkinin, ergenin ebeveyniyle ilişkisini etkilediğini göstermektedir.

Evlilik kalitesi ile ergen-ebeveyn ilişkisinin incelendiği başka bir araştırmada bu iki değişken arasındaki ilişkide anne babanın depresif belirtilerinin aracı rolü de incelenmiştir. Araştırma sonuçları anne babaların evlilik kaliteleri ile ergenlerin çocuklarıyla ilişkilerinin kalitesi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu iki değişken arasındaki ilişkide hem anne hem de babanın depresif belirtilerinin aracı rolü olduğu belirlenmiştir (Kouros, Papp, Goeke-Morey ve Cummings, 2014). Bir başka ifade ile evlilik kalitesi ergen-ebeveyn ilişkisin, anne ve babaların depresif belirtileri aracılığıyla etkilemektedir.

Evlilik kalitesi ve ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenlerinin ergenlerin depresif belirtilerine etkisinin incelendiği bir araştırmada ise 236 aile ile çalışılmıştır. Analiz sonuçlarına göre evlilik kalitesi ile ergenlerin depresif belirtileri arasında anneler açısından doğrudan bir ilişki bulunmaktadır ancak babalar açısından bu iki değişken arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Araştırmada evlilik kalitesi ve ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki bağlantıda, yine anneler açısından annelerin evlilik kalitesi ve anne-ergen ilişkisinde annenin gösterdiği sıcaklık arasında bir ilişki saptanmıştır. Öte yandan babalar açısından bu ilişki söz konusu değildir. Son olarak ebeveynlerin evlilik kalitesi ve ergen-ebeveyn ilişkisindeki düşmanlık arasında hem anne hem de babalar açısından anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Howard, 2016). Diğer bir ifade ile annelerin depresif olmasının, evlilik kalitesini düşük algılamalarının ergenle kurdukları ilişkiyi etkilediği ancak bu durumun babalar için geçerli olmadığı saptanmıştır.

Eşlerin evliliklerinde yaşadığı sıkıntılar ile birlikte cinsiyet ve doğum sırasının, ergen-ebeveyn ilişkisi ve kardeş ilişkisini nasıl etkilediğinin incelendiği bir araştırmada ise 10-18 yaşları arasında iki ergen kardeşin bulunduğu 91 çekirdek aile ile çalışılmıştır. Eşlerin evlilik sıkıntısının ergen-ebeveyn çatışmasını artırdığı,

ancak ergen-ebeveyn ilişki kalitesi ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tonia, 1994).

Eşler arasındaki çatışma örüntülerinin, aile içindeki çatışma örüntülerine ve aile üyelerinin diğerleri hakkındaki düşüncelerine etkisinin incelendiği bir araştırmada iki ebeveynli ve ergen ikizlerden oluşan 68 aile ile çalışılmıştır. Çalışma sonuçları eşler arasındaki çatışma örüntüleri ile ergen-ebeveyn arasındaki çatışma örüntüleri ve ergen-ebeveyn arasındaki çatışma örüntüleri ile kardeşler arasındaki çatışma örüntüleri arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak eşler ve kardeşler arasındaki çatışma örüntüleri birbiriyle ilişkili bulunmamıştır (Noller, Feeney, Sheehan ve Peterson, 2000). Bir başka araştırmada ise eşler arasındaki çatışma, etkisiz ebeveynlik ve çocuk ve gençlerin uyumsuzluğu arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada 1988 yılı Ulusal Aile ve Hane Halkı Araştırmasından elde edilen verilerden random olarak seçilen 2-11 yaşları arasında çocukları olan 9643 aileden elde edilen veriler kullanılmıştır. Ebeveynlerin katı disiplin uygulamaları, düşük izleme davranışı ve etkisiz ebeveynlik uygulamaları ile eşler arasındaki çatışma ilişkili bulunmuştur (Buehler ve Gerard, 2002).

Eşlerin evliliklerinde yaşadığı sorunlar ile babaların ön ergenlik ve ergenlik dönemindeki çocuklarıyla ilişkileri arasındaki ilişkide annenin denetim davranışlarının aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlar eşlerin evliliklerinde yaşadıkları sorunların artmasının, babaların çocuklarıyla ilişkilerinin niteliğinin düşmesine neden olduğunu ve bu ilişkide annelerin denetim davranışlarının aracı rolü olduğunu göstermektedir (Stevenson, Fabricius, Cookston, Parke, Coltrane, Braver ve Saenz, 2014). Bir başka ifadeyle evlilik problemlerinin, annelerin denetim davranışları aracılığıyla baba-ergen ilişkisinin olumsuz yönde etkilemektedir.

İlgili alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisinin yanı sıra çocukların ebeveynleriyle ilişkisi ve ebeveynlerin eşleriyle ilişkileri arasındaki bağlantıların incelendiği çalışmalar yer almaktadır. Bunlardan biri 6-8 yaşları arasındaki erkek çocuklarının anne babalarıyla ilişkileri ile ebeveynlerin çatışmaları arasındaki ilişkinin ortaya konduğu Kitzmann (2000) tarafından yürütülen bir araştırmadır. Bu araştırmada 40 aile ile çalışılmıştır. Araştırmada aile ilişkileri gözlenmiş, sonuçlara göre eşleriyle çatışmalı bir konuşma gerçekleştikten sonra ebeveynleri çocuklarına

daha az izleme davranışı sergiledikleri, daha az destek gösterdikleri ve daha az demokratik ebeveynlik davranışı sergiledikleri belirlenmiştir. Çocuklarla yürütülen bir diğer araştırmada (Brody, Arias ve Fincham, 1996) evliliğe yüklene atıfların, ebeveynliğe ve çocuk-ebeveyn ilişkisine ve çocukların olumsuz ebeveynlik davranışlarına ilişkin atıflarının etkisiz çocuk ebeveyn etkileşimine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada yaşları 10-12 arasında değişen 170 çocukla çalışılmıştır. Sonuçlara göre, eşlerin çatışmayı teşvik eden evlilik atıflarının, çocukların ebeveynlik davranışlarına ilişkin atıfları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir

Bir meta analiz çalışmasında Krishnakumar ve Buehler (2000) tarafından evlilik çatışması ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkinin değerlendirildiği 39 araştırma incelenmiştir. Yayılma hipotezi ile bağlantılı olarak evlilik ilişkisindeki çatışma ile ebeveynlik davranışları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca evlilik çatışmasından en çok etkilenen ebeveynlik davranışının ise katı disiplin davranışları ve ebeveyn kontrolü olduğu belirlenmiştir.

Özetle alanyazında eş desteği değişkeni ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki ilişkinin incelendiği sınırlı sayıda araştırma bulunduğu; ancak eş desteği dışında evlilik ilişkisini yansıtan evlilik kalitesi, eşler arasındaki çatışma, eşlerin ilişkilerinde yaşadıkları sıkıntılar gibi değişkenlerin ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki bağlantının incelenmesi amacıyla ele alındığı görülmektedir. Ayrıca araştırmaların büyük bir kısmının, destekleyici ve doyum veren bir evlilik ilişkisine sahip olan ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerinin de olumlu olduğunu öne süren yayılma hipotezini desteklediği görülmektedir. Araştırmalarda model testi, meta analiz ve yordama çalışmalarının yapıldığı nicel yöntemler kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında, ergenin mezosisteminde yer alan eş desteği değişkeni, yayılma hipotezini doğrulayan pek çok araştırmayla paralel olarak ergen-ebeveyn ilişkisini etkilemesi açısından bağımsız değişken olarak ele alınmıştır.

2.2. Akran İlişkileri ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar

Aile ilişkilerini etkileyen ve bu ilişkilerden etkilenen akran ilişkisi, ergen-ebeveyn ilişkisi ile ilişkili bulunan aile sistemi dışındaki etmenlerden biridir. Ergenlik döneminde ergen üzerinde ebeveynin etkisinin azaldığı ve akranların daha baskın hale geldiği tartışmalı bir durum olsa da, yine de akran ilişkisinin ergenlerin ve

ailelerinin hayatında ve dolayısıyla ergen-ebeveyn ilişkisinde önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir (Steinberg, 2001). Ergenlik döneminde ilginin ebeveyninden çevreye kayması ve dolayısıyla akranlarla geçirilen vaktin artması, ergenin yaşamında akranların etkisini artırmaktadır. Ergenin olumlu gelişiminde ergenlerin akranlarıyla ve ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin üzerinde önemle durulmaktadır (Steinberg, 2001). Bununla birlikte alanyazında, direkt olarak ergen-ebeveyn ilişkisi ve akran ilişkisi arasındaki bağlantının incelendiği araştırmalar da yer almaktadır. Dekovic ve Meeus (1997) tarafından yürütülen çalışma bu örneklerden biridir. Bu çalışmada ergen-ebeveyn ilişkisi ile ergenlerin akranlarıyla olan ilişkileri arasındaki bağlantının incelenmesi amacıyla 508 aile ile çalışılmıştır. Ebeveyn ergen ilişkisinin kalitesinin ergenlerin kendilik kavramını etkilediği ve bunun da ergenlerin akranlarıyla olan ilişkilerini etkilediği varsayımıyla yürütülen araştırmanın sonucuna göre ergen-ebeveyn ilişkisi ile ergenlerin akranlarıyla olan ilişkisi arasında manidar bir ilişki bulunmuş ve bu ilişkide ergenlerin benlik kavramının aracı rolü olduğu belirlenmiştir (Dekovic ve Meeus, 1997). İleri çocukluk ve ön-ergenlik dönemindeki 541 öğrenciyle yapılan bir araştırmada ebeveynin erişilebilirliği ve ebeveyne bağlılık ile akran ilişkisi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada en yakın arkadaşlarıyla daha fazla olumlu ilişki ve daha az çatışma bildiren ergenlerin ebeveynleriyle daha güçlü bağları olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

Ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkileri konusundaki algılarının ergenlerin sosyometrik statülerinin bir fonksiyonu olarak incelendiği bir araştırmada ise 190 ergen akran ilişkilerinde ortalama, popüler ve reddedilen olarak sınıflandırılmıştır. Araştırma sonuçları akranları tarafından reddedilen ve akranları arasında popüler olan ergenlerin ebeveynleri ile ilişkilerine dair algılarının birbirinden anlamlı olarak farklı olduğunu göstermektedir (Matza, Kupersmidt ve Glenn, 2001). Ergen-ebeveyn ilişkisi ile arkadaş ilişkisinin incelendiği bir başka araştırmada ise 89 lise öğrencisi ile çalışılmıştır. Akranlarıyla ilişki kalitesinin yüksek olduğunu belirten ergenlerin, ebeveynleriyle daha yakın olduğu ve daha fazla zaman geçirdiği, hayatında önemli olan kişi sayısının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Field, Diego ve Sanders, 2002).

Başka bir araştırmada ergenlerin sosyal bağlamında bulunan ebeveynleri, akranları ile ilişkileri ve romantik ilişkileri incelenmiştir. Ergenlerin ebeveynleriyle,

arkadaşlarıyla ve romantik partneriyle arasındaki ilişkilere dair algılarının incelenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada 68 ergenle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde algıladıkları destek ile arkadaşları ile ilişkilerinde ve romantik ilişkilerinde algıladığı destek arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Furman, Simon, Shaffer ve Bouchey, 2002). Shomaker ve Fruman (2009) tarafından yürütülen araştırmada ergen-ebeveyn ilişkisi ve ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkilerine dair tasvirlerinin 200 ergen-yakın arkadaş çiftinin etkileşimleri ile ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ergen-ebeveyn ilişkisi kalitesinin, ergenin arkadaşlarıyla etkileşiminde arkadaşıyla göreve odaklanmasını ve akranlarıyla çatışmasını önemli ölçüde yordadığı belirlenmiştir. Özellikle ergenin annesiyle negatif etkileşimi, ergenin akranıyla daha fazla çatışma yaşamasıyla anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur.

Alanyazında akran ilişkileri ve ergen-ebeveyn ilişkisi konusunda yürütülen araştırmaların bazılarında ergen-ebeveyn ilişkisini akran ilişkisine etkisi incelenmiştir. Örneğin ön ergenlik döneminde, beşinci sınıfta öğrenim gören 74 öğrenciyle yapılan bir araştırmada ise, akran ilişkisinin, ön ergenlerin anneleriyle ilişkilerinde güvenlik konusundaki algıları ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçları anneleri ile ilişkilerini daha güvenli olarak algılayan ön ergenlerin, akranları tarafından daha fazla kabul gördükleri, karşılıklı arkadaşlık sayılarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu çocuklar anneleriyle ilişkilerini daha az güvenli algılayanlara göre daha az yalnız kalmaktadırlar (Kerns, Klepac ve Cole, 1996). Engels, Dekovic ve Meeus (2002) tarafından ergen-ebeveyn ilişkisi ile akran ilişkisi arasındaki ilişkide sosyal becerilerin aracı rolünün incelendiği araştırmada, 508 ergenden elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmada ergenlerin sosyal becerilerinin ve ebeveynleriyle ilişkilerine dair değişkenlerin, ergenlerin akranlarıyla olan ilişkisindeki önemli etmenlerden olan akrana bağlanma ve akran desteğini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Görüldüğü gibi bu çalışmalarda akran ilişkisi ergen-ebeveyn ilişkisinden etkilenen bir sonuç değişkeni olarak ele alınmıştır.

Araştırmalarda aynı zamanda ergen-ebeveyn ilişkisi ve akran ilişkisinin etkileşiminin ergenlerin davranış çıktılarına etkisi üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Örneğin ebeveyn desteği ve izlemesi ile ergenlerin benlik saygısı,

riskli davranışları ve akran ilişkisi arasındaki ilişkilerin incelendiği bir başka araştırmada 16 bin 749 ergenle çalışılmıştır. Araştırma sonuçları ergen-ebeveyn ilişkisinin önemli bir ögesi olan ebeveyn desteği ile ergenlerin akranlarıyla olan ilişkileri arasında manidar bir ilişki olduğunu gösterirken ebeveyn izlemesi ile akran ilişkisi arasında manidar bir ilişki bulunmamıştır (Parker ve Benson, 2004). Boylamsal olarak yürütülen bir araştırmada ise ergenlerin akran ilişkileri, aile ilişkileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla 1357 ergenle çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ergenin aile bağlamına ilişkin değişkenler ile akran bağlamına ilişkin değişkenler ilişkili bulunmuştur (Goldstein, Davis-Kean ve Eccles, 2005).

Özetle alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisi ve akran ilişkisi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların daha çok ilişkisel ve yordama çalışmalarından oluşan nicel araştırmalar olduğu, yalnızca bir çalışmada ergenlerle bireysel görüşmelerin yapıldığı nitel yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda akran ilişkisi daha çok sonuç değişkeni olarak ele alınmış ve ergen-ebeveyn ilişkisinin akran ilişkisine etkisi incelenmiştir. Ancak ergenin mikrosistemindeki ilişkilerin etkileşim halinde olduğu, birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği bilinmektedir. Buradan hareketle akran ilişkisi ergenin yaşamındaki etkisi düşünüldüğünde akran ilişkisi değişkeninin de ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi açısından bağımsız değişken olarak ele alınmasına karar verilmiştir.

2.3. Kardeş İlişkileri ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar

Ergen-ebeveyn ilişkisi ile ilişkili olduğu düşünülen bir diğer değişken, ailedeki mikrosistem içinde yer alan alt sistemlerden biri olan kardeşlerin ilişkileridir. Kardeş ilişkisi, bireyin yaşamı boyunca gelişen en uzun soluklu ve kalıcı ilişkilerden biri olarak değerlendirilir (Cicirelli, 1994). Bir başka ifade ile bireylerin anne babasından sonra ilişki kurduğu ve yaşamları boyunca ilişkilerini devam ettirdikleri kişiler, büyük ihtimalle kardeşleridir. Hatta Meyendorf (1971), kardeşlerin birbirine bağlanmasının anne-babaya bağlanmalarından daha yoğun olabileceğini öne sürmüştür. Adler (2012) bireyin kişilik gelişiminde kardeş ilişkilerine ve kardeşler arasındaki rekabete ayrı bir önem atfetmektedir. Kardeşler bu rekabette başarılı olup aşağılık duygularıyla baş edebilmek için birbirlerinden farklı nitelikler geliştirirler ve farklı bir kimlik benimsemeyi tercih ederler (Whiteman, McHale ve

Soli, 2011). Kardeş ilişkisinin hem bireyin yaşamını hem aile dinamiklerini şekillendirmede önemli rol oynadıkları belirtilmektedir (Updegraff, Thayer, Whiteman, Denning ve McHale, 2005). Kardeşler arasındaki ilişkilerin özellikle ergenin psikososyal uyumu, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki ve ebeveynlik stresiyle ilişkili olduğu belirtilmektedir (Stormshak, Bellanti ve Bierman, 1996).

Kardeş ilişkileri ve ailesel değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği boylamsal bir araştırmada beş yıl boyunca çocukluk, ön ergenlik ve ergenlik dönemindeki bireylerin bulunduğu 71 aile ile çalışılmıştır. Araştırmada aile bağlılığı ve ailedeki dışavurum, ebeveyn-çocuk ilişki kalitesi, ebeveynlerin kardeşlere farklı muamelesi ve çocuğun mizacı ile kardeş ilişkileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçları ebeveynlerin büyük ve küçük kardeşle ilişkisinin olumlu olması, babanın kardeşlere farklı muamelede bulunmaması ve çocuğun daha az zorlayıcı mizaç özelliklerine sahip olması ile kardeş ilişkileri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir (Brody, Stoneman ve McCoy, 1994).

Ergen-ebeveyn ilişkisi ve kardeşler arasındaki ilişki arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalardan birinde ergenlerin anneleriyle ve kardeşleriyle ilişkileri arasındaki bağlantı incelenmiştir. Whiteman ve Buchanan (2002) tarafından yürütülen bu araştırma 305 ergen ve 287 ergen annesi üzerinde yapılmıştır. Araştırmada ergenlerin kendilerinden daha büyük yaşta olan kardeşleri ile yaşadıkları ve annelerin büyük çocukları ile yaşadıkları deneyimlerin, ergen-ebeveyn ilişkisine ve bu ilişkiye dair beklentilerine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçları büyük kardeşin ve kardeşler arasındaki ilişkinin, annenin ergen-ebeveyn ilişkisine dair beklentisine dolayısıyla ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi olduğunu göstermektedir.

Orta çocukluk döneminden ergenlik dönemine kadar kardeş ilişkisindeki yakınlık ve çatışmanın değişimini açığa çıkaran; ayrıca aile ilişkileri ve aile yapısına ilişkin değişkenler ile kardeş ilişkisi arasındaki ilişkilerin değişimini inceleyen boylamsal bir başka araştırmada ise 200 aile ile çalışılmıştır. Araştırma sonuçları kardeş ilişkisindeki çatışma ile anne-baba çocuk ilişkisindeki çatışma arasında olumlu yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada kardeş ilişkisinde yakınlığın artmasının da annenin çocukları kabul etme düzeyinin artmasıyla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Kim, McHale, Wayne Osgood ve Crouter, 2006).

Ergenlik döneminde kardeş ilişkisi ve ebeveynlerle ilgili çalışmalar incelendiğinde çok sayıda boylamsal araştırmanın yürütüldüğü görülmüştür. Örneğin, ergenlik döneminde kardeş ilişkileriyle ebeveynlerinden algıladıkları destek arasındaki karşılıklı ilişkinin incelenmesi amacıyla, anne, baba ve ergenlik dönemindeki iki çocuktan oluşan 428 aile ile boylamsal bir araştırma yürütülmüştür. Bu çalışmada, kardeşleriyle ilişkileri daha sıcak ve daha az çatışmalı olan ergenlerin, ebeveynlerinden algıladıkları destek düzeyinin daha fazla olduğu belirlenmiştir (Derkman, Engels, Kuntsche, Van der Vorst ve Scholte, 2011).

Yapılan bazı çalışmalarda ise ergenlerin yakın çevresindeki diğer ilişkilerin de araştırma kapsamına alındığı görülmüştür. Örneğin kardeş ilişkisi ile ergenlik dönemindeki diğer yakın ilişkilerden olan akran ve ebeveyn ilişkileri arasındaki ilişkinin değerlendirildiği bir çalışmada 147 ergen ile çalışılmıştır. Ergenin kendinden büyük kardeşi ile ilişkisinin ergenin akranı ve ebeveyniyle ilişkisi ile benzer olduğu ve ergenin kardeşiyle olan ilişkisinin ergenin ebeveyninden algıladığı desteği etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır (Seginer, 1998). Her iki çalışmada da ergen-ebeveyn ilişkisinin belirleyici bir unsur olan desteğin, ergenin kardeşiyle olan ilişkisini etkilediği ve/veya iki değişkenin ilişkili olduğu görülmektedir.

Özetle çalışmalarda kardeş ilişkisi ve ergen-ebeveyn ilişkisi arasında bağlantı incelenmiş ve çalışmaların bazılarında ilişkinin niteliği sadece destek ya da çatışma gibi ilişki bileşenleri ele alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmaların tümünde daha çok ilişkisel yöntemlerin kullanıldığı nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Kardeş ilişkisi konusunda yaşla birlikte değişimin de incelenebildiği boylamsal çalışmaların da yürütüldüğü görülmektedir.

2.4. Ebeveyn Öz-Yetkinliği ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri ile İlgili Çalışmalar

Ebeveyn öz-yetkinliği kavramı, Albert Bandura tarafından önerilen öz-yetkinlik kuramından ortaya çıkmıştır. Öz-yetkinlik, bireylerin kendi yaşamlarını etkileyen olaylar üzerinde etkili olan belirli performansları sergileme yetenekleri hakkındaki inançlarıdır (Bandura, 1994). Ebeveyn öz-yetkinliği ise, bir ebeveynin çocuğun ebeveyni ile ilgili bir dizi görevi organize etme ve yürütme yeteneklerine ilişkin sahip olduğu inançlarıdır (Leahy-Warren, McCarty ve Corcoran, 2012). Ebeveyn öz-yetkinliği yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının endişelerine ve ihtiyaçlarına

daha duyarlı olduğu, çocuklarının bakımını cezalandırıcı olmayan bir tutumla üstlendiği, çocuklarıyla daha aktif bir etkileşime girdikleri ve çocuklarıyla ilişkilerinde daha etkili baş etme yöntemlerini kullandığı belirtilmektedir (Coleman ve Karraker, 1997). Ayrıca ebeveyn öz-yeterliği yüksek ebeveyn desteği ve düşük negatif kontrol ile güçlü bir ilişki kurmaktadır (Jones ve Prinz, 2005). Dolayısıyla ebeveynlikleri konusunda yüksek öz yeterliğe sahip ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerinin niteliğinin daha olumlu olması beklenmektedir.

Alan yazında ebeveyn öz-yetkinliği, hem ergen-ebeveyn ilişkisi hem de ebeveynlik davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu bölümde araştırmalar özetlenirken ilk olarak ebeveyn öz-yetkinliği ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki ilişkinin, sonrasında ise ebeveyn öz-yetkinliği ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara yer verilmiştir. Ayrıca bu çalışma kapsamında önerilen modelde, ebeveyn öz-yetkinliği ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki ilişkide kardeş ilişkisinin aracı rol üstlendiği öne sürülmektedir. Bu nedenle son olarak ebeveyn-öz yetkinliği ve kardeş ilişkisi değişkenleri arasındaki ilişkiye de değinilmiştir.

Ebeveynlerin yetkinlik algıları ile ebeveynlik stresi, ebeveyn duyarlılığı, ebeveyn izlemesi, ebeveynin psikolojik kontrolü gibi değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği bir araştırmada 1227 ergen ve 1176 ebeveyn ile çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin kendilerine ilişkin yetkinlik algıları ile ergenlerin ihtiyacına cevap verme düzeyleri ve izleme davranışları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka deyişle araştırmada ebeveynler kendilerini ebeveyn olarak daha yetkin gördükçe, ergen-ebeveyn ilişkisinin boyutlarından ebeveyn izlemesinin düzeyi de artmaktadır (Bogenschneider, Small ve Tsay, 1997). Farklı etnik gruplardan 929 ergen ve onların ebeveynleriyle yürütölen bir araştırmada ise sosyo-ekonomik değişkenler tarafından yordanan ebeveyn öz yetkinliğinin yapısal eşitlik modeli kapsamında ergenin akademik, sosyal ve duygusal uyumunu ebeveyn-ergen iletişimi, ebeveyn izlemesi ve ebeveyn katılımı değişkenleri aracılığıyla etkileyip etkilemediği test edilmiştir. Araştırma sonucuna göre Avrupalı Amerikalı, Afrikalı Amerikalı ve Latin Amerikalı olmak üzere her etnik grup için ebeveyn öz-yetkinliğinin ebeveyn izlemesi ve ebeveyn katılımını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ebeveyn öz-yetkinliğinin sadece Avrupalı Amerikalı örnekleminde ergen-ebeveyn iletişimini yordadığı belirlenmiştir (Shumow ve Lomax, 2002).

Meksikalı Amerikalı 189 aile ile yapılan bir araştırmada ergenlerin davranış problemlerini yordamada ebeveyn öz-yetkinliği ve ebeveynin olumlu kontrol uygulamaları arasındaki karşılıklı ilişkinin etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçları, ebeveyn öz-yetkinliği ve ebeveynlerin pozitif kontrolü arasında eşzamanlı karşılıklı ilişki olduğunu ve ebeveyn öz yeterliğinin ebeveynlerin gelecekteki pozitif kontrol uygulamalarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Dumka, Gonzales, Wheeler ve Millsap, 2010).

Ebeveyn öz-yetkinliğinin incelendiği bazı araştırmalarda ise çalışma kapsamına yalnızca annelerin alındığı dikkat çekmektedir. Örneğin ebeveyn öz-yetkinliği ile sosyal desteğin, ebeveynlik uygulamalarına ve çocukların psikososyal uyumuna etkisinin incelendiği bir araştırmada çocukları ilkokulda öğrenim görmekte olan 93 anne ile çalışılmıştır. Araştırmada sosyal destek ile sıcaklık ve izleme olarak sınıflandırılan ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkide ebeveyn öz-yetkinliğinin aracı değişken olduğu belirlenmiştir. Bir başka deyişle sıcaklık ve izleme boyutları üzerinde ebeveyn öz-yetkinliğinin doğrudan, sosyal desteğin ise dolaylı bir etkisi bulunmaktadır (Izzo, Weiss, Shanahan, Rodriguez-Brown, 2000). Annelerin ebeveynliklerine ilişkin öz-yetkinlikleri ve destekleyici ebeveynlik davranışlarının ergenlerin akademik başarısı ve kendilerinin yeterli algılamaları üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla 11-14 yaşları arasında çocuğu olan 489 aile çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada etnik unsurların incelenmesi için, bu etki açısından Beyaz ve Siyahi Amerikalı aileler karşılaştırılmıştır. Annelerin ebeveynliklerine ilişkin öz-yetkinlik algılarının destekleyici ebeveynlik davranışları üzerinde etkisi olduğu, ancak bu etkinin Beyaz Amerikalı aileler için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ardelt ve Eccles, 2001). Oyserman, Bybee, Mowbray ve Kahng (2004) tarafından yürütölen bir araştırmada ise ebeveynliğe ilişkin benlik kurgusunun, ebeveynlik davranışı ve tutumlarını yordama gücünün belirlendiği bir araştırmada çocukları 4-16 yaşları arasında olan 379 anne ile çalışılmıştır. Kendilerini ebeveyn olarak daha etkili ve olumlu algılayan diğer bir deyişle ebeveyn öz-yetkinliği düzeyi yüksek olan annelerin, daha olumlu ebeveynlik davranışı sergiledikleri ve çocuklarına karşı daha sıcak oldukları belirlenmiştir.

Özetle alanyazında ebeveyn öz yetkinliğinin, hem ergen-ebeveyn ilişkisi hem de ebeveyn davranışları ile ilişkisinin ortaya konduğu görölmektedir. Çalışmalarda

nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ve ilişkisel yöntemlerin daha az yordama çalışmalarının daha fazla yer aldığı gözlenmiştir. Hem ergen-ebeveyn ilişkisine hem de ebeveynlik davranışlarına etkisi araştırmalarla kanıtlanan ve bireyin mikrosisteminde anne babanın özellikleri kapsamında değerlendirilebilecek anne babaların ebeveynlik davranışları konusundaki yeterlik inançlarını ifade eden ebeveyn öz-yetkinliği araştırmada bağımsız değişken olarak ele alınmıştır.

Daha önce bahsedildiği gibi ebeveyn öz-yetkinliği değişkeninin ergen-ebeveyn ilişkisi ile ilişkisinde, kardeş ilişkisinin aracı bir rol oynayacağı öne sürülmektedir. Bir başka deyişle ebeveyn öz-yetkinliğinin, ergen-ebeveyn ilişkisine direkt etkisinin yanı sıra kardeş ilişkisini de etkileyebileceği ve bunun sonucu olarak ergen-ebeveyn ilişkisine dolaylı etkisi bulunabileceği düşünülmektedir. Alanyazında bu konuda sınırlı sayıda araştırma yer almaktadır. İlgili alanyazında rastlanan bu konuda yapılmış iki araştırmada birbiriyle tutarlı sonuçlar elde edilmediği görülmektedir. İlk araştırmada çocukluk dönemindeki dışsallaştırma problemlerine etkisi açısından ebeveyn davranışı, ebeveynin kardeşlere farklı muamelesi, ebeveyn öz-yetkinliği ve kardeş ilişkisi değişkenleri ele alınmıştır. Bu araştırmada ise ebeveyn öz-yetkinliği ile kardeş ilişkisi arasında manidar bir ilişki bulunmamıştır (Meunier, Roskam, Stievenart, Moortele, Browne ve Wade, 2012). Diğer araştırmada ise kardeş ilişkisinin bileşeni olarak kardeşten kaçınma ve kardeş düşmanlığı ele alınmıştır. Bu araştırmada, cezalandırıcı ebeveyn davranışı, ebeveyn öz-yetkinliği, ebeveynlik stresi ve çocuğun mizacı değişkenlerinin kardeş ilişkisine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında, ebeveyn öz-yetkinliğinin kardeş ilişkisini hem direkt olarak, hem de ebeveyn davranışları aracılığıyla dolaylı olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Oh, Volling ve Gonzales, 2016).

Bu araştırma sonuçlarının yanı sıra alanyazında ebeveynlikleri konusunda yüksek yetkinliğe sahip ebeveynlerin, çocuklarının sosyal gelişimlerini desteklemeleri sonucunda kardeş ilişkilerinin de olumlu olmasının beklendiği belirtilmektedir (Coleman ve Karraker, 1997). Bu bağlamda ilgili alanyazında az çalışılan ebeveyn öz-yetkinliği ve kardeş ilişkisi değişkenleri arasındaki ilişki, bu araştırma kapsamında ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisinde kardeş ilişkisinin aracı rolü incelenerek ele alınmıştır.

2.5. İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi

İlgili araştırmalar bölümünde ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi incelenen değişkenlerden ilk olarak eş desteğine yer verilmiştir. Alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisi ve eş desteği değişkenleri arasındaki ilişkinin incelendiği sınırlı sayıda araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmaların sonuçlarına göre (Colarossi ve Eccles, 2000; Hair, Moore, Hadley, Kaye, Day ve Orthner, 2009) eş desteği ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasında manidar ilişkiler bulunmuştur. Eşler arasındaki ilişki ve ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmalarda ise eşler arasındaki ilişkinin göstergesi olarak evlilik kalitesi, eşler arasındaki koalisyon ve evlilik çatışması ile ergen-ebeveyn ilişkisi biręok araştırmada ilişkili bulunmuştur. Ancak bazı araştırmalarda iki değişken arasında bir ilişki bulunmamakta ya da ilişki her iki ebeveyn (anne ve baba) için geçerli olmamaktadır. Howard (2016) tarafından yürütölen araştırmada babalar açısından, Shek (2000) tarafından yürütölen araştırmada ise anneler açısından evlilik kalitesi ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ergen-ebeveyn ilişkisi ile eşlerin evliliklerinde yaşadıkları sıkıntılar arasında manidar bir ilişki bulunmayan bir araştırmada ise eşlerin evlilik sıkıntılarını ve ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışma ilişkili bulunmuştur (Tonia, 1994).

Akran ilişkisi ve ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenleri, ulaşılan ve sonuçlarına yer verilen tüm araştırmalarda birbirleriyle ilişkili bulunmuştur. Yalnızca bir araştırmada akran ilişkisi, ergen-ebeveyn ilişkisinin önemli bileşenlerinden ebeveyn desteği ile manidar olarak ilişkili bulunurken; ebeveyn izlemesi ile akran ilişkisi arasında manidar bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Parker ve Benson, 2004). Araştırmaların hiç birinde akran ilişkisinin ergen-ebeveyn ilişkisi üzerindeki yordayıcı rolü incelenmemiştir. Aksine Engels, Dekovic ve Meeus (2002) tarafından yürütölen bir araştırmada ergenlerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin, ergenlerin akranlara bağlanması ve akran desteğini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi incelen bir diğer değişken kardeş ilişkisi değişkenidir. Ulaşılan ve sonuçlarına yer verilen tüm araştırmalarda kardeş ilişkisi, ergen-ebeveyn ilişkisi ile ilişkili bulunmuştur. Kardeş ilişkisinin ergen-ebeveyn ilişkisini yordayıcı etkisi yalnızca bir araştırmada incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre kardeş ilişkisinin ergenin ebeveyninden algıladığı

desteği etkilediği belirlenmiştir (Seginer, 1998). Ebeveyn z-yetkinliği ile araştırmalarda ebeveyn öz-yetkinliğinin hem ergen-ebeveyn ilişkisi hem de ebeveynlik davranışları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ebeveyn z-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisinde kardeş ilişkisinin aracı etkisinin irdelendiği bu çalışmada, ebeveyn öz-yetkinliği ve kardeş ilişkisi arasındaki çalışmalara da yer verilmiştir. İlgili alanyazında bu konuda yapılan sınırlı sayıda araştırmanın sonuçlarının birbiriyle tutarlı olmadığı görülmektedir. Ancak ilgili alanyazında ebeveynlikleri konusunda yüksek yetkinliğe sahip ebeveynler, çocuklarının sosyal gelişimlerini destekledikleri için yüksek ebeveyn öz-yetkinliğe sahip ebeveynlerin çocuklarının kardeş ilişkilerinin de olumlu olmasının beklendiği (Coleman ve Karraker, 1997) için kardeş ilişkisi aracı değişken olarak da ele alınmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde öncelikle çalışma grupları ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları tanıtılmıştır. Veri toplama araçlarının tanıtılmasından sonra verilerin toplanmasında izlenen yol hakkında bilgi verilmiştir. Ardından verilerin analizinde uygulanan istatistiksel analiz yöntemleri açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada eş desteği, ebeveyn öz-yetkinliği, akran ilişkisi ve kardeş ilişkisi gizil değişkenlerinin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi bir model ile test edilmiştir. Buradan hareketle bu çalışma betimsel araştırmalardan ilişkisel nitelikte bir araştırmadır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu bölümde kuramsal modelin testi ve Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği ve Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi çalışmaları kapsamında yer alan katılımcılara ilişkin bilgiler yer almaktadır. Araştırmada ölçeklerin geliştirilmesi sürecinde lise öğrencilerinden oluşan, model testi kapsamında ise lise öğrencileri ve öğrencilerin ebeveynlerinden oluşan iki farklı çalışma grubu yer almaktadır. Bu çalışma gruplarının özelliklerine aşağıda yer verilmiştir. Araştırmada elverişli örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

3.2.1. Çalışma Grubu 1

Araştırmanın birinci çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Konya ili merkez ilçelerinde bulunan Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi ve Temel Liselerde öğrenim görmekte olan öğrenciler ve bu öğrencilerin ebeveynleri olmak üzere toplam 904 bireyden oluşmaktadır. Eksik bırakılan ölçeklerin, ölçek maddelerinin ve uç değerlerin belirlenip ilgili katılımcıların çıkarılmasından sonra analizler 782 bireyden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunda yer alan ebeveynlerin 138'inin kadın (%35,3) ve 253'ünün erkek (%64,7) olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma grubunda 282 kız (%72,1) ve 109 erkek (%27,9) öğrenci yer almıştır.

3.2.2. Çalışma Grubu 2

Araştırmanın ikinci çalışma grubunda üç farklı gruba çalışılmıştır. Bu çalışma grubunda Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği ve Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi çalışmaları kapsamında 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde

ulaşılan ve liselerde öğrenim görmekte olan öğrenciler bulunmaktadır. Ölçeklerin geliştirilmesi kapsamında ulaşılan ilk çalışma grubu 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde Ankara'nın merkez ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim gören 458 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunun 268'i kız (%58,5) ve 190'ı erkek öğrenciden (%41,5) oluşmaktadır. Ayrıca öğrencilerin 155'i 9. sınıfta (%33,8), 143'ü 10. sınıfta (%31,2) ve 160'ı 11. sınıfta (%34,9) öğrenim görmektedir.

İkinci çalışma grubunu ise 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde Ankara'nın merkez ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim gören 250 öğrenci oluşturmaktadır. Eksik bırakılan maddeler nedeniyle bir öğrenciden elde edilen veriler veri setinden çıkarılmış ve analizler 249 öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma grubunda yer alan 249 öğrenciden 130'u (%52,2) kız öğrenci iken; 119'u (%47,8) erkek öğrencidir. Öğrencilerin 92'si (%36,9) 9. sınıfta; 68'i (%27,3) 10. sınıfta ve 89'u (%35,7) 11. sınıfta öğrenim görmektedir.

Ölçek geliştirme kapsamında ulaşılan son çalışma grubunu 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde Ankara'nın merkez ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim gören 220 öğrenci oluşturmaktadır. Eksik bırakılan maddeler nedeniyle üç öğrenciden elde edilen veriler veri setinden çıkarılmış ve analizler 217 öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma grubundaki 217 öğrenciden 123'ü kız öğrenci (%56,7) iken 94'ü erkek öğrencidir (%43,3). Öğrencilerin 79'u 9. sınıfta (%36,4); 69'u 10. sınıfta (%31,8) ve 69'u 11. sınıfta (%31,8) öğrenim görmektedir. Bu çalışma grubunda yer alan öğrencilerden 130'unun bir kardeşi (%59,9); 57'sinin iki kardeşi (%26,6); 23'ünün üç kardeşi (%10,6); 4'ünün dört kardeşi (%1,8) bulunmaktadır. Üç öğrenci ise bu soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, araştırmanın bağımlı değişkeni olan ergen-ebeveyn ilişkisinin ölçülmesi amacıyla araştırma kapsamında geliştirilen "Ergen-Ebeveyn İlişkisi Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışmanın bağımsız değişkenlerinden eş desteğini ölçmek amacıyla Yıldırım (2004) tarafından geliştirilen "Eş Destek Ölçeği", ebeveynlerin ebeveynliğe ilişkin yetkinlik algılarını ölçmek için Kaner, Şekercioğlu ve Yellice-Yüksel (2007) tarafından geliştirilen "Anababalık Yetkinliği Ölçeği", ergenlerin akranlarıyla olan ilişkilerini değerlendirmek amacıyla Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından geliştirilen ve Erkan-Atik, Çok, Esen-Çoban, Doğan ve Güney

Karaman (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan “Akran İlişkileri Ölçeği” ve ergenlerin kardeşleriyle ilişkisini ölçmek amacıyla araştırma kapsamında geliştirilmiş olan “Kardeş İlişkileri Ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin kişisel niteliklerine ilişkin bilgi toplamak için araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu’ndan yararlanılmıştır.

3.3.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği

Araştırmada, lise öğrencilerinin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin niteliğini ölçmek amacıyla araştırma kapsamında geliştirilmiş olan ve 27 maddeden oluşan Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (EEİÖ) kullanılmıştır. Ölçek maddelerine ilişkin örnekler EK 4’te sunulmuştur. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ve puanlanması ile ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği’nin Geçerliği

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği’nin geçerlik çalışmaları iki yolla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. İkinci olarak, ölçeğin yapı kavram geçerliği kapsamında açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Uzman görüşü kapsamında ölçekte yer alacak maddelerin uygunluğu konusunda, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında ve aile ilişkileri konusunda çalışan dört uzman ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çalışmalar yürütmekte olan iki uzman olmak üzere toplam altı uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Yapı kavram geçerliği kapsamında ise ilk olarak liselerde öğrenim gören 458 öğrenciden elde edilen verilerle Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. EEİÖ’nün açıklayıcı faktör analizinde bileşen matrisi tablosunda birinci faktörde maddelerin faktör yük değerlerinin .42 ile .81 arasında değiştiği izlenmiştir. Birinci faktörde tüm maddelerin faktör yük değerlerinin .30’dan büyük olması, ölçeğin aynı zamanda tek boyutlu olduğunu göstermekte ve ölçekten elde edilecek toplam puan kullanılabilir. Açıklanan varyans oranları, maddelerin dört faktörlü yapıya dağıldığını; birinci faktörün toplam varyansın %43.950’sini, iki faktörün birlikte toplam varyansın %51.736’sını, üç faktörün birlikte toplam varyansın, %57.044’ünü ve dört faktörün birlikte toplam varyansın %61.42’sini açıkladığını göstermektedir. Varimax with Kaiser Normalization eksen döndürme tekniği kullanılarak, “destek” adı verilen birinci faktörün 12 maddeden (1, 7, 12, 21, 33, 42,

48, 50, 51, 52, 53, 54), “paylaşım” adı verilen ikinci faktörün yedi maddeden (3, 14, 15, 17, 18, 38, 41), “yakınlık” adı verilen üçüncü faktörün beş maddeden (4, 5, 8, 11, 19) ve “izleme” adı verilen dördüncü faktörün üç maddeden (28, 29, 45) oluştuğu görülmektedir. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geçerliğini sınamak amacıyla açıklayıcı faktör analizi sonucu belirlenen dört faktörlü yapının test edilmesi için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde 249 lise öğrencisinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde ilgili ölçme modelinin genel uyum katsayıları modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir ($\chi^2=691.25$; $p=0.00$; $\chi^2/sd = 2.17$; NFI= .95; CFI = .97; SRMR= 0.058 ve RMSEA= 0,069).

3.3.1.2. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının hesaplanması ve iki yarı test güvenirliliği olmak üzere iki yolla test edilmiştir. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .95 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin iki yarı test güvenirliliği ise $r_{xx} = .97$ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca model testi kapsamında toplanan verilerle ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır.

3.3.1.3. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği Likert tipi, beşli derecelendirme (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3=Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun) üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 27 ile 135 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan lise öğrencilerinin anne babalarıyla ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir.

3.3.2. Eş Destek Ölçeği

Eş Destek Ölçeği bireylerin eşlerinden aldıkları desteği ölçmek amacıyla Yıldırım (2004) tarafından geliştirilmiştir. Eş Destek Ölçeği, 27 maddeden oluşmaktadır ve madde örnekleri EK 5'te yer almaktadır. Ölçeğin geçerlik, güvenirlik çalışmaları ve puanlanmasına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.2.1. Eş Destek Ölçeği'nin Geçerliliği

Ölçeğin geçerliliği yapı-kavram geçerliliği ve benzer ölçekler geçerliliği olmak üzere iki yolla sınanmıştır. Ölçeğin yapı-kavram geçerliliği kapsamında ise faktör analizi

yönteminden yararlanılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışması kapsamında 248 evli bireyden elde edilen verilerle yapılan Açıklayıcı Faktör Analizinde, faktörleştirme tekniği olarak Temel Bileşenler Analizi kullanılmıştır. Maddelerin faktör yükleri, açıklanan varyans oranları ve çizgi grafiği incelenerek ölçeğin dört faktörlü bir yapı sergilediği ortaya konmuştur. Eş Destek Ölçeği'nde öz değeri 1'den büyük olan dört faktör saptanmıştır. Birinci faktörün tek başına varyansın %44,86'sını, ilk iki faktörün birlikte toplam varyansın %50,05'ini, ilk üç faktörün birlikte toplam varyansın %54,70'ini ve dört faktörün birlikte toplam varyansın %58,40'ını açıkladığı ve tüm maddelerin faktör yüklerinin birinci faktörde .46 ile .84 arasında değiştiği görülmektedir. Varimax eksen döndürme tekniği sonucunda "duygusal destek" olarak adlandırılan birinci faktörün dokuz maddeden (1, 2, 3, 4, 6, 9, 12, 16, 21); "maddi yardım ve ilgi desteği" olarak adlandırılan ikinci faktörün yedi maddeden (7, 13, 15, 17, 24, 25, 27); "takdir etme desteği" olarak adlandırılan üçüncü faktörün sekiz maddeden (5, 10, 14, 18, 20, 22, 23, 26) ve "sosyal ilgi desteği" olarak adlandırılan dördüncü faktörün üç maddeden (8, 11, 19) oluştuğu belirlenmiştir. Benzer ölçekler geçerliği kapsamında Beck Depresyon Ölçeği kullanılmış ve iki ölçeğin 165 evli bireye uygulanması sonucu, iki ölçek arasında negatif yönde anlamlı ($r=-.27$) ilişki bulunmuştur (Yıldırım, 2004).

3.3.2.2. Eş Destek Ölçeği'nin Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alpha katsayısının hesaplanması ve test-tekrar test güvenirliliği olmak üzere iki yolla test edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan analizlerde Cronbach Alfa katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçek test-tekrar test yöntemi ile dört hafta ara ile 165 evli bireye iki kez uygulanmış ve böylece test tekrar test güvenirlilik katsayısı belirlenmiştir ($r= .89$). Elde edilen güvenirlilik katsayıları ölçeğin bilimsel çalışmalarda kullanılacak nitelikte olduğunu göstermektedir (Yıldırım, 2004). Ayrıca bu çalışma kapsamında da ölçeğin tümüne ilişkin iç tutarlık katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır.

3.3.2.3. Eş Destek Ölçeği'nin Puanlanması

Eş Destek Ölçeği Likert tipi üçlü derecelendirme ile yanıtlanmaktadır. Ölçekte her bir maddeye verilecek yanıt "Bana Uygun", "Bana Kısmen Uygun", "Bana Uygun Değil" seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 27 ile 81 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan bireyin eşinden daha fazla destek aldığı anlamına gelmektedir (Yıldırım, 2004).

3.3.3. Akran İlişkileri Ölçeği

Akran İlişkileri Ölçeği ilk olarak Berndt ve Perry (1983) tarafından ergenlerin akranlarıyla ilişkilerini belirlemek amacıyla görüşme formu şeklinde geliştirilmiştir (Akt., Bukowski, Hoza ve Boivin, 1994). Ölçeğin ilk formunda altı faktörlü bir yapı söz konusuysen Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından ilgili form ölçek haline getirilmiş ve beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından uyarlanan beş faktörlü versiyonunun Türkçeye uyarlama çalışması Erkan-Atik, Çok, Esen Çoban, Doğan ve Güney-Karaman (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddelere ilişkin örnekler EK 6'da yer almaktadır. Ölçeğin geçerlik, güvenirlik çalışmaları ve puanlanmasına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.3.1. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Geçerliliği

Ölçeğin uyarlama aşamasında geçerlik çalışması kapsamında yapı-kavram geçerliliği ve kapsam geçerliliğine başvurulmuştur. Kapsam geçerliliği çerçevesinde alınan uzman görüşü ve değerlendirmeleri sonucu, dilsel eş değerlik için çeviri, tekrar çeviri çalışmasından sonra bir madde yeterince açık ve yaş grubuna uygun olmayışı nedeniyle çıkarılmıştır. Ölçeğin dilsel geçerliliğini test etmek amacıyla 12 kişiye iki hafta arayla yapılan uygulama sonucu elde edilen güvenirlik katsayıları .40 ile .86 arasında değişmektedir (Erkan-Atik, Çok, Esen-Çoban, Doğan ve Güney-Karaman, 2014).

Yapı geçerliliğini test etmek için ise Doğrulayıcı Faktör Analizi yönteminden yararlanılmıştır. Toplam 603 lise öğrencisinden elde edilen verilerle yapılan analiz sonuçlarına göre ölçme aracının yeterli uyum iyiliği indekslerine sahip olduğu görülmektedir ($S-Bx^2/sd=669.12/199$, $p=.00$, $RMSEA=.063$, $CFI=.97$, $GFI=.88$, $NNFI=.96$). Türkçe'ye uyarlama çalışması kapsamında yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda, Akran İlişkileri Ölçeği'nin, kuramsal olarak ele alınan "Birliktelik", "Çatışma", "Yardım", "Koruma" ve "Yakınlık" faktörleri olmak üzere dört boyuttan oluştuğu görülmektedir (Erkan-Atik, Çok, Esen-Çoban, Doğan ve Güney-Karaman, 2014).

3.3.3.2. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirliği

Ölçeğin orijinal formunda alt boyutlar bazında Cronbach Alpha katsayıları .71 ile .86 arasında değişmektedir (Bukowski, Hoza ve Boivin, 1994). Ölçeğin uyarlama

aşamasında güvenilirlik çalışması kapsamında iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Boyutlar bazında Cronbach Alpha katsayılarının “Birliktelik” faktörü için .66, “Çatışma” faktörü için .66, “Yardım” faktörü için .86, “Koruma” faktörü için .71 ve “Yakınlık” boyutu için .83 olarak belirlendiği görülmektedir. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha katsayısı ise .85 olarak hesaplanmıştır (Erkan-Atik, Çok, Esen-Çoban, Doğan ve Güney-Karaman, 2014). Ayrıca bu çalışma kapsamında toplanan verilerle hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .88 olarak belirlenmiştir.

3.3.3.3. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması

Akran İlişkileri Ölçeği Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte her bir maddeye verilecek yanıtlar “1=Doğru değil” ve “5=Tamamen doğru” arasından puanlanan beşli derecelendirme üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 22 ile 110 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan akran ilişkilerinin niteliğinin arttığına işaret etmektedir (Erkan-Atik, Çok, Esen-Çoban, Doğan ve Güney-Karaman, 2014).

3.3.4. Kardeş İlişkileri Ölçeği

Araştırmada, lise öğrencilerinin kardeşleriyle olan ilişkilerinin niteliğini ölçmek amacıyla araştırma kapsamında geliştirilmiş olan ve 23 maddeden oluşan Kardeş İlişkileri Ölçeği (KİÖ) kullanılmıştır. Ölçek maddelerine ilişkin örnekler EK 7’de sunulmuştur. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ve puanlanması ile ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.4.1. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geçerliliği

Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geçerlik çalışmaları iki yolla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. İkinci yol olarak, ölçeğin yapı kavram geçerliği kapsamında açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Ölçekte yer alan maddelerin uygunluğu ve anlaşılabilirliği konusunda Aile İlişkileri ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çalışan dört uzmanın görüşüne sunulmuştur. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Açıklayıcı Faktör Analizi aşamasında liselerde öğrenim görmekte olan 458 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır.

KİÖ'nün açıklayıcı faktör analizinde bileşen matrisi tablosunda birinci faktörde maddelerin faktör yük değerlerinin .46 ile .77 arasında değiştiği görülmüştür. Birinci faktörde madde faktör yük değerleri .30'dan büyük olması, ölçeğin aynı zamanda tek boyutlu olduğunu göstermekte ve ölçekten elde edilecek toplam puan kullanılabilirliktedir. Açıklanan varyans oranları, maddelerin dört faktörlü bir yapı sergilediğini; birinci faktörün toplam varyansın %42,219'unu, ilk iki faktörün birlikte toplam varyansın %54,162'sini, ilk üç faktörün birlikte toplam varyansın, %60,721'ini ve dört faktörün birlikte toplam varyansın %65,692'sini açıkladığını göstermektedir. Varimax with Kaiser Normalization eksen döndürme tekniği kullanılarak elde edilen sonuçlara göre, "destek" adı verilen birinci faktör dokuz maddeden (3, 4, 5, 6, 9, 18, 30, 40, 44), "çatışma" adı verilen ikinci faktör dokuz maddeden (11, 12, 13, 14, 26, 34, 37, 38, 39), " paylaşım" adı verilen üçüncü faktör üç maddeden (15, 21, 25) ve "kıskançlık" adı verilen dördüncü faktör iki maddeden (47, 49) oluşmaktadır. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geçerliğini incelemek amacıyla açıklayıcı faktör analizi sonucu belirlenen dört faktörlü yapının test edilmesi için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde 234 lise öğrencisinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu kapsamda ilgili ölçme modelinin de genel uyum katsayıları modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir ($\chi^2= 492.15$; $p= 0.00$; $\chi^2/sd= 2.20$; $NFI=.91$; $CFI= .95$; $SRMR= 0.076$ ve $RMSEA= 0,075$).

3.3.4.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alpha katsayısının hesaplanması ve iki yarı test güvenirliliği olmak üzere iki yolla test edilmiştir. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iki yarı test güvenirliliğinin ise $r_{xx} = .95$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca model testi kapsamında toplanan verilerle hesaplanan ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının .92 olduğu belirlenmiştir.

3.3.4.3. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması

Kardeş İlişkileri Ölçeği Likert tipi, beşli derecelendirme (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3= Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun) üzerinden yapılandırılmıştır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 23 ile 115 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan lise öğrencilerinin kardeşleriyle ilişkilerinin niteliğini olumlu olarak değerlendirdikleri anlamına gelmektedir.

3.3.5. Anababalık Yetkinliği Ölçeği

Ebeveynlerin ana-babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançlarının belirlenmesi amacıyla geliştirilen ve 52 maddeden oluşan Anababalık Yetkinliği Ölçeği Kaner, Şekercioğlu ve Yellice-Yüksel (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek maddelerine ilişkin örnekler EK 8'de sunulmuştur. Ölçeğin geçerlik, güvenirlik çalışmaları ve puanlanmasına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.5.1. Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nin Geçerliliği

Ölçeğin geçerliliği yapı-kavram geçerliliği, benzer ölçekler geçerliliği ve ayırt edici geçerliliği olmak üzere üç yolla sınanmıştır. Ölçeğin yapı-kavram geçerliliği kapsamında ise açıklayıcı faktör analizi yönteminden yararlanılmıştır.

Yapı geçerliliğini belirlemek için yapılan Açıklayıcı Faktör Analizinde faktörleştirme tekniği olarak Temel Bileşenler Analizi kullanılmıştır. Maddelerin faktör yükleri ve açıklanan varyans oranları incelenerek ölçek maddelerinin iki faktörde toplandığı ortaya konmuştur. Birinci faktörün tek başına varyansın %34,61'ini, iki faktörün birlikte toplam varyansın %52,14'ünü açıkladığı ve tüm maddelerin faktör yüklerinin birinci faktörde .45 ile .79 arasında değiştiği görülmektedir. Maddelerin alt ölçek ve ölçek düzeyinde ayırt ediciliklerini belirlemek amacıyla iki ayrı madde test korelasyonu analizi yapılmıştır. Alt ölçek düzeyinde madde ayırt edicilikleri incelendiğinde birinci faktörün madde ayırt ediciliklerinin 0,28 ile 0,59 arasında; ikinci faktörün madde ayırt ediciliklerinin 0,27 ile 0,65 arasında değiştiği gözlenmiştir. Varimax dik döndürme tekniği sonucunda "etkili anababalık yapabilme" alt ölçeğinin 39 maddeden (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52); "eğitime aktif katılabilme" alt ölçeğinin ise 13 maddeden (6, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35 ve 36) oluştuğu belirlenmiştir.

Benzer ölçekler geçerliliği kapsamında Kontrol Odağı Ölçeği'nin Kişisel Kontrol Alt Ölçeği kullanılmış ve iki ölçeğin 90 anne babaya uygulanması sonucu, iki ölçek arasında pozitif yönde anlamlı ($r=.49$) ilişki bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin ayırt edici geçerliliği kapsamında Beck Depresyon Ölçeği kullanılmış ve iki ölçek arasında negatif yönde ancak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur (Kaner, Şekercioğlu ve Yellice-Yüksel, 2007).

3.3.5.2. Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmaları

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında hem tüm ölçeği hem de alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Sonuçlara göre, iç tutarlılık katsayıları “Etkili anababalık yapabilme” alt ölçeği için .95, “Eğitime aktif katılabilme” alt ölçeği için .86 ve ölçeğin tümü için .93 olarak belirlenmiştir (Kaner, Şekercioğlu ve Yellice-Yüksel, 2007). Ayrıca bu çalışma kapsamında elde edilen verilerle ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .97 olarak hesaplanmıştır

3.3.5.3. Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nin Puanlanması

Anababalık Yetkinliği Ölçeği Likert tipi beşli derecelendirme ile yanıtlanmaktadır. Ölçekte her bir maddeye verilecek yanıt “Kesinlikle yaparım”, “Genellikle yaparım”, “Yaparım”, “Nadiren yaparım” ve “Kesinlikle yapmam” seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 52 ile 260 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan bireyin ana-babalık özelliklerine ilişkin yüksek yetkinliğe algısına sahip olduğu anlamına gelmektedir (Kaner, Şekercioğlu ve Yellice-Yüksel, 2007).

3.3.6. Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışmada hem ölçek geliştirme hem de model testi aşamasında ulaşılan çalışma gruplarına bireylerin sosyo-demografik niteliklerine ilişkin soruların yer aldığı araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Belirtilen iki çalışma kapsamında iki ayrı Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda ergenlerin cinsiyeti, sınıf düzeyi ve ebeveynlerin yaşı, eğitim düzeyi ve çocuk sayısına ilişkin sorular yer almaktadır. İki farklı formda yer alan sorulara ilişkin örnekler Ek 9'da yer almaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı

Bu bölümde çalışma kapsamında geliştirilen veri toplama araçlarının geliştirilmesi aşamasında ve model testi kapsamında kullanılan veri toplama araçlarının uygulanışı süreci açıklanmıştır. Öncelikli olarak her iki süreç için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu izni alınmıştır. Etik Komisyon kararı Ek 1'de yer almaktadır.

İlk aşamada ölçeklerin geliştirilmesi kapsamında Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden uygulama izni alınmıştır. Belirlenen ilçelerdeki okulların idari

görevlileri ile iletişime geçilerek, uygulamanın izin verildiği okullarda idari görevliler ve/veya okul rehberlik servisine gerekli açıklamalar yapılmıştır. Araştırmacı tarafından dersleri aksatmayacak şekilde okul tarafından belirlenen gün ve saatlerde belirlenen sınıflara gruplar halinde uygulama yapılmıştır.

Çalışmanın model testi kapsamında ise Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden uygulama için gerekli izinler alınmıştır. Konya ilinin merkez ilçelerinde yine aynı şekilde okul yönetiminin uygulama izni verdiği okullarda, idari görevlilere ve/veya rehberlik servisine araştırmacının kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Bu aşamada hem öğrenci hem de öğrencilerin ebeveynlerinden veri toplandığı için özellikle rehberlik servisi ile iş birliği içinde görev paylaşımı yapılmıştır. Öğrencilere belirlenen gün ve saatlerde sınıflarda uygulama yapılmıştır. Uygulama öncesi yapılan açıklamada "Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği"nde ergenin anne ve babasını birlikte değerlendirmesi vurgulanmıştır. Aynı zamanda ebeveynlerine iletmek üzere "Ebeveyn Formu" verilip, öğrencilere araştırmacının amacı tekrar hatırlatılarak, ebeveynlerin uygulama sırasında dikkat etmeleri gereken noktalar açıklanmıştır. Ebeveynlerden dönen formlar çoğunlukla rehberlik servisindeki psikolojik danışmanlar aracılığıyla toplanmıştır. Her iki uygulama sırasında araştırmaya katılmaya zorunlu olmadıkları ve yönergeyi dikkatle okuyarak gönüllü bir şekilde kendi yaşantılarına en uygun seçeneği işaretlemelerinin beklendiği ifade edilmiştir. Ölçeklerin uygulanması ölçek geliştirme çalışması kapsamında yaklaşık 10 dakika ve model testi çalışması kapsamında ise 15-20 dakika sürmüştür.

3.5. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Çalışmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 22.0, LISREL 8.8 ve AMOS 22.0 paket programları kullanılmıştır. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği ve Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geçerliği kapsamında SPSS 22.0 ve LISREL 8.8 programları kullanılarak açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Her iki ölçeğin güvenirlik katsayıları Cronbach Alpha katsayısı ve testi yarılama yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Lise öğrencilerinin ebeveynleriyle ilişkilerini yordayan çeşitli değişkenlerin belirlenebilmesi için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modelinde direkt ve dolaylı etkilerin anlamlılığının test edilebilmesi için Bootstrapping işlemi gerçekleştirilmiştir. Yapısal eşitlik modeli AMOS 22.0 programı kullanılarak test edilmiştir. Araştırmada tüm analizlerin gerçekleştirilmesinde ise hata payı sınırı .05 olarak belirlenmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, ilk olarak çalışma kapsamında geliştirilmiş olan Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesine ilişkin bulgulara ve bulgulara ilişkin tartışmaya yer verilmiştir. Ardından Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesine ilişkin bulgular ve bulgulara ilişkin tartışma sunulmuştur. Son olarak Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testi'ne ilişkin bulgulara ve tartışmaya yer verilmiştir.

4.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bu aşamasında bu çalışmada ele alınan "Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (EEİÖ) geçerli ve güvenilir bir ölçek midir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda EEİÖ'nün geliştirilmesi kapsamında yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, ölçeğin puanlanmasına ilişkin bilgiler ve geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucu elde edilen bulgular ayrı başlıklar halinde sunulmuştur. Ardından elde edilen bulgulara ilişkin tartışmaya yer verilmiştir.

4.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi kapsamında ilk olarak ilgili alanyazın incelenmiştir. Alanyazın incelemesi sırasında bu konuda geliştirilmiş olan ölçeklerden, ergen-ebeveyn ilişkisinin yapısını ortaya koyan araştırmalardan ve ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliğine ilişkin kuramsal bilgilerden faydalanılmıştır. Alanyazında yer alan ölçeklerin incelenmesi ve kuramsal bilgiler ışığında 71 maddeden oluşan "madde havuzu" oluşturulmuştur. Madde havuzundaki ifadelerin incelenmesi sonucunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve madde havuzundan seçilen 59 maddenin yer aldığı "deneme formu" oluşturulmuştur. Deneme formunun farklı sınıf düzeyindeki 20 öğrenciye birebir uygulanması sonucu çok iyi anlaşılmadığı görülen ifadelerde çeşitli düzenlemeler yapılarak maddelerin daha anlaşılır olması sağlanmıştır. Bu düzenlemelerden sonra "deneme formunda yer alan maddelerin uygunluğu konusunda, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında ve aile ilişkileri konusunda çalışmaları olan dört uzman ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çalışmalar yürütmekte olan iki uzman olmak üzere toplam altı uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda deneme formundan seçilen 56 maddenin yer aldığı "uygulama formu"

oluşturulmuştur. Ölçeğin Likert tipi beşli derecelendirme (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3= Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun) üzerinden yanıtlanmasına karar verilmiştir.

4.1.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geçerlik Çalışmaları

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geçerlik çalışmaları iki yolla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü için 59 maddeden oluşan form yedi uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların görüşleri doğrultusunda üç madde uygulama formu için seçilmemiş ve 56 maddeden oluşan "uygulama formu" oluşturulmuştur. İkinci olarak, ölçeğin yapı kavram geçerliği kapsamında açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

4.1.1.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Açıklayıcı Faktör Analizi Ankara ilinin merkez ilçelerindeki liselerde öğrenim görmekte olan 458 öğrenciden elde edilen verilerle yapılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Küresellik testi ile incelenmiştir. KMO katsayısı .949 ve Bartlett Küresellik testi anlamlı ($\chi^2=6752,571$, $p=.000$) bulunmuştur. KMO değerinin .60'dan yüksek (Kaiser, 1974) ve Bartlett testinin anlamlı çıkması (Büyüköztürk, 2009; Yong ve Pearce, 2013) ölçütlerinden dolayı bu katsayıların kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Bileşen matrisi tablosunda birinci faktörde maddelerin faktör yük değerlerinin .42 ile .81 arasında değiştiği izlenmiştir. Birinci faktörde tüm maddelerin faktör yük değerlerinin .30'dan büyük olması, ölçeğin aynı zamanda tek boyutlu olduğunu ve ölçekten elde edilecek toplam puanın da kullanılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2009; Tabachnick ve Fidell, 2015). Açıklanan varyans oranları incelendiğinde, maddelerin dört faktörlü yapıya dağıldığı görülmektedir. Tablo 4.1.'de gösterildiği gibi, birinci faktör toplam varyansın %43.95'ini, iki faktör birlikte toplam varyansın %51.74'ünü, üç faktör birlikte toplam varyansın, %57.04'ünü ve dört faktör birlikte toplam varyansın %61.42'sini açıklamaktadır. Varimax with Kaiser Normalization eksen döndürme tekniği kullanılarak, birinci faktörün 12 maddeden (1, 7, 12, 21, 33, 42, 48, 50, 51, 52, 53, 54), ikinci faktörün yedi maddeden (3, 14, 15, 17, 18, 38, 41), üçüncü faktörün beş maddeden (4, 5, 8, 11,

19) ve dördüncü faktörün üç maddeden (28, 29, 45) oluştuğu görülmektedir. Maddelerin içeriklerinin kuramsal olarak incelenmesi sonucu birinci faktöre “destek”, ikinci faktöre “paylaşım”, üçüncü faktöre “yakınlık” ve dördüncü faktöre “izleme” isimleri verilmiştir.

Tablo 4.1.: EEİÖ'nün Ortak Faktör Varyansı, Faktör Yük Değerleri ve Döndürülmüş Faktör Matrisi

Madde No	Ortak Fak. Varyansı	Madde No	1. Faktörde Yük Değeri	Madde No	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
1	,665	53	,814	7	,808			
3	,696	17	,781	50	,773			
4	,689	21	,759	1	,752			
5	,575	52	,758	52	,706			
7	,718	15	,755	53	,697			
8	,536	54	,752	54	,685			
11	,565	14	,745	48	,653			
12	,377	3	,737	33	,638			
14	,811	4	,727	51	,633			
15	,765	7	,707	42	,594			
17	,635	42	,701	21	,585			
18	,794	1	,701	12	,550			
19	,475	18	,697	18		,830		
21	,589	50	,690	14		,829		
28	,716	33	,677	41		,795		
29	,761	48	,668	15		,768		
33	,551	11	,666	3		,705		
38	,409	5	,650	17		,548		
41	,690	41	,627	38		,536		
42	,540	38	,580	8			,695	
45	,391	51	,577	19			,654	
48	,541	12	,549	4			,647	
50	,650	8	,482	5			,563	
51	,454	45	,417	11			,560	
52	,650	29	,518	29				,823
53	,705	28	,496	28				,793
54	,634	19	,425	45				,554

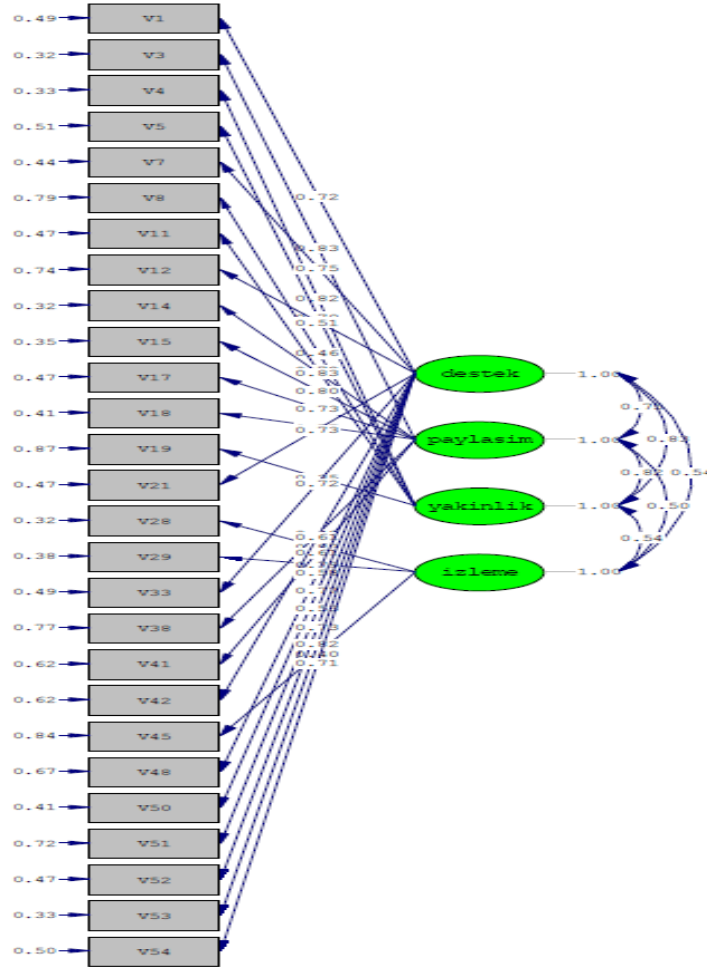
Faktör 1: %43,950
Faktör 2: %7,785
Faktör 3: %5,309
Faktör 4: %4,373

Açıklanan toplam varyans: %61,417

4.1.1.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geçerliğini sınamak amacıyla açıklayıcı faktör analizi sonucu belirlenen dört faktörlü yapı üzerinde LISREL 8.8 programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi farklı bir veri seti üzerinde, 249 lise öğrencisinden elde edilen verilerle yapılmıştır. Model tanımlanmasında maddelerin dört faktör ile temsil edileceği ve 12 maddenin “destek”, yedi maddenin “paylaşım”, beş maddenin “yakınlık” ve üç maddenin “izleme” faktörlerinde yer alacağı denencesi sınanmıştır.

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geçerliğini sınamak amacıyla açıklayıcı faktör analizi sonucu belirlenen dört faktörlü yapı üzerinde LISREL 8.8 programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi farklı bir veri setinde 249 lise öğrencisinden elde edilen verilerle yapılmıştır. Model tanımlanmasında maddelerin dört faktör ile temsil edileceği ve 12 maddenin “destek”, yedi maddenin “paylaşım”, beş maddenin “yakınlık” ve üç maddenin “izleme” faktörlerinde yer alacağı denencesi sınanmıştır.

Şekil 4.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 4.1.'e bakıldığında faktörlerdeki maddeler arasındaki ilişkilere göre, destek faktöründe madde faktör yüklerinin (λ) .51 – .82, paylaşım faktöründe madde faktör yüklerinin (λ) .48 – .83, yakınlık faktöründe faktör yüklerinin (λ) .35 – .82 ve izleme faktöründe faktör yüklerinin (λ) .77 – .82 arasında değiştiği görülmüştür. İlgili ölçme modelinin genel uyum katsayıları incelendiğinde $\chi^2=679.40$; $p=0.00$; $\chi^2/sd = 2.15$; NFI= .95; CFI = .97; SRMR= 0.058 ve RMSEA= 0,070'tir. Alanyazında DFA

sonucunda χ^2/sd oranının 3'ün altında olmasının mükemmel uyumu gösterdiği belirtilmektedir (Kline, 2011; Sümer, 2000). NFI, CFI ve IFI indekslerinin .85- .95 olması iyi uyuma (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008; Hu ve Bentler, 1999); RMSEA'nın .08'den küçük olması (Browne ve Cudeck, 1993; Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008) ve SRMR'nin .08'den küçük veya eşit olması iyi uyuma (Hu ve Bentler, 1999) işaret etmektedir. Uyum değerleri konusunda farklı araştırmacıların farklı değerleri kullandığı belirtilmekle birlikte (Şimşek, 2007), kaynaklarda sıklıkla yer verilen kriter uyum değerlerine göre elde edilen değerler ve maddelerin faktör yükleri modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle ölçeğin yapı geçerliği için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının, ölçeğin dört faktörlü olduğuna ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçlarını doğruladığı söylenebilir.

4.1.1.2. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmaları

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin güvenirlik çalışması kapsamında Ankara ilinin merkez ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim görmekte olan 458 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının hesaplanması ve iki yarı test güvenirliliği olmak üzere iki yolla test edilmiştir. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .95 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin iki yarı test güvenirliliği ise $r_{xx} = .97$ olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan güvenirlik katsayısının .90 ve daha yüksek oluşu ölçekten elde edilen puanların güvenilir olduğunu göstermektedir (Kline, 2011). Ayrıca model testi kapsamında toplanan verilerle ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır. Hem ölçek geliştirme hem de model testi kapsamında toplanan verilerle hesaplanan güvenirlik katsayılarına bakılarak, Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin, lise öğrencilerinin ebeveynleriyle olan ilişkilerini değerlendirmek üzere kullanılacak güvenilir bir ölçek olduğu görülmektedir.

4.1.1.3. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği Likert tipi, beşli derecelendirme üzerinden yanıtlanmaktadır. Lise öğrencileri "Hiç uygun değil, uygun değil, kısmen uygun, uygun, tamamen" uygun seçeneklerinden kendilerine en uygun dereceyi seçmektedirler. Ölçekten alınabilecek toplam puan 27 ile 135 arasında değişmektedir. Ölçekte yer alan 27 maddeden üç tanesi tersine çevrilmiş madde olduğundan ters

puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, ergenlerin anne babalarıyla olan ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir.

4.1.2. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Tartışma

Bu bölümde, çalışma kapsamında geliştirilen Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geçerliği ve güvenilirliği incelenmiştir. EEİÖ'nün geçerliği, kapsam geçerliği ve yapı-kavram geçerliği olmak üzere iki yolla sınanmıştır. Bu kapsamda uzman görüşünden yararlanılmış ve açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemleri kullanılmıştır. EEİÖ'nün güvenilirliği kapsamında ise Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve testi yarılama yönteminden yararlanılmıştır.

Ölçek toplam 27 madde ve "destek, paylaşım, yakınlık ve izleme" olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Ölçekte üç tane tersine çevrilmiş madde yer almaktadır. Ölçek Likert tipi beşli derecelendirmelidir (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3=Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun). Ölçekten alınabilecek toplam puan 27 ile 135 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, lise öğrencilerinin anne babalarıyla ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir. Bu çalışma kapsamında geliştirilen EEİÖ'nün geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin elde edilen bulgular, EEİÖ'nün lise öğrencilerinin anne babalarıyla ilişkilerinin niteliğini ölçmek için kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

İlgili alanyazında ergen-ebeveyn ilişkisinin temel bileşenleri olarak sıcaklık/yakınlık, destek ve çatışma olmak üzere üç bileşen üzerinde odaklanılmaktadır (De Goede, Branje ve Meeus, 2009; Shanahan, Mchale, Crouter ve Osgood, 2007; Wagner, Cohen ve Brook, 1996). Elkins, McGue ve Iacano (1997) tarafından geliştirilen ve sadece ergen-ebeveyn ilişkisini değil her bir aile üyesinin diğer üyelerle arasındaki ilişkiyi nasıl algıladığını ölçmeyi sağlayan Ebeveyn Çevresi Anketi'nde (The Parental Environment Questionnaire) ilişkinin boyutları olarak; çatışma (eleştiri, anlaşmazlık ve öfke ifade eden maddelerden oluşmakta), ilgi (paylaşım, yakınlık ve destek ifade eden maddelerden oluşmakta), ebeveyn saygısı (çocuğun ebeveynine karşı duyduğu saygıyı ifade eden maddelerden oluşmakta), çocuk saygısı (ebeveynin çocuğuna karşı duyduğu saygıyı ifade eden maddelerden oluşmakta) ve yapı (aile içi kuralların oluşturulması ve bunlara uyulmasını ifade eden maddelerden oluşmakta) boyutları

yer almaktadır. Diğer çalışmalarda ise uzun süreli ve güvenilir bağ, değer artışı, sevgi, arkadaşlık, araçsal yardım, yakınlık, bakım, çatışma, cezalandırma ve göreceli güç; açık iletişim, destek, bakımın dolaylı ifadeleri ve değerli ilişki nitelikleri gibi bileşenlerden söz edilmektedir (Furman ve Buhrmester, 1985b, 1992; Crockett, Brown, Russell ve Shen, 2007). Görüldüğü gibi farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde adlandırılrsa da temel olarak çatışma, anlaşmazlık bildiren olumsuz ilişki bileşenleri; sıcaklık, yakınlık, paylaşım, iletişim, destek içeren olumlu ilişki bileşenleri ve ebeveyn çocuk ilişkisinin doğasına özgü kontrol, izleme, aile içi kurallar gibi boyutlar, ergen-ebeveyn ilişkisini oluşturan boyutlardır. Bu boyutların yanı sıra ergen-ebeveyn arasındaki çatışmanın temel nedenleri arasında görülen özerklik boyutunun (Steinberg ve Silk, 2002) da ergen-ebeveyn ilişkisinin önemli bir bileşeni olduğu görülmektedir. Özerklik ergenin en önemli gelişimsel ihtiyaçlarından sayılmakta ve ergenin ilişki dinamikleri içinde özel bir yeri bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2005; Özdemir ve Çok, 2011).

Bu çalışma kapsamında ölçek geliştirme sürecinin madde havuzunun oluşturulması aşamasında, ergen-ebeveyn ilişkisi konusyla ilgili alanyazın doğrultusunda “yakınlık, paylaşım, ilgi, destek, izleme, özerklik sağlama, çatışma” boyutlarına ilişkin maddeler yazılmıştır. Görüldüğü gibi açıklayıcı faktör analizi sonucunda “çatışma, özerklik sağlama ve ilgi” boyutlarına ilişkin maddeler ölçekte yer almamıştır. Maddeler incelendiğinde ilgi bileşeni kapsamında yazılan bazı maddelerin destek faktörü kapsamına girdiği belirlenmiştir. Örneğin ilgi bileşeni kapsamında yazılan “Mutsuz görüldüğümde benimle ilgilenirler” maddesi destek maddeleri ile birlikte bir faktör oluşturmuştur. Ancak çatışma ve özerlik sağlamaya ilişkin maddelerden hiçbiri ölçekte yer almamaktadır. Bu duruma neden olabilecek ve akla gelen ilk açıklama kültürel etmenlerin aile ilişkilerine etkisidir. Bu durumda diğer kültürlerde ergen-ebeveyn ilişkisinin temel bileşenlerinden çatışma ve özerklik boyutları bu kültürde ergen-ebeveyn ilişkisinin temel dinamiklerinden sayılmamış olabilir. Bazı araştırmalarda ergenin özerkliğine, ebeveynin otoritesine ve ergen-ebeveyn çatışmasına yüklenen anlamların kültürden kültüre farklılık gösterdiği vurgulanmaktadır (Harrison, Wilson, Pine, Chan ve Buriel, 1990; Rothbaum, Pott, Azuma, Miyake ve Weisz, 2009). Bireyci ve toplulukçu yönelimi olan toplumlarda ergenlerin ebeveynleriyle davranışlarının incelendiği bir araştırmada, daha toplulukçu kültürlerde ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde

daha uyumlu oldukları ve ilişkinin karşılıklı anlayışa dayandığı belirlenmiştir (Trommsdorff, 1995).

Kültürler arası çalışmalarda kültürlerin benimsedikleri değerler açısından sınıflandırıldığı bireycilik ve toplulukçuluk kategorilerinden hangisinin Türkiye’de egemen olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır (Hofstede, 2001; Kağıtçıbaşı, 2007). Kağıtçıbaşı (2007) yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerle Türkiye’nin hem bireyci hem de toplulukçu kültür özellikleri barındırdığı ve bu değişimin yansıması olarak özerk-ilişkisel benlik yapısının ortaya çıktığını öne sürmektedir. Ancak bu değişimin etkisi, aynı kültürdeki sosyo-ekonomik düzey ya da eğitim düzeyi açısından farklı bireyler için aynı şekilde yaşanmayabilir. Bir başka deyişle yaşanan ekonomik ve toplumsal değişimler toplumun bütününde aynı şekilde etki etmeyebilir. Bu konuda yapılan bir araştırmada kırsal bölgede ve kentte yaşayan ergenler benlik kurguları açısından karşılaştırılmış ve kırsal bölgede yaşayan ergenlerin özerklik düzeylerinin kentte yaşayan ergenlere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir (Özdemir, 2012). Dolayısıyla ölçek geliştirme çalışmasının yapıldığı çalışma grubu da, toplulukçu ve ilişkisel bir yapı sergilemiş olabilir. Bu değerlerin baskın olduğu ailelerde, ailenin uyumu ve bütünlüğü, her bir aile bireyinin ihtiyaçları, beklentileri ve isteklerinin önüne geçmektedir (Sunar ve Fişek, 2005). Buradan hareketle bu ailelerde ergenlerin özerklik ihtiyaçlarının göz ardı edilebileceği ve ergenlerin çatışma ortamına engel oluşturacak biçimde kuralların egemen olduğu bir yapıya uyum sağlamış olabilecekleri söylenebilir.

4.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği’nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Bu aşamada çalışmanın problem cümlelerinden “Kardeş İlişkileri Ölçeği (KİÖ) geçerli ve güvenilir bir ölçek midir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda KİÖ’nün geliştirilmesi kapsamında yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, ölçeğin puanlanmasına ilişkin bilgiler ve geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucu elde edilen bulgular ayrı başlıklar halinde sunulmuştur. Ardından elde edilen bulgulara ilişkin tartışmaya yer verilmiştir.

4.2.1. Kardeş İlişkileri Ölçeği’nin Geliştirilmesine İlişkin Bulgular

Kardeş İlişkileri Ölçeği’nin geliştirilmesi kapsamında ilk olarak ilgili alanyazın incelenmiştir. Alanyazın incelemesinde kardeş ilişkileri konusunda geliştirilmiş olan

ölçeklerden, kardeş ilişkilerinin yapısını ortaya koyan araştırmalardan ve kardeş ilişkisinin niteliğini açıklayan kuramsal bilgilerden faydalanılmıştır. Daha sonra 12 lise öğrencisine kardeşleriyle ilişkileri hakkında soruların yöneltildiği odak grup görüşmesi yapılmıştır. Alanyazındaki kuramsal bilgiler ve odak grup görüşmesi sonucu ortaya çıkan temalar temelinde 52 ifadeden oluşan “madde havuzu” oluşturulmuştur. Madde havuzundaki maddelerin incelenmesinden sonra gerekli düzenlemeler yapılmış ve benzer anlama gelebilecek bir madde daha yer aldığı için madde havuzundan seçilen 51 maddeden oluşan “deneme formu” hazırlanmıştır. Deneme formundaki maddelerin farklı sınıf düzeyindeki 30 öğrenciye uygulanması sonucu, çok iyi anlaşılmadığı görülen maddeler, daha anlaşılır olabilmesi amacıyla yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerden sonra “deneme formu” maddelerin uygunluğu ve anlaşılabilirliği konusunda aile ilişkileri konusunda çalışmaları olan ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çalışan dört uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda maddeler düzeltilmiş ve 51 maddeden oluşan “uygulama formu” oluşturulmuştur. Ölçeğin Likert tipi beşli derecelendirme (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3=Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun) ile yanıtlanmasına karar verilmiştir.

4.2.1.1. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geçerlik Çalışmaları

Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geçerlik çalışmaları iki yolla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü kapsamında 51 maddeden oluşan formda yer alan maddelerde gerekli düzenlemeler yapılmış ve yine 51 maddeden oluşan “uygulama formu” hazırlanmıştır. İkinci yol olarak, ölçeğin yapı kavram geçerliği kapsamında açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

4.2.1.1.1. Açıklayıcı Faktör Analizi

Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Açıklayıcı Faktör Analizi aşamasında Ankara ilinin merkez ilçelerindeki liselerde öğrenim görmekte olan 458 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. KMO katsayısı Bartlett Küresellik testi ile verilerin faktör analizi için uygunluğu incelenmiştir. KMO katsayısının değeri .929 ve Bartlett Küresellik testi anlamlı ($\chi^2=5759,651$, $p=.000$) bulunmuştur. KMO değerinin .60'dan yüksek (Kaiser, 1974) ve Bartlett Küresellik testinin anlamlı çıkması (Büyüköztürk, 2009; Yong ve Pearce, 2013) ölçütlerinden yola çıkılarak bu katsayıların kabul edilebilir olduğu belirlenmiştir.

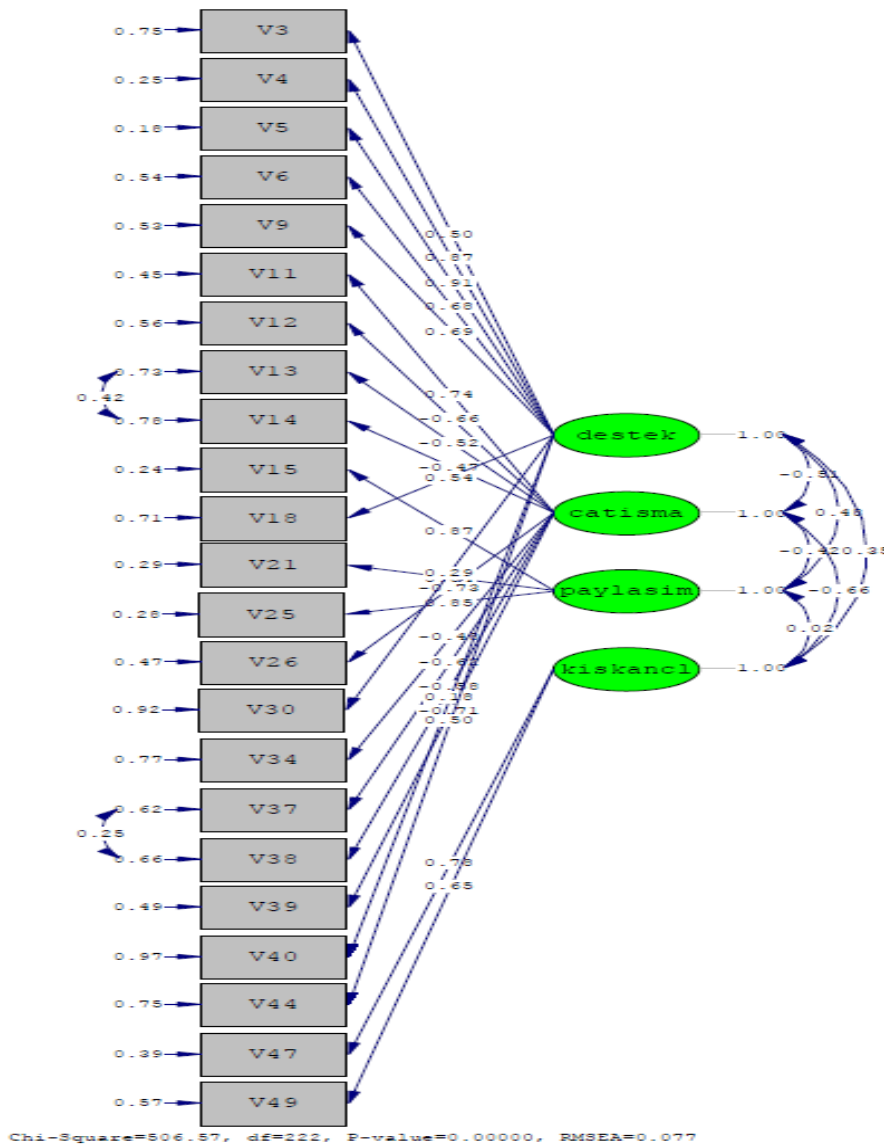
Tablo 4.2.'de özetlendiği gibi bileşen matrisi tablosunda birinci faktörde maddelerin faktör yük değerlerinin .46 ile .77 arasında değiştiği görülmüştür. Birinci faktörde madde faktör yük değerleri .30'dan büyük olması, ölçeğin aynı zamanda tek boyutlu olduğu ve ölçekten elde edilecek toplam puanın da kullanılabileceği anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, 2009). Açıklanan varyans oranları incelendiğinde ise, maddelerin dört faktörlü bir yapı sergilediği belirlenmiştir. Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi, birinci faktör toplam varyansın %42,22'sini, ilk iki faktör birlikte toplam varyansın %54,16'sını, ilk üç faktör birlikte toplam varyansın %60,72'sini ve dört faktör birlikte toplam varyansın %65,69'unu açıklamaktadır. Varimax with Kaiser Normalization eksen döndürme tekniği kullanılarak elde edilen sonuçlar, birinci faktörün dokuz maddeden (3, 4, 5, 6, 9, 18, 30, 40, 44), ikinci faktörün dokuz maddeden (11, 12, 13, 14, 26, 34, 37, 38, 39), üçüncü faktörün üç maddeden (15, 21, 25) ve dördüncü faktörün iki maddeden (47, 49) oluştuğunu göstermektedir. Son olarak maddelerin içerikleri incelenerek, birinci faktör "destek", ikinci faktör "çatışma", üçüncü faktör "paylaşım" ve dördüncü faktör ise "kıskançlık" olarak adlandırılmıştır.

Tablo 4.2.: KIÖ'nün Ortak Faktör Varyansı, Faktör Yük Değerleri ve Döndürülmüş Faktör Matrisi

Madde No	Ortak Fak. Varyansı	Madde No	1. Faktörde Yük Değeri	Madde No	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
3	,638	5	,771	5	,813			
4	,723	9	,769	9	,781			
5	,777	39	,761	4	,768			
6	,672	3	,758	30	,761			
9	,721	4	,752	18	,760			
11	,650	11	,751	6	,753			
12	,603	6	,744	44	,698			
13	,547	26	,726	3	,674			
14	,604	18	,718	40	,605			
15	,845	12	,700	14		,758		
18	,653	25	,657	37		,755		
21	,821	44	,608	39		,734		
25	,756	34	,598	13		,726		
26	,563	37	,590	38		,700		
30	,584	14	,584	12		,686		
34	,527	40	,566	11		,674		
37	,632	30	,565	34		,659		
38	,538	13	,548	26		,585		
39	,724	38	,485	15			,868	
40	,420	5	,585	21			,848	
44	,556	21	,594	25			,768	
47	,782	47	,478	49				,818
49	,773	49	,458	47				,816
Açıklanan toplam varyans: Toplam %65,692					Faktör 1: %42,219 Faktör 2: %11,944 Faktör 3: %6,558 Faktör 4: %4,971			

4.2.1.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin yapı kavram geçerliğini incelemek amacıyla yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucu belirlenen dört faktörlü yapının test edilmesi için LISREL 8.8 programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi farklı bir veri seti üzerinde, 234 lise öğrencisinden elde edilen veriler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Model tanımlanmasında maddelerin dört faktör ile temsil edileceği ve dokuz maddenin "destek", dokuz maddenin "çatışma", üç maddenin "paylaşım" ve iki maddenin "kıskançlık" faktörlerinde yer alacağı denencisi sınanmıştır.

Şekil 4.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 4.2.'de yer alan faktörlerdeki maddeler arasındaki ilişkiler incelendiğinde destek faktöründe madde faktör yüklerinin (λ) .18 – .91, çatışma faktöründe madde faktör yüklerinin (λ) .47 – .74, paylaşım faktöründe faktör yüklerinin (λ) .29 – .87 ve kıskançlık faktöründe faktör yüklerinin (λ) .65 – .78 arasında değiştiği görülmüştür. Bu kapsamda ilgili ölçme modelinin de genel uyum katsayılarının $\chi^2= 506.57$; $p= 0.00$; $\chi^2/sd= 2.28$; NFI=.89; CFI= .93; IFI= .93; SRMR= .081 ve RMSEA= .077 olduğu görülmektedir. Alanyazında DFA sonucunda χ^2/sd oranınının 3'ün altında olmasının mükemmel uyumu gösterdiği belirtilmektedir (Kline, 2011; Sümer, 2000). NFI, CFI ve IFI indekslerinin .85- .95 olması iyi uyumu (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008; Hu ve Bentler, 1999); RMSEA'nın .08'den küçük olması (Browne ve Cudeck, 1993; Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008) ve SRMR'nin .08'den küçük veya eşit olması iyi uyuma (Hu ve Bentler, 1999) işaret etmektedir. Uyum değerleri konusunda farklı araştırmacıların farklı değerleri kullandığı belirtilmekle birlikte (Şimşek, 2007), kaynaklarda sıklıkla yer verilen kriter uyum değerlerine göre elde edilen değerler ve maddelerin faktör yükleri modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Buna göre doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının, ölçeğin dört faktörlü olduğuna ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçlarını desteklediği söylenebilir.

4.2.1.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Güvenirlik Çalışmaları

Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin güvenirlik çalışması kapsamında Ankara ilinin merkez ilçelerindeki liselerde öğrenim gören 458 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının hesaplanması ve iki yarı test güvenirliliği olmak üzere iki yolla test edilmiştir. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iki yarı test güvenirliliğinin ise $r_{xx} = .95$ olduğu belirlenmiştir. Hesaplanan güvenirlik katsayısının .90 ve daha yüksek oluşu ölçekten elde edilen puanların güvenilir olduğunu göstermektedir (Kline, 2011). Ayrıca model testi kapsamında toplanan verilerle hesaplanan ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının .92 olduğu belirlenmiştir. Hem ölçek geliştirme hem de model testi kapsamında toplanan verilerle hesaplanan güvenirlik katsayılarına bakılarak, Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin, lise öğrencilerinin kardeşleriyle olan ilişkilerinin niteliğini ölçmek için güvenle kullanılacak bir ölçek olduğu görülmektedir.

4.2.1.3. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması

Kardeş İlişkileri Ölçeği Likert tipi, beşli derecelendirme üzerinden yanıtlanmaktadır. Bu derecelendirmede lise öğrencileri “Hiç uygun değil, uygun değil, kısmen uygun, uygun ve tamamen uygun” üzerinden seçeneklerinden kendilerine en uygun dereceyi seçmektedirler. Ölçekten alınabilecek toplam puan 23 ile 115 arasında değişmektedir. Ölçekte yer alan 23 maddeden 11 tanesi tersine çevrilmiş maddedir. Ölçekten alınan yüksek puan lise öğrencilerinin kardeşleriyle ilişkilerini olumlu olarak değerlendirdikleri anlamına gelmektedir.

4.2.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Tartışma

Bu bölümde, çalışma kapsamında geliştirilen Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geçerliği ve güvenirliği incelenmiştir. KİÖ'nün geçerliği, kapsam geçerliği ve yapı-kavram geçerliği olmak üzere iki yolla sınanmıştır. Bu kapsamda uzman görüşünden yararlanılmış ve açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemleri kullanılmıştır. KİÖ'nün güvenirliği kapsamında ise EEİÖ'de olduğu gibi Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve testi yarılama yönteminden yararlanılmıştır.

Ölçek toplam 23 madde ve destek, çatışma, paylaşım ve kıskançlık olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Ölçekte 11 tersine çevrilmiş madde yer almaktadır. Ölçek Likert tipi beşli derecelendirmelidir (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3=Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun). Ölçekten alınabilecek toplam puan 23 ile 115 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, lise öğrencilerinin kardeşleriyle olan ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir. Bu çalışma kapsamında geliştirilen KİÖ'nün geçerlik ve güvenirliğine ilişkin elde edilen bulgular, KİÖ'nün lise öğrencilerinin kardeşleriyle olan ilişkilerinin niteliğini ölçmek için kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Ölçek geliştirme sürecinde madde yazım aşamasında, alanyazından ve öğrencilerle yapılan odak grup görüşmesinden yararlanılmıştır. Bu aşamada alanyazında kardeş ilişkisinin boyutları olarak belirtilen sıcaklık/yakınlık, tartışma/çatışma, rekabet, statü (Furman ve Buhrmester 1985a) ve alanyazında kardeş ilişkisindeki temel dinamiklerden olduğu belirtilen destek ve kıskançlık boyutlarına (Sanders, 2004) ilişkin maddelere yer verilmiştir. Kardeş ilişkisinde kıskançlığın, kardeş rekabetinin bir yansıması olarak görüldüğü ancak rekabetten farklı olarak duygusal, bilişsel ve davranışsal öğelerin yer aldığı karmaşık bir yapı

sergilediği ve çoğunlukla sosyal bir üçgen içinde oluştuğu belirtilmektedir (Volling, McElwain ve Miller, 2002).

Görüldüğü gibi açıklayıcı faktör analizi sonucu ortaya çıkan faktörler, alanyazında kardeş ilişkisinin temel unsurları arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra açıklayıcı faktör analizi sonucunda belirlenen bu dört faktör arasında alanyazında yer alan rekabet ve güç boyutu yer almamaktadır. Nuckolls (1993) tarafından Batı kültüründe kardeş ilişkisinde merkezi bir yeri olan rekabetin, daha toplulukçu yönelimi olan kültürlerde baskın bir öge olmadığı belirtilmektedir. Yukarıda da söz edildiği gibi Türkiye hem ilişkisel değerlerin egemen olduğu toplulukçu bir kültür olarak görülmekte (Hofstede, 2001) hem de bireyci ve toplulukçu özelliklerin bir arada bulunduğu bir yapı sergilediği düşünülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2007). Bu kapsamda ölçek geliştirme çalışmasında ulaşılan ve daha çok toplulukçu değerlerin hâkim olduğu Türkiye'nin İç Anadolu bölgesinde yer alan bireylerin yer aldığı, çalışma grubunun daha ilişkisel değerlerin benimsendiği ailelerde yetişen ergenlerden oluştuğu söylenebilir. Bu nedenle çalışma grubunda yer alan ergenlerin rekabet, güç gibi bireysel değerleri yansıtan davranış kalıplarının aile ilişkisinde benimsenmemiş olabileceği söylenebilir.

Ayrıca Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin kıskançlık faktörü iki maddeden oluşmaktadır. Ancak alanyazında bir faktörün en az kaç maddeden oluşması gerektiğine ilişkin tartışmalar bulunmaktadır. Örneğin Raubenheimer (2004) bir faktörde en az üç madde bulunması gerektiğini ve ancak istisnai durumlarda bir faktörün iki maddeden oluşabileceğini öne sürmektedir. Buna karşın Tabachnick ve Fidell ise (2015) bir faktörün en az iki maddeden oluşabileceğini belirtmektedirler. Bu noktada kıskançlık faktörünün açıkladığı varyans oranının (%5) sağladığı katkının kayda değer oluşu ve kıskançlığın kardeş ilişkisinin önemli bir bileşeni olması nedeniyle, bu faktör ölçekten çıkarılmamış ve kardeş ilişkisinin bileşenlerinden biri olarak ölçek kapsamına alınmıştır.

4.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine İlişkin Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, Ergen-ebeveyn İlişkisi Model Testi'ne ilişkin Yapısal Eşitlik Modeli analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak ergen-ebeveyn ilişkisi modelinin yordanmasına ilişkin ölçüm modeli, ardından yapısal model sunulmuştur. Son olarak elde edilen bulgular ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır

4.3.1 Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine İlişkin Bulgular

Ergen-Ebeveyn İlişkisi Modelinde dört gizil ve 19 gösterge değişken bulunmaktadır. Önerilen modelde yer alana gizil ve gösterge değişkenler Tablo 4.3'te gösterilmiştir:

Tablo 4.3.: Gizil Değişkenler ve Gizil Değişkenlere Ait Gösterge Değişkenler

<i>Gizil Değişkenler</i>	<i>Gösterge Değişkenler</i>
Ergen-Ebeveyn İlişkisi	Destek
	Paylaşım
	Yakınlık
	İzleme
Eş Desteği	Duygusal Destek
	Maddi Yardım ve Bilgi Desteği
	Takdir Etme Desteği
	Sosyal İlgi Desteği
Akran İlişkisi	Birliktelik
	Çatışma
	Yardım
	Koruma
	Yakınlık
Kardeş İlişkisi	Destek
	Çatışma
	Paylaşım
	Kıskançlık
Ebeveyn Öz-Yetkinliği	Etkili Anababalık Yapabilme
	Eğitime Aktif Katılabilme

Tablo 4.3.'te görüldüğü üzere tablonun ilk satırında yer alan ve çalışmanın bağımlı değişkeni olan ergen-ebeveyn ilişkisi değişkeni, gizil değişken olarak tanımlanmış ve bu değişkenin göstergeleri olarak bu çalışma kapsamında geliştirilen Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin "Destek", "Paylaşım", "Yakınlık" ve "İzleme" boyutları ele alınmıştır. Çalışmanın bağımsız değişkenleri olan eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenleri de gizil değişkenler olarak tanımlanmıştır. Eş desteği göstergeleri olarak "Duygusal Destek", "Maddi Yardım ve Bilgi Desteği", "Takdir Etme Desteği" ve "Sosyal İlgi Desteği" boyutları ele alınmış ve bu boyutlara ilişkin puanlar Eş Destek Ölçeği'nin (Yıldırım, 2004) alt boyutlarından elde edilmiştir. Akran ilişkisinin göstergeleri olan "Birliktelik", "Çatışma", "Yardım", "Koruma" ve "Yakınlık" boyutlarına ilişkin puanlar ise Akran İlişkileri Ölçeği'nin (Erkan Atik, Çok, Esen Çoban, Doğan ve Güney Karaman,

2014) alt boyutlarından elde edilmiştir. Kardeş ilişkisinin göstergeleri bu çalışma kapsamında geliştirilen Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin "Destek", "Çatışma", "Paylaşım" ve "Kıskançlık" boyutlarından elde edilmiştir. Ebeveyn öz-yetkinliğinin göstergeleri olarak Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nin (Kaner, Şekercioğlu ve Yellice-Yüksel, 2007) "Etkili Anababalık Yapabilme" ve "Eğitime Aktif Katılabilme" boyutları ele alınmıştır. Tüm gösterge değişkenlere ilişkin korelasyon katsayıları Tablo 4.4.'te sunulmuştur:

Tablo 4.4.: Gösterge Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları

<i>Değişkenler</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
EEİ-D	1																		
EEİ-P	.67**	1																	
EEİ-Y	.66**	.65**	1																
EEİ-İ	.44**	.44**	.49**	1															
ED-DD	.21**	.14**	.16**	.08	1														
ED-MY	.21**	.11*	.16**	.07	.83**	1													
ED-TE	.25**	.15**	.19**	.10*	.85**	.84**	1												
ED-Sİ	.20**	.13**	.13*	.07	.80**	.72**	.75**	1											
AI-B	.10*	.06	.03	.27**	-.01	.01	.03	.00	1										
AI-Ç	.27**	.23**	.24**	.19**	.07	.06	.03	.07	.10	1									
AI-YR	.35**	.19**	.26**	.30**	.06	.10	.10	.08	.43**	.16**	1								
AI-K	.13**	.04	.08	.29**	.04	.05	.06	.06	.50**	.20**	.60**	1							
AI-YK	.24**	.12*	.25**	.40**	.01	.04	.07	.02	.47**	.24**	.65**	.67**	1						
Kİ-D	.53**	.40**	.40**	.37**	.10	.12*	.07	.09	.20**	.17**	.33**	.20**	.24**	1					
Kİ-Ç	.25**	.23**	.25**	.13**	.04	.06	.04	.04	.00	.31**	.08	.05	.06	.45**	1				
Kİ-P	.29**	.31**	.24**	.24**	.02	.04	.01	.02	.12*	.18**	.18**	.10	.14**	.59**	.41**	1			
Kİ-K	.24**	.13**	.11*	-.01	.03	.05	.05	.04	.04	.25**	.08	.05	.06	.26**	.46**	.20**	1		
EÖY-EAY	-.29**	-.23**	-.25**	-.20**	-.27**	-.27**	-.30**	-.29**	-.04	-.10	-.14**	-.11*	-.11*	-.16**	-.01	-.15**	-.07	1	
EÖY-EAK	-.24**	-.17**	-.21**	-.07	-.20**	-.19**	-.22**	-.25**	-.05	-.03	-.07	-.04	-.03	-.10	-.03	-.14**	-.03	.66**	1

*p<.05, ** p<.01

EEİ-D: Ergen-Ebeveyn İlişkisi-Destek; EEİ-Y: Ergen-Ebeveyn İlişkisi-Yakınlık; EEİ-P: Ergen-Ebeveyn İlişkisi-Paylaşım; EEİ-i: Ergen-Ebeveyn İlişkisi-İzleme; ED-DD: Eş Desteği Duygusal Destek; ED-MY: Eş Desteği Maddi Yardım; ED-TE: Eş Desteği Takdir Etme; ED-Sİ: Eş Desteği Sosyal İlgisi; AI-B: Akran İlişkisi-Birliktelik; AI-Ç: Akran İlişkisi-Çatışma; AI-YR: Akran İlişkisi-Yardım; AI-K: Akran İlişkisi-Koruma; AI-YK: Akran İlişkisi-Yakınlık; KI-D: Kardeş İlişkisi-Destek; KI-Ç: Kardeş İlişkisi-Çatışma; KI-p: Kardeş İlişkisi-Paylaşım; KI-K: Kardeş İlişkisi-Kıskançlık; AY-EAY: Ebeveyn Öz-Yetkinliği - Etkili Anababalık Yapabilme; AY-EAK: Ebeveyn Öz-Yetkinliği - Eğitime Aktif Katılabilme

Verilerin model testi için uygunluğuna karar verilebilmesi amacıyla ilk olarak çoklu bağlantılılık sorunu olup olmadığının belirlenmiştir. Bu varsayımın test edilebilmesi için model testinde yer alan gösterge değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Tablo 4.4.'te yer alan korelasyon katsayıları incelendiğinde, gösterge değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının .00 ile .85 arasında değiştiği görülmektedir. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon .90 ve

üzerinde ise ciddi bir çoklu bağlantılılık problemi olabileceği belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2015). Bu nedenle bu çalışmada aynı ölçeğin boyutları olan gösterge değişkenler arasında .80 civarı korelasyon olduğu için çoklu bağlantılılık olasılığı düşük kabul edilmektedir.

Tablo 4.5.: Gösterge Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

<i>Değişkenler</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maksimum</i>	<i>Ranj</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Basıklık</i>	<i>Cronbach Alpha</i>
Destek¹	52,15	7,25	23,00	60,00	37,00	-1,03	0,62	.91
Yakınlık¹	24,78	6,24	7,00	35,00	28,00	-0,46	-0,37	.76
Paylaşım¹	19,56	3,89	7,00	25,00	18,00	-0,54	-0,26	.90
İzleme¹	12,17	2,47	4,00	15,00	11,00	-0,82	0,19	.69
Duygusal Destek²	24,16	3,89	9,00	27,00	18,00	-2,00	3,96	.89
Maddi Yardım²	18,79	2,92	7,00	21,00	14,00	-1,84	3,30	.81
Takdir Etme²	21,17	3,59	8,00	24,00	16,00	-1,72	2,88	.86
Sosyal İlgî²	7,63	1,48	3,00	9,00	6,00	-1,37	1,65	.61
Birliktelik³	13,99	3,16	4,00	20,00	16,00	-0,26	-0,18	.70
Çatışma³	14,27	3,26	4,00	20,00	16,00	-0,47	0,20	.72
Yardım³	22,89	2,76	13,00	25,00	12,00	-1,26	1,02	.84
Koruma³	16,33	3,10	4,00	20,00	16,00	-0,79	0,27	.69
Yakınlık³	21,20	3,58	9,00	25,00	16,00	-0,85	0,06	.83
Destek⁴	39,84	5,80	15,00	45,00	30,00	-1,63	2,91	.90
Çatışma⁴	30,57	8,32	9,00	45,00	36,00	-0,46	-0,26	.89
Paylaşım⁴	10,64	3,87	3,00	15,00	12,00	-0,51	-0,95	.91
Kıskançlık⁴	7,74	2,22	2,00	10,00	8,00	-0,82	-0,17	.74
Etkili Anababalık Yapabilme⁵	78,31	30,01	39,00	185,00	146,00	1,10	1,18	.97
Eğitime Aktif Katılabilme⁵	34,12	11,57	13,00	62,00	49,00	0,07	-0,75	.92

¹Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'ne ait gösterge değişkenler

²Eş Desteği Ölçeği'ne ait gösterge değişkenler

³Akran İlişkileri Ölçeği'ne ait gösterge değişkenler

⁴Kardeş İlişkileri Ölçeği'ne ait gösterge değişkenler

⁵Anababalık Yetkinliği Ölçeği'ne ait gösterge değişkenler

Tablo 4.5. incelendiğinde, ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenine ilişkin en yüksek ortalamanın destek göstergesine (\bar{x} =52,15, ss=7,25), eş desteği değişkenine ilişkin en yüksek ortalamanın duygusal destek göstergesine (\bar{x} =24,16, ss=3,89), akran ilişkisi değişkenine ilişkin en yüksek ortalamanın yardım göstergesine (\bar{x} =22,89, ss=2,76), kardeş ilişkisi değişkenine ilişkin en yüksek ortalamanın destek

göstergesine ($\bar{x}=39,84$, $ss=5,80$), ebeveyn öz-yetkinliği değişkenine ilişkin en yüksek ortalamanın etkili anababalık yapabilme göstergesine ($\bar{x}=78,31$, $ss=30,01$) ait olduğu görülmektedir. Bu çalışmada gösterge değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayıları incelendiğinde, bu katsayıların -2.00 ile +3.96 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bentler (2006) pratikte bu değerlerin 5.00'ten büyük olması durumunda verilerin normal dağılmadığını belirtmiştir. Ayrıca normal dağılımın sağlanabilmesi için uç değerlerin de çıkarılması önerilmektedir (Weston ve Gore, 2006). Bu nedenle yöntem bölümünde belirtildiği gibi verilerin hazırlanması aşamasında uç değerler belirlenip çıkarılmıştır. Dolayısıyla gösterge değişkenlerin normal dağılım gösterdiğine karar verilmiştir.

Gösterge değişkenlere ilişkin minimum puanlar incelendiğinde, ergen-ebeveyn değişkenine ilişkin minimum puanlar arasında en yüksek "destek" gösterge değişkenine (23), eş desteği değişkenine ilişkin minimum puanlar arasında en yüksek olanının "duygusal destek" gösterge değişkenine (9), akran ilişkisi değişkenine ilişkin minimum puanlar arasında en yüksek olanının "yardım" gösterge değişkenine (13), kardeş ilişkisi değişkenine ilişkin minimum puanlar arasında en yüksek olanının "destek" gösterge değişkenine (15) ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenine ilişkin minimum puanlar arasında en yüksek olanının "etkili anababalık yapabilme" gösterge değişkenine (39) ait olduğu görülmektedir.

Gösterge değişkenlere ilişkin maksimum değerlere bakıldığında, ergen-ebeveyn değişkenine ilişkin maksimum puanlardan en yüksek olanının "destek" gösterge değişkenine (60), eş desteği değişkenine ilişkin maksimum puanlardan en yüksek olanının "duygusal destek" gösterge değişkenine (27), akran ilişkisi değişkenine ilişkin maksimum puanlardan en yüksek olanların "yardım" ve "yakınlık" gösterge değişkenlerine (25), kardeş ilişkisi değişkenine ilişkin maksimum puanlardan en yüksek olanların "destek" ve "çatışma" gösterge değişkenlerine (45) ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenine ilişkin maksimum puanlardan en yüksek olanının "etkili anababalık yapabilme" gösterge değişkenine (185) ait olduğu görülmektedir.

Gösterge değişkenlerin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları incelendiğinde, ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenine ilişkin en yüksek güvenirlik katsayısının "destek" gösterge değişkenine ($r_{xx}=.91$), eş desteği değişkenine ilişkin en yüksek güvenirlik katsayısının "duygusal destek" gösterge değişkenine ($r_{xx}=.89$), akran ilişkisi değişkenine ilişkin en yüksek güvenirlik katsayısının "yardım" gösterge

değişkenine ($r_{xx}=.84$), kardeş ilişkisi değişkenine ilişkin en yüksek güvenirlik katsayısının “paylaşım” gösterge değişkenine ($r_{xx}=.91$), ebeveyn öz-yetkinliği değişkenine ilişkin en yüksek güvenirlik katsayısının “etkili anababalık yapabilme” gösterge değişkenine ($r_{xx}=.97$) ait olduğu görülmektedir.

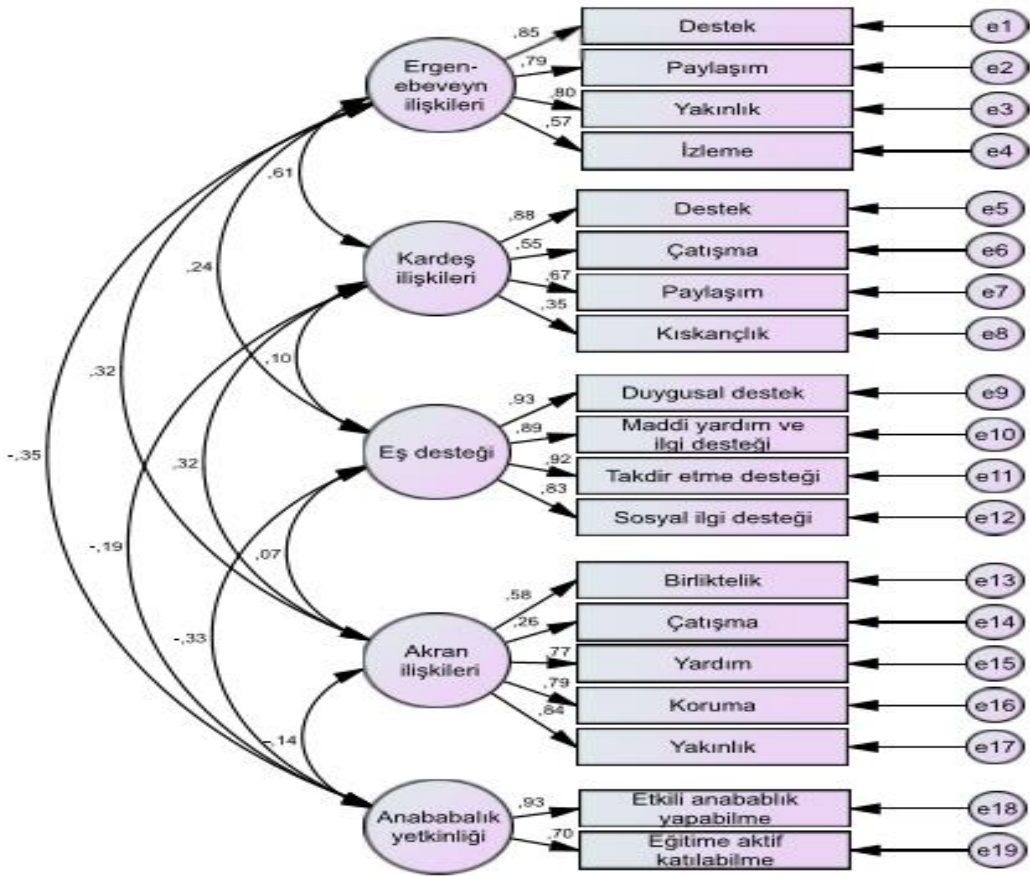
Gösterge değişkenlere ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları incelendiğinde, katsayıların .61 ile .97 arasında değiştiği görülmektedir. Araştırmalarda .70 güvenirlik katsayısı sınır değer olarak kabul edilse de bu katsayının altında değerlerin kabul edildiği görülmektedir (Wainer ve Thissen, 2001; akt., Downing, 2004). Buradan hareketle bütün gösterge değişkenlere ilişkin güvenirlik katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir.

4.3.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Modeli Tahmini

Bu bölümde ilk olarak ölçüm modeline ve bu modele ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Ardından önerilen Ergen-Ebeveyn İlişkisi Modeli'ne ve model testi bulgularına yer verilmiştir.

4.3.1.1.1. Ölçüm Modeli

Modelde yer alan 19 gösterge değişkenin, beş gizil değişkeni ne düzeyde açıkladıklarının belirlenmesi ve gizil değişkenlerin arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla ölçüm modeli test edilmiş ve sonuçlar Şekil 4.3.'te gösterilmiştir. Şekil 4.3'te yer alan gösterge değişkenler dikdörtgen ve gizil değişkenler elips şeklinde gösterilmiştir. Gizil değişkenlerden gösterge değişkenlere giden nedensel ve doğrusal etkiler tek yönlü oklarla, analiz edilemeyen ilişkiler ise çift yönlü oklarla gösterilmektedir. Ayrıca gizil değişkenler tarafından gösterge değişkenden açıklanamayan varyans, bir başka ifade ile hata varyansı “e” ile gösterilmektedir. İlk olarak ölçüm modeli test edilerek, gizil değişkenler arasındaki ilişkiler ve gösterge değişkenlerin ilgili gizil değişkenleri ne ölçüde temsil ettikleri belirlenmiş, Şekil 4.3'te sonuçlara yer verilmiştir:

Şekil 4.3. Ölçüm Modeli

Şekil 4.3.'te yer alan bağımsız modele ilişkin uyum katsayısının istatistiksel olarak manidar olması ($\chi^2= 3883,922$, $p<.000$) değişkenler arasında yeterli düzeyde ilişki olduğunu ve veri setinden elde edilen varyans ve kovaryans matrisinin test edilebilir olduğunu bir başka deyişle veri setinin modelin test edilmesi için uygun olduğunu göstermektedir. Ölçüm modeli uyum katsayıları incelendiğinde, modelde yer alan gösterge değişkenlerin gizil değişkenleri yeterince temsil ettiği öne sürülebilir ($\chi^2= 412,623$; $sd=142$; $p<.000$; $CFI=0.93$; $RMSEA=0.070$, $SRMR=0.065$).

Farklı araştırmacıların görüşlerine göre yaygın olarak rapor edilen ve belirtilmesi önemli olan uyum indeksleri χ^2/sd , CFI, RMSEA ve SRMR değerleridir (Schermele-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003; Tabachnick ve Fidell, 2015). Ayrıca CFI ve RMSEA değerleri örneklem büyüklüğüne daha az duyarlı değerlerdir (Fan, Thompson ve Wang, 1999). Bu bakımdan ölçüm modelinin değerlendirilmesinde χ^2/sd , CFI, RMSEA ve SRMR değerleri göz önünde

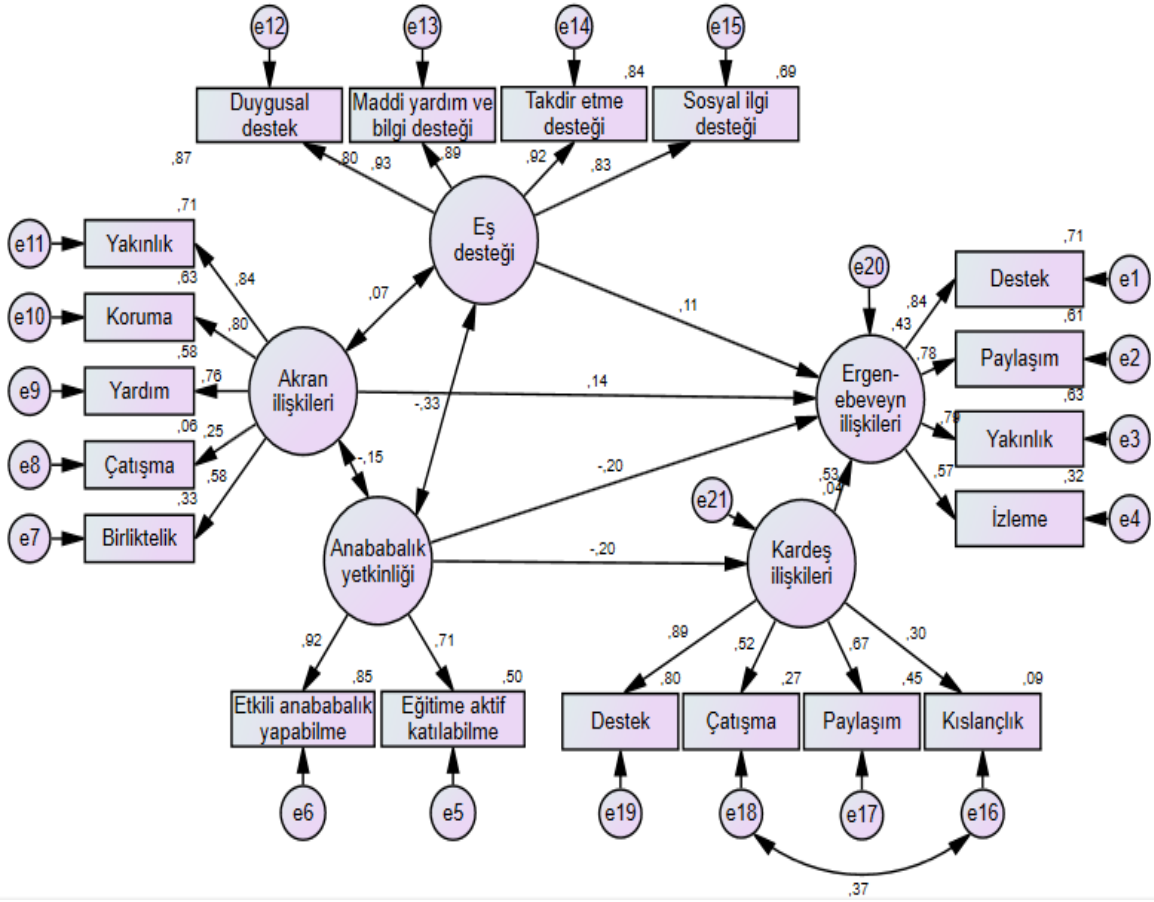
bulundurulmuştur. Farklı araştırmacıların farklı referans değerler belirlediği x^2/sd değerinin 2'den küçük olması mükemmel uyumun göstergesi olarak kabul edilirken (Tabachnick ve Fidell, 2015), değer 5'ten küçük olması da kabul edilebilir uyum için yeterli bulunmaktadır (Wheaton, Muthen, Alwin ve Summers, 1977). Başka yazarlara göre ise x^2/sd değerinin 3'ün altında olmasının mükemmel uyumu gösterdiği belirtilmektedir (Kline, 2011; Sümer, 2000). Hair, Black, Babin, Anderson ve Tatham (2007) örneklemdaki katılımcı sayısı 250'den büyük ve gösterge sayısının 12 ile 30 arasında olduğunda x^2 sonucunun istatistiksel bakımdan önemli bulunabileceğini belirtmektedir. Aynı zamanda CFI'nin .92'den büyük, RMSEA'nın da .07'den küçük olması ve SRMR'nin 0.08'dan küçük olması durumunda model uyumunun yeterli sayılacağını ifade etmektedirler. Farklı araştırmacılar tarafından RMSEA değerinin .05 ile .08 arasında olmasının iyi uyumu; SRMR değerinin ise .10'dan az olmasının kabul edilebilir uyumu işaret ettiği belirtilmiştir (Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003). Uyum indeksleri konusunda birbirinden farklı kesme noktalarının belirlendiğinin gözlemlendiği alanyazında yer alan değerler incelendiğinde, modelinin kabul edilebilir düzeyde uyuma sahip olduğu söylenebilir.

Bu sonuçlara göre ölçüm modeli hipotezlerinden,

- 1- "Destek, yakınlık, paylaşım ve izleme değişkenleri ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak yordamaktadır."
- 2- "Duygusal destek, maddi yardım ve bilgi desteği, takdir etme desteği ve sosyal ilgi desteği değişkenleri eş desteğini manidar olarak yordamaktadır."
- 3- "Birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık değişkenleri arkadaş ilişkisini manidar olarak yordamaktadır."
- 4- "Destek, çatışma, paylaşım ve kıskançlık kardeş ilişkisini manidar olarak yordamaktadır."
- 5- "Etkili anababalık yapabilme ve eğitime aktif katılabilme değişkenleri ebeveyn öz-yetkinliğini manidar olarak yordamaktadır." hipotezleri doğrulanmıştır.

4.3.1.1.1.Yapısal Model

Ölçüm modelinin test edilmesinin ardından, kuramsal olarak gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlendiği yapısal model test edilerek sonuçlar Şekil 4.4'te verilmiştir.

Şekil 4.4. Yapısal Model

Şekil 4.4'te görüldüğü gibi, dışsal değişkenler (eş desteği, akran ilişkisi ve ana-babalık yetkinliği) arasına bu üç gizil değişken arasında bağımlı değişken olan ergen-ebeveyn ilişkisi dışında başka ilişkiler bulunabileceğinden hata kovaryansı eklenmiştir. Eş desteği değişkenindeki bir birimlik artış ergen-ebeveyn ilişkisi puanlarında .19 puanlık artışa ($\beta=0.11$) yol açmaktadır ($z= 2,266$; $p<0.05$). Akran ilişkisi değişkenindeki bir birimlik artış ergen-ebeveyn ilişkisi puanlarında .47 puanlık ($\beta=0.14$) artışa yol açmaktadır ($z= 2.831$; $p<0.005$). Kardeş ilişkisi değişkenindeki bir birimlik artış ergen-ebeveyn ilişkisi puanlarında 4.85 puanlık artışa ($\beta=0.53$) yol açmaktadır ($z= 4,936$; $p<0.001$). Ebeveyn öz-yetkinliği değişkenindeki bir birimlik artış ergen-ebeveyn ilişkisi puanlarında .14 puanlık azalmaya ($\beta=0.20$) yol açmaktadır ($z=-3,556$; $p<0.001$). Yapısal modelin uyum

iyiliği indeksleri katsayıları $\chi^2 = 385.16$; $p = 0.00$; $\chi^2/sd = 2.69$; NFI=.90; CFI= .94; IFI= .94; SRMR= .078 ve RMSEA= .066 olarak belirlenmiştir.

Bu sonuçlara göre yapısal model hipotezlerinde yer alan;

- 1- "Eş desteği ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir."
- 2- "Akran ilişkisi ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir."
- 3- "Kardeş ilişkisi ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir."
- 4- "Ebeveyn öz- yetkinliği ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir." hipotezleri doğrulanmıştır.

Bu çalışma kapsamında ergen-ebeveyn ilişkisi değişkenine direkt (doğrudan) etkilerin yanı sıra bu değişkene dolaylı etki edebilecek değişkenler de incelenmiştir. Bu kapsamda kardeş ilişkisi değişkeni aracı değişken olarak ele alınmıştır. Söz konusu aracı değişkenin dolaylı etkilerinin anlamlılığı Bootstrapping işlemi ile incelenmiştir. Bootstrapping, direkt ve dolaylı etkileri dolayısıyla aracılığı test etmek için kullanılan ve dağılım normalliği varsayımını gerektirmeyen bir yöntemdir (Preacher ve Hayes, 2008). Aşağıdaki tabloda doğrudan ve dolaylı etkilerin test edildiği bootstrapping işleminin sonuçları sunulmuştur:

Tablo 4.6: Doğrudan ve Dolaylı Etkilere ilişkin Bootstrapping İşleminin Sonuçları

Model Yolları	Katsayı	%95 GA		Anlamlılık Düzeyi
		Alt	Üst	
Doğrudan Etkiler				
Eş desteği → Ergen-Ebeveyn ilişkisi	.189	.035	.377	p<.05
Akran ilişkisi → Ergen-Ebeveyn ilişkisi	.474	.109	.906	p<.05
Kardeş ilişkisi → Ergen-Ebeveyn ilişkisi	4.849	3.164	8.189	p<.05
Ebeveyn Öz-Yetkinliği → Ergen-Ebeveyn ilişkisi	-.144	-.239	-.065	p<.05
Dolaylı Etkiler				
Ebeveyn Öz-Yetkinliği → Kardeş ilişkisi → Ergen-Ebeveyn ilişkisi	-.078	-.138	-.029	p<.05

Tablo 4.6'da görüldüğü gibi Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testinde direkt ve dolaylı etkilerin katsayısının anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuçlar ebeveyn öz-yetkinliği ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasında kardeş ilişkilerinin manidar olarak kısmi aracı rol oynadığını göstermektedir (Bootstrapping katsayısı=-.078, p<.05). Bu sonuca göre

yapısal model hipotezlerinden “Ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisi üzerindeki etkisinde kardeş ilişkileri manidar olarak aracı bir rol oynamaktadır” hipotezi doğrulanmıştır.

Bir yordayıcının kriter değişken üzerindeki toplam etkisi, doğrudan ve dolaylı etkilerin toplamı kadardır (Kline, 2011). Kardeş ilişkisi değişkeninin ergen-ebeveyn ilişkisi üzerindeki toplam etkisi 0.53'tür. Bununla birlikte, akran ilişkisi değişkeninin etkisi 0.14, eş desteği değişkeninin etkisi 0.11, ebeveyn öz-yetkinliği değişkeninin etkisi -0.20'dir. Standart ağırlıklar kullanılarak yordayıcı etkileri karşılaştırıldığında, ergen-ebeveyn ilişkisi üzerinde kardeş ilişkisi değişkeninin etkisinin, akran ilişkisi eş desteği ve ana-babalık yetkinliğinden daha fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca yapısal modelde kardeş ilişkisindeki varyansın %4'ünün ebeveyn öz-yetkinliği değişkeni tarafından; ergen-ebeveyn ilişkisindeki varyansın %43'ünün eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenleri tarafından açıklandığı belirlenmiştir.

4.3.2. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testi Bulgularına İlişkin Tartışma

Bu bölümde ergen-ebeveyn ilişkisi modelinin test edilmesi sonucu elde edilen bulgular ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır. Bu aşamada ilgili değişkenlere, yapısal model hipotezlerinde sunulan sıraya göre yer verilmiştir. Ergen-ebeveyn ilişkisi model testinde kardeş ilişkisi değişkeni, doğrudan ve dolaylı etkilerin toplanması sonucu ergen-ebeveyn ilişkisini en çok etkileyen değişken durumundadır. Bu değişkeni ebeveyn öz-yetkinliği, akran ilişkisi ve eş desteği değişkenleri izlemektedir. Elde edilen bulgular yapısal modelde yer alan hipotezleri doğrulamaktadır.

Model testi sonucu elde edilen bulgu, eş desteğinin ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediği bulgusudur. Bu kapsamda araştırmanın hipotezlerinden “**Eş desteği ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir**” hipotezinin doğrulandığı söylenebilir. İlgili alanyazında eş desteği ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasındaki ilişkinin incelendiği az sayıda çalışmaya ulaşılmıştır (Colarossi ve Eccles, 2000; Hair, Moore, Hadley, Kaye, Day ve Orthner, 2009). Bu çalışmalardan Colarossi ve Eccles (2000) tarafından yürütülen araştırmada bu araştırmanın bulgusuyla paralel olarak, eş desteğinin ergen-ebeveyn ilişkisinin bileşenlerinden ebeveyn desteğini yordadığı sonucuna varılmıştır. Alanyazında eş

desteği dışında başta evlilik kalitesi olmak üzere evlilik ilişkisinin niteliğine ilişkin değişkenlerle ergen-ebeveyn ilişkisi arasında bağlantılar incelenmiş ve yine bu bulguyu destekleyecek şekilde olumlu ilişki nitelikleri ile ergen-ebeveyn ilişkisi arasında pozitif yönde manidar ilişkiler olduğu belirlenmiştir (Buehler ve Gerard, 2002; Erel ve Burman, 1995; Faber, Edwards, Bauer, Wetchler, 2003; Howard, 2016; Markiewicz, Doyle ve Bredngen, 2001). Yalnızca, Tonia (1994) tarafından yürütölen araştırmada ebeveynlerin evlilik sıkıntısının ergen-ebeveyn çatışmasını artırdığı, ancak ergen-ebeveyn ilişki kalitesi ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Shek (2000) tarafından yürütölen çalışmada ise babaların evlilik kalitesi algısının ergen-ebeveyn ilişkisini yordadığı ancak anneler için bu durumun geçerli olmadığı belirlenmiştir. Çalışmada sonuç olarak eşlerin birbirilerinden algıladıkları desteğin artmasının ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliğini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu bulgu evlilik ilişkisi ile çocukların anne babalarıyla kurdukları ilişki arasındaki bağlantıyı açıklamak üzere öne sürölen yayılma hipotezini de desteklemektedir. Yayılma hipotezine göre (Erel ve Burman, 1995) destekleyici ve doyum veren bir evlilik ilişkisine sahip olan ebeveynlerin çocuklarıyla da iyi ilişkiler kurdukları öne sürölmektedir. Bir başka ifade ile eşler arasındaki olumlu ve destekleyici bir ilişki, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkiye de yansımaktadır. Dolayısıyla eş desteği arttıça, ergenlerin anne babalarıyla kurdukları ilişkinin olumlu hale gelip, güçlenmesi beklenen bir sonuçtur.

Bu tez çalışması kapsamında elde edilen bir diğer bulguya göre, ergenlerin akranlarıyla ilişkilerinin olumlu olması, ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliğini olumlu yönde etkilemektedir. Bu bulguya göre araştırma hipotezlerinden **“Akran ilişkisi ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir”** hipotezinin doğrulandığı söylenebilir. Akran ilişkisinin ergen-ebeveyn ilişkisi üzerindeki etkisi, ulaşılan araştırmalarca da doğrulanmıştır (Field, Diego ve Sanders, 2002; Furman, Simon, Shaffer ve Bouchey, 2002; Goldstein, Davis-Kean ve Eccles, 2005; Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). Yalnızca bir araştırmada ergen-ebeveyn ilişkisinin bileşenlerinden olan ebeveyn desteği ile akran ilişkisi arasında manidar bir ilişki bulunurken, ebeveyn izlemesi ile akran ilişkisi arasında manidar bir ilişki bulunmamıştır (Parker ve Benson, 2004). Ergenlik döneminin başından itibaren ergenlerin ilgisinin, ebeveynlerinden akranlarına kayması tartışmalı olsa da akranların, ergenlerin ve onların ailelerinin hayatında önemli bir yere sahip olduğu

belirtilmektedir (Steinberg, 2001). Akran ilişkisinin ergenin mikrosisteminde yer alan bir unsur olarak, bu sistemdeki bir diğer yapı olan ergen-ebeveyn ilişkisi ile yine döngüsel-nedensel bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ergenin hayatında aile üyeleri haricinde önemli bir yeri olan ve ergenin mikrosisteminde yer alan akranlarla kurulan ilişkinin, ergenin yaşamını ve ergen-ebeveyn ilişkisini de etkilemesi olası görünmektedir.

Araştırmanın sonucuna göre kardeş ilişkisi değişkeni ergen-ebeveyn ilişkisini diğer değişkenlerden daha fazla etkilemektedir. Bu kapsamda **“Kardeş ilişkisi ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir”** hipotezinin kabul edildiği söylenebilir. Alanyazında da kardeş ilişkisinin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi pek çok araştırma ile desteklenmektedir (Brody, Stoneman ve McCoy, 1994; Derkman, Engels, Kuntsche, van der Vorst ve Scholte, 2011; Kim, McHale, Wayne Osgood ve Crouter, 2006; Seginer, 1998; Whiteman ve Buchanan, 2002). Bu çalışmada kardeş ilişkisinin niteliği olumlu hale geldikçe ve güçlendikçe, ergen-ebeveyn ilişkisinin niteliğinin de olumlu olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ekolojik sistem yaklaşımında bireyin mikrosistemi içindeki yapılar birbiriyle etkileşim halindedir. Bir başka ifade ile mikrosistem içinde yer alan yapılar, döngüsel-nedensel bir ilişki yapısı sergilemektedir. Bu kapsamda ergenin anne ve babasıyla ilişkisinin ergenin kardeşleriyle olan ilişkisi ile etkileşim halinde olması ve birbirini etkilemesi söz konusudur. Buna bağlı olarak araştırma sonucunda belirlendiği gibi ergenin kardeşiyle ilişkisinin anne babasıyla kurduğu ilişkiyi etkilemesi beklenen bir sonuçtur.

Bu çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise, ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediği bulgusudur. Bu kapsamda araştırmanın hipotezlerinden **“Ebeveyn öz-yetkinliği ergen-ebeveyn ilişkisini manidar olarak etkilemektedir”** hipotezinin doğrulandığı söylenebilir. Alanyazında bu bulguyu destekleyen araştırmalar bulunmaktadır (Ardelt ve Eccles, 2001; Bogenschneider, Small ve Tsay, 1997; Dumka, Gonzales, Wheeler ve Millsap, 2010; Izzo, Weiss, Shanahan, Rodriguez-Brown, 2000; Oyserman, Bybee, Mowbray ve Kahng, 2004; Shumow ve Lomax, 2002). Ancak, kültürlerarası karşılaştırmanın yapıldığı araştırmalarda bu etkinin bazı kültürler ve/veya gruplar için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, bir araştırmada (Ardelt ve Eccles, 2001) annelerin ebeveyn öz-yetkinlik algısının çocuklarına karşı destekleyici davranışlarda

bulunmasına etkisi olduğu, ancak, bu etkinin siyahi kökenli ailelerde geçerli olup beyaz kökenli ailelerde geçerli olmadığı belirlenmiştir. Avrupalı Amerikalı, Afrikalı Amerikalı ve Latin Amerikalı ailelerde ebeveyn öz-yetkinliğinin ebeveyn izlemesini ve ebeveyn katılımını yordadığı, ancak sadece Avrupalı Amerikalı ailelerde ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn iletişimini yordadığı belirlenmiştir. Buradan hareketle ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisi üzerindeki etkisinin bazı kültür ve/veya gruplar için doğrulanmadığı söylenebilir. Ayrıca ulaşılan araştırmalarda ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisine olumlu yönde etkisi olduğu belirlenmiştir (Ardelt ve Eccles, 2001; Bogenschneider, Small ve Tsay, 1997; Dumka, Gonzales, Wheeler ve Millsap, 2010; Izzo, Weiss, Shanahan, Rodriguez-Brown, 2000; Oyserman, Bybee, Mowbray ve Kahng, 2004; Shumow ve Lomax, 2002). Buna karşın, model testi kapsamında ebeveyn öz-yetkinliğindeki artışın ergen-ebeveyn ilişkisinde azalmaya yol açtığı, bir başka deyişle, ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.

Bu bulgunun alanyazında yer alan bulgulardan farklı çıkmasına ilişkin akla gelen ilk açıklama, ergen-ebeveyn ilişkisine dair ergenlerin ve ebeveynlerin algılarındaki farklılığın sonucu etkilemiş olabileceğidir. Çünkü bu çalışma kapsamında ebeveyn öz-yetkinliğine ilişkin değerlendirme ebeveynlerden alınırken; ergen-ebeveyn ilişkisine ilişkin değerlendirme yalnızca ergenlerden alınmıştır. Bu durumda ergenlerin ve ebeveynlerin birbirleri ile ilişkilerinin niteliğine dair bakış açılarının farklı olması bu sonuca yol açmış olabilir. Alanyazında bu açıklamayı destekleyecek şekilde, ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerine dair değerlendirmelerinin ebeveynlerinden daha olumsuz olduğu belirtilmektedir (Smith ve Forehand, 1986). Bir araştırmaya göre ise ergen-ebeveyn ilişkisindeki çatışmada ebeveynler, ergenler ile kıyaslandığında, ergenlerin sözel saldırganlık ifadelerini daha fazla sergilediğini düşünmektedirler (Rinaldi ve Howe, 2003). Bu bağlamda ergenlerin ve ebeveynlerin birbirleri arasındaki ilişki ile ebeveynlik davranışlarına ilişkin algılarının farklı olabileceği düşünülmektedir. Ebeveyn öz-yetkinliğini ölçmek için kullanılan Anababalık Yetkinliği Ölçeği'nde yer alan bir madde üzerinden açıklamak gerekirse; "Çocuğumun evdeki kurallara uymasını sağlayabilirim" maddesinde kendine uygun seçenek olarak "kesinlikle yaparım" seçeneğini işaretlemiş bir anne ya da baba kendini ebeveynlik konusunda yetkin

algılamakta, buna karşın çocuğunun bakış açısı ise “Annem/babam beni kurallara uymam konusunda zorluyor” şeklinde olabilir. Bu durumda anne baba ilişkisinin olumlu olabilmesi için uygun bir adım attığını varsayabilir ancak durum ergen açısından aynı şekilde yaşanmayabilir. Dolayısıyla anne babanın ve ebeveynin ilişkisinin niteliği konusunda farklı bakış açılarına sahip olmalarının, bu bulguya yol açmış olabileceği söylenebilir.

Ebeveyn öz-yetkinliği ayrıca, kardeş ilişkisi aracılığıyla da ergen-ebeveyn ilişkisine etki etmektedir. Bir başka deyişle ebeveyn öz-yetkinliğinin yüksek olması ergenlerin kardeşleriyle ilişkilerinin niteliğini olumsuz etkilemekte ve kardeş ilişkisinin olumsuz niteliğindeki artış, ergen-ebeveyn ilişkisini de olumsuz yönde etkilemektedir. İlgili alanyazında ebeveyn öz-yetkinliğinin ergen-ebeveyn ilişkisine etkisinde kardeş ilişkisinin aracı etkisinin incelediği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, bu çalışmanın bulgusunun aksi yönünde yüksek ebeveyn öz-yetkinliğinin kardeş ilişkisini pozitif yönde etkilediğine ilişkin bir çalışmaya rastlanmıştır (Oh, Volling ve Gonzales, 2016). Ayrıca, bu konuya ilişkin başka bir araştırmada ise, ebeveyn öz-yetkinliği ile kardeş ilişkisi arasında manidar bir ilişki bulunmamıştır (Meunier, Roskam, Stievenart, Moortele, Browne ve Wade, 2012). Görüldüğü gibi kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği ilişkisi arasında ilgili alanyazında sınırlı ve birbiriyle tutarlı olmayan bilgiler mevcuttur. Alanyazında yer alan bulgunun aksine, ebeveyn öz-yetkinliğin ergen-ebeveyn ilişkisinde olduğu gibi kardeş ilişkisini de olumsuz yönde etkilemesi, daha önce bahsedildiği gibi ergen ve ebeveynin ilişkiye ilişkin farklı algılara sahip olması ile açıklanabilir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular ve bulguların tartışılmasına dayalı olarak elde edilen sonuçların özetine yer verilmiştir. Ardından bu sonuçlar doğrultusunda hem araştırmacılara hem de uygulamacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Sonuçlar ve öneriler sunulurken, bulguların veriliş sırasına göre ilk olarak Ergen-Ebeveyn İlişkileri (EEİÖ) ve Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin (KİÖ) geliştirilmesine, ardından Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model testi çalışmasına yönelik sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

5.1.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Sonuçlar

Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği (EEİÖ), lise öğrencilerinin algılarına göre öğrencilerin ebeveynleriyle ilişkilerinin niteliğini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu amaçla geliştirilen EEİÖ toplam 27 maddeden oluşmakta ve ölçekte üç tanesi tersine çevrilmiş madde yer almaktadır. EEİÖ destek, paylaşım, yakınlık ve izleme olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. EEİÖ'yü oluşturan dört faktörün birlikte toplam varyansın %61,42'sini açıkladığı belirlenmiştir. Ölçek Likert tipi beşli derecedir (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3= Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun). Ölçekten alınabilecek toplam puan 27 ile 135 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, lise öğrencilerinin anne babalarıyla ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir.

EEİÖ'nün geçerliği iki yolla sınanmıştır. Kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuş; yapı-kavram geçerliği için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. EEİÖ'nün açıklayıcı faktör analizi sonucunda dört faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ise başka bir çalışma grubundan elde edilen verilerle ölçeğin dört faktörden oluştuğundan denencesi doğrulanmıştır. EEİÖ'nün güvenilirliği ise Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ve iki yarı test güvenilirliği katsayısının hesaplanması ile test edilmiştir. EEİÖ'nün tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .95 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin iki yarı test güvenilirliği ise $r_{xx} = .97$ olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda EEİÖ'nün lise öğrencilerinin ebeveynleriyle

ilişkilerinin niteliğine ilişkin algılarını ölçmek için güvenle kullanılabilir geçerli bir ölçek olduğu belirlenmiştir.

5.1.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesine İlişkin Sonuçlar

Kardeş İlişkileri Ölçeği (KİÖ), lise öğrencilerinin algılarına göre öğrencilerin kardeşleriyle ilişkilerinin niteliğini ölçebilmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu amaçla geliştirilen KİÖ toplam 23 maddeden oluşmakta ve ölçekte 11 tane tersine çevrilmiş madde bulunmaktadır. KİÖ destek, çatışma, paylaşım ve kıskançlık olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. KİÖ'de yer alan dört faktörün birlikte toplam varyansın %65,69'unu açıkladığı belirlenmiştir. Ölçek Likert tipi beşli derecedir (1=Hiç uygun değil, 2=Uygun değil, 3= Kısmen uygun, 4=Uygun, 5=Tamamen uygun). Ölçekten alınabilecek toplam puan 23 ile 115 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, lise öğrencilerinin kardeşleriyle olan ilişkilerini olumlu algıladıkları anlamına gelmektedir.

KİÖ'nün geçerliği iki yolla sınanmıştır. Kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuş; yapı-kavram geçerliği için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Ölçeğin açıklayıcı faktör analizi sonucunda dört faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi ile başka bir çalışma grubundan elde edilen verilerle ölçeğin dört faktörden oluştuğu denencesi doğrulanmıştır. KİÖ'nün güvenilirliği ise Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ve iki yarı test güvenilirliği katsayısının hesaplanmasıyla iki yolla test edilmiştir. Ölçeğin tümüne ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .95 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin iki yarı test güvenilirliği ise $r_{xx} = .95$ olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, KİÖ'nün lise öğrencilerinin kardeşleriyle ilişkilerinin niteliğine ilişkin algılarını ölçmek için güvenle kullanılabilir geçerli bir ölçek olduğu belirlenmiştir.

5.1.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine İlişkin Sonuçlar

Bu çalışmada lise öğrencilerinin ebeveynleriyle ilişkilerine etki eden etmenlerin belirlenmesi amacıyla Ergen-Ebeveyn İlişkisi Modeli test edilmiştir. Model testi sonuçlarına göre, eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği değişkenlerinin ergen-ebeveyn ilişkisini belirleyici olarak etkilediği belirlenmiştir. Araştırmada direkt etkilerin yanı sıra ebeveyn öz-yetkinliğinin kardeş ilişkisi aracılığıyla ergen-ebeveyn ilişkisini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka

deyişle ebeveynlerinin öz-yetkinliği düşük olan ve kardeşleriyle ilişkilerini olumlu algılayan ergenler, ebeveynleriyle kurdukları ilişkiyi de olumlu algılamaktadırlar.

5.2. Öneriler

5.2.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi Çalışmasına Yönelik Öneriler

Bu bölümde Ergen-Ebeveyn İlişkisi Ölçeği'nin geliştirilmesi çalışmasında elde edilen sonuçlara yönelik hem araştırmacılara hem de uygulamacılara bazı önerilerde bulunulmuştur:

1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi kapsamında Ankara ilinin merkez ilçelerinde öğrenim gören lise öğrencilerinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Başka çalışmalarda farklı illerde, hem kentte hem de kırsal bölgelerde yaşayan lise öğrencilerinden elde edilen verilerle ölçeğin psikometrik nitelikleri yeniden test edilebilir.
2. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi sürecinde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları kapsamında kullanılan yöntemler dışında da yöntemler bulunmaktadır. Örneğin, geçerliği kapsamında ergen-ebeveyn ilişkisi ile benzer ya da farklı nitelikleri ölçtükleri düşünölen niteliklerle ilişkisi incelenerek ölçeğin geçerliğine ilişkin ek kanıt oluşturulabilir.
3. Ergen-Ebeveyn İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi süresinde, madde yazım aşamasında ilgili alanyazın doğrultusunda ergen-ebeveyn ilişkisinin bileşenlerine yönelik madde yazılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ergen-ebeveyn ilişkisinin çatışma ve özerklik sağlama bileşenlerine ilişkin hiçbir madde ölçeekte yer almamış ve bu sonuç kültürel zeminde tartışılmıştır. Bu doğrultuda ergen-ebeveyn ilişkisinin Türkiye'deki kültüre özgü bileşenlerinin belirlenebilmesi için nitel çalışmalar yapılabilir.

5.2.2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi Çalışmasına Yönelik Öneriler

Bu bölümde Kardeş İlişkisi Ölçeği'nin geliştirilmesi çalışmasında elde edilen sonuçlara yönelik hem araştırmacılara hem de uygulamacılara bazı önerilerde bulunulmuştur:

1. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi sürecinde Ankara ilinin merkez ilçelerinde öğrenim gören lise öğrencilerinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Başka çalışmalarda farklı illerde ve hem kentte hem de kırsal

bölgelerde yaşayan lise öğrencilerinden elde edilen verilerle ölçeğin psikometrik nitelikleri yeniden test edilebilir.

2. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi sürecinde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları kapsamında kullanılan yöntemler dışında da yöntemler bulunmaktadır. Örneğin, geçerliği kapsamında kardeş ilişkisi ile benzer ya da farklı nitelikleri ölçtüğü düşünülen niteliklerle ilişkisi incelenerek ölçeğin geçerliğine ilişkin ek kanıt oluşturulabilir.
3. Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin geliştirilmesi süresinde, madde yazım aşamasında ilgili alanyazın doğrultusunda kardeş ilişkisinin bileşenlerine yönelik madde yazılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda kardeş ilişkisinin rekabet ve güç boyutuna ilişkin hiçbir madde ölçekte yer almamış ve bu sonuç kültürel zeminde tartışılmıştır. Bu doğrultuda kardeş ilişkisinin Türkiye'deki kültüre özgü bileşenlerinin belirlenebilmesi için nitel çalışmalar yapılabilir.

5.2.3. Ergen-Ebeveyn İlişkisi Model Testine Yönelik Öneriler

Bu bölümde, Ergen-Ebeveyn Model testinin sonuçlarına yönelik, araştırmacılara, alan çalışanlarına, politika yapıcılara ve ebeveynlere yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur:

5.2.3.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Araştırmada önerilen modelin genellenebilirliğine yeni kanıtlar oluşturabilmek için ön ergenlik veya ileri ergenlik dönemindeki bireylerle de model testi çalışması yürütülebilir. Ayrıca model testi farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerle de tekrarlanabilir.
2. Model testinde ergen-ebeveyn ilişkisi değişkeni, sadece ergenin algılarını yansıtmaktadır. Sonraki çalışmalarda ergen-ebeveyn ilişkisi değişkeni hem ergen hem de ebeveynlerden alınan bilgiler doğrultusunda ele alınabilir.
3. Model testinde değişkenlerin seçiminde ekolojik sistem yaklaşımı temel alınmıştır ve seçilen değişkenler ekolojik sistem yaklaşımında yer alan mikrosistem ve mezosistem basamağında yer almaktadır. Sonraki çalışmalarda, ekolojik sistem yaklaşımının ekzosistem basamağında (ebeveynin iş yaşamı gibi), makrosistem basamağında (kültürel özellikler gibi) ve kronosistem basamağında (ön, orta ve ileri ergenlikteki bireylerin karşılaştırılması gibi) yer alan değişkenlerin de kullanılması ile ergen-

ebeveyn ilişkisinde ekolojik yaklaşıma ilişkin görece daha kapsamlı bir çerçeve oluşturulabilir.

4. Daha sonraki çalışmalarda ergenin ve ebeveynin cinsiyetine göre ele alınan bağımsız değişkenlerin (eş desteği, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi ve ebeveyn öz-yetkinliği) ergen-ebeveyn ilişkisine etkisi incelenebilir.

5. Ergen-ebeveyn ilişkisi, aile çalışmalarında ve çiftlerle ilgili çalışmalarda kullanılan dyadic (ikili) analiz yöntemleri ile de incelenebilir.

6. Bu çalışmada ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen etmenler, iki ebeveynin birlikte yaşadığı ailelerde belirlenmiştir. Bu kapsamda tek ebeveynli ailelerde ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen etmenlerin neler olduğu incelenebilir.

7. Sonuçlara göre ergen-ebeveyn ilişkisinde eş desteği, kardeş ilişkisi ve akran ilişkisinin ergen-ebeveyn ilişkisini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda ergen-ebeveyn ilişkisini geliştirmeye yönelik müdahale programlarına, ebeveynin evlilik yaşantısı, kardeş ve akran ilişkisine yönelik modüller eklenebilir.

8. Bu çalışmanın bulgularına göre, ebeveyn öz-yetkinliği değişkeni ilgili alanyazındaki bulgunun aksine ergen-ebeveyn ilişkisi olumsuz yönde etkilemektedir. Sonraki çalışmalarda ebeveyn öz-yetkinliğini ölçebilecek farklı ölçme araçları da kullanılarak bu bulgu başka çalışma gruplarında da test edilebilir.

5.2.3.2. Alan Çalışanlarına Yönelik Öneriler

1. Psikolojik yardım hizmeti sunan psikolojik danışman, okul psikolojik danışmanı, psikolog ve çocuk ve ergen psikiyatrlarına, ergen-ebeveyn ilişkisinin geliştirilmesi konusunda desteğe ihtiyaç duyan ergen ve ebeveynlerle çalışırken, ergenin akran ve kardeşleriyle ilişkisinin ve ebeveynlerin evlilik ilişkisinin niteliğini de göz önünde bulundurmaları önerilebilir.

2. Psikolojik yardım hizmeti sunan psikolojik danışman, okul psikolojik danışmanı, psikolog ve çocuk ve ergen psikiyatrları tarafından lise öğrencileri ya da anne babalarıyla sürdürülen oturumlarda, ergen-ebeveyn ilişkisi konusunda sadece ergenin algıları değil, ebeveynin algılarına yönelik

bir değerlendirme yapılarak ilişkinin niteliği daha kapsamlı olarak ele alınabilir.

3. Liselerde çalışan okul psikolojik danışmanları ergen ve ebeveynlere, ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen etmenler konusunda detaylı bilgi sunmak üzere eğitim seminerleri ya da konferanslar düzenleyebilir.

5.2.3.3. Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler

1. Türkiye’de ergen-ebeveyn ilişkisinin yapısının ve bu kültüre özgü unsurlarının ortaya konulabilmesi için ülke genelinde yapılabilecek araştırmaların planlanması ve sürdürülmesi konusunda Gençlik ve Spor Bakanlığı ya da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kaynak ve destek sunması önerilebilir.

2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nca yürütülen Aile Eğitim Programı’nda yer alan modüllerde ergenlerin gelişimsel özellikleri ve anne babalarına düşen görevler ve ebeveynlik konuları dışında ergen-ebeveyn ilişkisi ve bu ilişkiyi etkileyen etmenler de yer alabilir.

3. Evlilik ve aile danışmanlığı alanında açılan sertifika eğitimlerinin program modüllerine, ergen-ebeveyn ilişkisi ve bu ilişkiyi etkileyen etmenlere yönelik içerikler eklenebilir.

4. Aile Danışma Merkezleri’nde sunulan programların içeriğinde de bu araştırmanın bulgularına dayanarak ergen-ebeveyn ilişkisini etkileyen, eş desteği daha geniş kapsamda ebeveynlerin evlilik ilişkisi, akran ilişkisi ve kardeş ilişkisi faktörleri eklenerek programların içeriği zenginleştirilebilir.

5.2.3.4. Ebeveynlere Yönelik Öneriler

1. Ebeveynlerin yüksek ebeveyn öz-yetkinliğine sahip olmaları ergen-ebeveyn ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle ergenlik dönemindeki çocuklarıyla ilişkilerinde ebeveynlik davranışlarının, çocuklarıyla kurdukları ilişkiye olumsuz etkilerinin olabileceğini de göz önünde bulundurmaları önerilebilir.

2. Ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarıyla ilişkilerini geliştirebilmek için ergen-ebeveyn ilişkisini geliştirmeye yönelik programlara katılmaları önerilebilir.

3. Ergen-ebeveyn ilişkisi ve daha kapsamlı olarak aile ilişkileri içinde bulunduğu kültürel bağlamdan etkilenmektedir. Bu nedenle ergen-ebeveyn

ilişkisi konusunda ebeveynlerin başka kültürlerde geliştirilen kuramsal bilgilerin yer aldığı kaynak ve araştırmalardan yararlanırken, kendi kültürel bağlamlarına ve değerlerine göre bu bilgiyi uyarlamaları önerilebilir.

4. Ebeveynler ergenlik dönemindeki çocuklarıyla problemler yaşadıklarında, evlilik yaşantısında birbirlerine sağladıkları desteğin olumlu etkisini göz önünde bulundurarak, ergen çocuklarıyla aralarındaki ilişkiyi geliştirebilmek için öncelikli olarak birbirlerine ihtiyaçları olduğu desteği sunmaya özen gösterebilirler.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2012). *Bireysel psikoloji* (Çev., C. Çelebi). İstanbul: Altın Post Yayıncılık.
- Ahmetoğlu, E. ve Aral, N. (2008). Schaeffer kardeş davranışı değerlendirme ölçeğinin Türkçe uyarlaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 379-88.
- Allison, B. N. (2000). Parent-adolescent relationship conflict in early adolescence: Research and implications for middle school programs. *Journal of Family and Consumer Sciences Education*, 18(2), 1-6.
- APA (2002). *Developing adolescents: A reference for professionals*. Washington, DC: American Psychological Society.
- Apalaçi, V. (1996). *Psychological adjustment and sibling relationships of older brothers and sisters of children with pervasive developmental disorders*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aquilino, W. S. (1997). From adolescent to young adult: A prospective study of parent-child relations during the transition to adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 670-686.
- Ardelt, M., & Eccles, J. S. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues*, 22(8), 944-972.
- Ashraf, F., & Najam, N. (2011). Age and gender differences in parent-adolescent conflict. *Journal of Behavioural Sciences*, 21(2), 77-92.
- Ataca, B., Kağıtçıbaşı, Ç., & Diri, A. (2005). The Turkish family and the value of children: Trends over time. In G. Trommsdorff, B. Nauck (Eds.). *The value of children in cross-cultural perspective. Case studies in eight societies*, 91-120. Lengerich: Past Science Publishers.
- Bandura, A. (1994). Regulative function of perceived self-efficacy. In M. G. Rumsey, C. B. Walker & J. H. Harris (Eds.). *Personal selection and classification*, 261-71. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Barber, B. K. (1994). Cultural, family, and personal contexts of parent-adolescent conflict. *Journal of Marriage and the Family*, 56(2), 375-386.
- Barber, J. G., & Delfabbro, P. (2000). Predictors of adolescent adjustment: Parent-peer relationships and parent-child conflict. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 17(4), 275-288.
- Bayraktar, F. (2007). Olumlu ergen gelişiminde ebeveyn/akran ilişkilerinin önemi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(3), 157-166.
- Bentler, P. M. (2006). *EQS 6 Structural Equations Program Manual*. Encino, California: Multivariate Software, Inc.
- Bird, H. R., Canino, G. J., Davies, M., Zhang, H., Ramirez, R., & Lahey, B. B. (2001). Prevalence and correlates of antisocial behaviors among three ethnic groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29(6), 465-478.

- Bogensneider, K., Small, S. A., & Tsay, J. C. (1997). Child, Parent, and Contextual Influences on Perceived Parenting Competence among Parents of Adolescents. *Journal of Marriage and Family*, 59(2), 345-362.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Loss (Vol. 3)*. New York: Basic Books.
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review Psychology*, 49, 1-24.
- Brody, G. H., Arias, I., & Fincham, F. D. (1996). Linking marital and child attributions to family processes and parent-child relationships. *Journal of Family Psychology*, 10(4), 408-421.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., & McCoy, J. K. (1994). Contributions of family relationships and child temperaments to longitudinal variations in sibling relationship quality and sibling relationship styles. *Journal of Family Psychology*, 8(3), 274-286.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In Husen, T. & Postlethwaite, T. N. (Eds.). *International Encyclopedia of Education*, 37-43. Oxford: Pergamon Press/ Elsevier Science.
- Browne, M. W., Cudeck, R. (1993). Alternative Ways of Assessing Model Fit. In: K. A. Bollen ve J. S. Long (Eds.). *Testing Structural Equation Models*, 136-162. Beverly Hills, CA: Sage.
- Buehler, C., & Gerard, J. M. (2002). Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescents' maladjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 78-92.
- Buist, K. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(1), 97-106.
- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Measuring Friendship Quality During Pre- and Early Adolescence: The Development and Psychometric Properties of the Friendship Qualities Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11(3), 471-484.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bynum, M. S., & Kotchick, B. A. (2006). Mother-adolescent relationship quality and autonomy as predictors of psychosocial adjustment among African American adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 15(5), 528-541.
- Çavdar, A. (2003). *The self-with-sibling representation and the oedipal themes in the sibling*. (Master thesis). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cicirelli, V. G. (1994). Sibling relationships in cross-cultural perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 56(1), 7-20.
- Coatsworth, J. D., Duncan, L. G., Greenberg, M. T., & Nix, R. L. (2010). Changing parent's mindfulness, child management skills and relationship quality with their

- youth: Results from a randomized pilot intervention trial. *Journal of Child and Family Studies*, 19(2), 203-217.
- Colarossi, L. G., & Eccles, J. S. (2000). A prospective study of adolescents' peer support: Gender differences and the influence of parental relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(6), 661-678.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.
- Collins, W. A., & Laursen, B. (2004). Changing relationships, changing youth: Interpersonal contexts of adolescent development. *The Journal of Early Adolescence*, 24, 55-62.
- Collins, W. A., & Madsen, S. D. (2003). Developmental change in parenting interactions. In L. Kuczynski (Ed.), *Handbook of dynamics in parent-child relations*, 49-66. Thousand Oaks, CA: Sage
- Corona, R., Lefkowitz, E. S., Sigman, M. ve Romo, L. F. (2005). Latino adolescents' adjustment, maternal depressive symptoms, and the mother-adolescent relationship. *Family Relations*, 54, 386-399.
- Covino, P. M. (1991). The psychological and social predictors of parent-adolescent relationship in divorced and intact families. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of Connecticut.
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual review of psychology*, 48(1), 243-267.
- Crockett, L. J., & Randall, B. A. (2006). Linking adolescent family and peer relationships to the quality of young adult romantic relationships: The mediating role of conflict tactics. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23(5), 761-780.
- Crockett, L. J., Brown, J., Russell, S. T., & Shen, Y. L. (2007). The meaning of good parent-child relationships for Mexican American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 17(4), 639-668.
- Crouter, A. C., Bumpus, M. F., Head, M. R., & McHale, S. M. (2001). Implications of overwork and overload for the quality of men's family relationships. *Journal of Marriage and Family*, 63, 404-416.
- De Goede, I. H., Branje, S. J., & Meeus, W. H. (2009). Developmental changes in adolescents' perceptions of relationships with their parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(1), 75-88.
- Dekovic, M. (1999). Parent-adolescent conflict: Possible determinants and consequences. *International Journal of Behavioral Development*, 23(4), 977-1000.
- Dekovic, M., & Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of Adolescence*, 20(2), 163-176.
- Deković, M., Janssens, J. M., & Van As, N. (2003). Family predictors of antisocial behavior in adolescence. *Family Process*, 42(2), 223-235.

- Denton, M. L. (2006). Relationship quality between parents and adolescents: Understanding the role of religion. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of North Carolina.
- Derkman, M. M., Engels, R. C., Kuntsche, E., van der Vorst, H., & Scholte, R. H. (2011). Bidirectional associations between sibling relationships and parental support during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 40(4), 490-501.
- Downing, S. M. (2004). Reliability: on the reproducibility of assessment data. *Medical Education*, 38(9), 1006-1012.
- Dumka, L. E., Gonzales, N. A., Wheeler, L. A., & Millsap, R. E. (2010). Parenting self-efficacy and parenting practices over time in Mexican American families. *Journal of Family Psychology*, 24(5), 522-531.
- Duru, G. A., Uçanok, Z., ve Topçu, E. A. (2014). Olumsuz yaşam olayları, ebeveyn-ergen ilişkisi ve ergenin uyumu arasındaki ilişkilerin aile stres modeli çerçevesinde sınanması: Bir izleme çalışması. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi, Proje No: 11B5358001.
- Elkins, I. J., McGue, M., & Iacono, W. G. (1997). Genetic and environmental influences on parent-son relationships: Evidence for increasing genetic influence during adolescence. *Developmental Psychology*, 33(2), 351-363.
- Engels, R. C. M. E., Dekovic, M., & Meeus, W. (2002). Parenting practices, social skills and peer relationships in adolescence. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 30(1), 3-17.
- Engels, R. C., Finkenauer, C., Meeus, W., & Deković, M. (2001). Parental attachment and adolescents' emotional adjustment: The associations with social skills and relational competence. *Journal of Counseling Psychology*, 48(4), 428-439.
- Erel, O., & Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 118(1), 108-132.
- Erkan Atik, Z., Çok, F., Esen Çoban, A., Doğan, T. ve Güney Karaman, N. (2014). Akran İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446.
- Eryüksel, G. N ve Akün, E. (2003). Depresyonu olan ergenler ile ana-babalarının aile ilişkilerinin ve bilişsel çarpıtmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 59-73.
- Eryüksel, G. N. (1996a). Ana-baba ve ergen ilişkilerinin problem çözme iletişim becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Eryüksel, G. N. (1996b). Ana-baba ergen ilişkilerinin Davranışsal Aile Sistemleri Kuramına göre değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(38), 1-17.
- Faber, A. J., Edwards, A. E., Bauer, K. S., & Wetchler, J. L. (2003). Family structure: Its effects on adolescent attachment and identity formation. *The American Journal of Family Therapy*, 31(4), 243-255.

- Fan, X., Thompson, B., & Wang, L. (1999). Effects of sample size, estimation method, and model specification on structural equation modeling fit indexes. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 56-83.
- Fanti, K. A., Henrich, C. C., Brookmeyer, K. A., & Kuperminc, G. P. (2008). Toward a transactional model of parent-adolescent relationship quality and adolescent psychological adjustment. *The Journal of Early Adolescence*, 28(2), 252-276.
- Fergus, S., & Zimmerman, M. A. (2005). Adolescent resilience: A framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual Review of Public Health*, 26, 399-419.
- Field, T., Diego, M., & Sanders, C. (2002). Adolescents' parent and peer relationships. *Adolescence*, 37(145), 121-130.
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., & Williams-Wheeler, M. (2004). Parental influences on adolescent problem behavior: Revisiting Stattin and Kerr. *Child Development*, 75(3), 781-796.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985a). Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development*, 56(2), 448-461.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985b). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, 21(6), 1016-1024.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63(1), 103-115.
- Furman, W., Simon, V. A., Shaffer, L., & Bouchey, H. A. (2002). Adolescents' Working Models and Styles for Relationships with Parents, Friends, and Romantic Partners. *Child Development*, 73(1), 241-255.
- Galambos, N. L., Barker, E. T., & Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development*, 74(2), 578-594.
- Galambos, N. L., Sears, H. A., Almeida, D. M., & Kolaric, G. C. (1995). Parents' work overload and problem behavior in young adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 5(2), 201-223.
- Garnefski, N. (2000). Age differences in depressive symptoms, antisocial behavior, and negative perceptions of family, school, and peers among adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 39(9), 1175-1181.
- Gil-Rivas, V., Greenberger, E., Chen, C., & Montero-Lopez Lena, M. (2003). Understanding depressed mood in the context of a family-oriented culture. *Adolescence*, 38(149), 93.
- Gökler, I. (2008). *Sistem yaklaşımı ve sosyal-ekolojik yaklaşım çerçevesinde oluşturulan kavramsal model temelinde kronik hastalığı olan çocuklar ve ailelerinde psikolojik uyumun yordanması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Goldhaber, D. E. (2000). *Theories of human development: Integrative perspectives*. Mountain View: Mayfield.
- Goldstein, S. E., Davis-Kean, P. E., & Eccles, J. S. (2005). Parents, peers, and problem behavior: a longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior. *Dev Psychol*, *41*(2), 401-413.
- Gouws, F. E., Kruger, N., & Burger, S. (2008). *The adolescent*. Johannesburg: Heinemann Publishers.
- Greenberg, M. T., Siegel, J. M., & Leitch, C. J. (1983). The nature and importance of attachment relationships to parents and peers during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, *12*(5), 373-386.
- Greenberger, E., & Chen, C. (1996). Perceived family relationships and depressed mood in early and late adolescence: A comparison of European and Asian Americans. *Developmental Psychology*, *32*(4), 707-716.
- Grych, J. H. (2002). Marital relationships and parenting. In M. Bornstein (Ed.). *Handbook of parenting*, 203–226. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *12*(22), 82-93.
- Hair, E. C., Moore, K. A., Garrett, S. B., Ling, T., & Cleveland, K. (2008). The continued importance of quality parent–adolescent relationships during late adolescence. *Journal of research on adolescence*, *18*(1), 187-200.
- Hair, E. C., Moore, K. A., Hadley, A. M., Kaye, K., Day, R. D., & Orthner, D. K. (2009). Parent marital quality and the parent–adolescent relationship: Profiles of relationship quality. *Marriage & Family Review*, *45*(2-3), 189-217.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R., & Tatham, R. (2007). *Multivariate data analysis*. New Jersey: Pearson Education Inc.
- Hall, J. A. (1987). Parent-adolescent conflict: An empirical review. *Adolescence*, *22*, 767-789.
- Head, M. R. (2004). Profiling parent-adolescent relationships: A pattern-analytic approach to relationship quality. Unpublished Doctoral Dissertation. The Pennsylvania State University.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Thousand Oaks, Calif: Sage
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, *6*(1), 53-60.
- Hortaçsu, N. (2015). *Zamanda aile ailede zaman*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Howard, S. A. (2016). *Marital quality, parent-adolescent relations, and adolescent depressive symptoms among military families*. Unpublished Doctoral Dissertation. Florida State University.

- Hu, L. T., & Bentler, P. (1999). Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Izzo, C., Weiss, L., Shanahan, T., & Rodriguez-Brown, F. (2000). Parental self-efficacy and social support as predictors of parenting practices and children's socioemotional adjustment in Mexican immigrant families. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 20(1-2), 197-213.
- Jacobson, K. C., & Crockett, L. J. (2000). Parental monitoring and adolescent adjustment: An ecological perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 10(1), 65-97.
- Jones, T. L., & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25(3), 341-363.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of cross-cultural psychology*, 36(4), 403-422.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self, and human development across cultures, theory and applications*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kaiser, H. F. (1974). An Index of Factorial Simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Kaner, S. (2000). Kontrol kuramına dayalı anababa-ergen ilişkileri ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 33(1-2), 77-89.
- Kaner, S., Şekercioğlu, G. ve Yellice-Yüksel, B. (2007). *Öğretmenlerin ve ana-babaların öz-yetkinlik inançları, tükenmişlik algıları ve çocukların problem davranışları*. Yayınlanmamış Araştırma Projesi. Proje Numarası: 2006 09 04 009.
- Kaplan, A., Klein, R., & Gleason, N. (1991). Women's self development in late adolescence. In J. V. Jordan, A. G. Kaplan, J. B. Miller, I. P. Stiver, & J. L. Surrey (Eds.). *Women's growth in connection*, 122-140. New York: Guilford.
- Karataş, S., Sertelin Mercan, Ç. ve Düzen, A. (2016). Ergenlerin ebeveyn ilişkilerine yönelik algıları: Nitel bir inceleme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 237-257.
- Kerns, K. A., Klepac, L., & Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental Psychology*, 32(3), 457-466.
- Kim, J. Y., McHale, S. M., Wayne Osgood, D., & Crouter, A. C. (2006). Longitudinal course and family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence. *Child development*, 77(6), 1746-1761.
- Kitzmann, K. M. (2000). Effects of marital conflict on subsequent triadic family interactions and parenting. *Developmental Psychology*, 36(1), 3-13.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: The Guilford Press.
- Koç, N. (2010). *Orta öğretim öğrencilerinin ebeveynleriyle olan ilişkilerine bakışları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

- Korfal, A. (2016). *Algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile problem davranışlar arasındaki bağlantıda, ebeveyn-ergen ilişkilerinin aracı rolü.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korkut, F. (2003). Rehberlikte önleme hizmetleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 441-452.
- Kouros, C. D., Papp, L. M., Goeke-Morey, M. C., & Cummings, E. M. (2014). Spillover between marital quality and parent-child relationship quality: Parental depressive symptoms as moderators. *Journal of Family Psychology*, 28(3), 315-325.
- Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations*, 49(1), 25-44.
- Laursen, B., & Collins, A. W. (2009). Parent-adolescent relationships and influences. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology, Volume 2: Contextual influences on adolescent development*, 3-42. Hoboken, NJ: Wiley.
- Laursen, B., & Collins, W. A. (1994). Interpersonal conflict during adolescence. *Psychological Bulletin*, 115, 197-209.
- Laursen, B., Coy, K. C., & Collins, W. A. (1998). Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: A meta-analysis. *Child Development*, 69(3), 817-832.
- Leahy-Warren, P., McCarthy, G., & Corcoran, P. (2012). First-time mothers: social support, maternal parental self-efficacy and postnatal depression. *Journal of Clinical Nursing*, 21(3-4), 388-397.
- Lerner, R., & Steinberg, L. (2004). The scientific study of adolescence: Past, present, and future. In R. Lerner, & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology*, 1-12. New York: Wiley.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: associations with peer relations. *Child Dev*, 70(1), 202-213.
- Luster, T., & Okagaki, L. (2005). *Parenting: An ecological perspective.* (2nd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- MacDonald, K. (1992). Warmth as a developmental construct: An evolutionary analysis. *Child Development*, 63(4), 753-773.
- Markiewicz, D., Doyle, A. B., & Brendgen, M. (2001). The quality of adolescents' friendships: Associations with mothers' interpersonal relationships, attachments to parents and friends, and prosocial behaviors. *Journal of Adolescence*, 24(4), 429-445.
- Matza, L. S., Kupersmidt, J. B., & Glenn, D. M. (2001). Adolescents' Perceptions and Standards of Their Relationships with Their Parents as a Function of Sociometric Status. *Journal of Research on Adolescence*, 11(3), 245-272.

- McGue, M., Elkins, I., Walden, B., & Iacono, W. G. (2005). Perceptions of the parent-adolescent relationship: A longitudinal investigation. *Developmental Psychology*, 41(6), 971-984.
- McKinney, C., & Renk, K. (2011). A multivariate model of parent-adolescent relationship variables in early adolescence. *Child Psychiatry & Human Development*, 42(4), 442-462.
- Meunier, J. C., Roskam, I., Stievenart, M., De Moortele, G. V., Browne, D. T., & Wade, M. (2012). Parental differential treatment, child's externalizing behavior and sibling relationships: Bridging links with child's perception of favoritism and personality, and parents' self-efficacy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(5), 612-638.
- Meyendorf, R. R. (1971). Infant depression due to separation from siblings: Syndrome of depression, retardation, starvation, and neurological symptoms. *Psychiatra Clinica*, 4, 321-335.
- Montemayor, R. (1986). Family variation in parent-adolescent storm and stress. *Journal of Adolescent Research*, 1(1), 15-31.
- Noller, P. (1994). Relationships with parents in adolescence: Process and outcome. In R. Montemayor, G. Adams, T. Gulotta (Eds.). *Personal relationships during adolescence*, 37-78. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Noller, P., Feeney, J. A., Sheehan, G., & Peterson, C. (2000). Marital conflict patterns: Links with family conflict and family members' perceptions of one another. *Personal Relationships*, 7(1), 79-94.
- Nuckolls, C. W. (1993). An introduction to the study of cross-cultural sibling relations. In C. W. Nuckolls (Ed.). *Siblings in South Asia*, 19-44. New York: Guilford Press.
- Offer, D., Ostrov, E., & Howard, K. (1981). *The adolescent: A psychological self-portrait*. New York: Basic Books.
- Oh, W., Volling, B. L., & Gonzalez, R. (2015). Trajectories of children's social interactions with their infant sibling in the first year: A multidimensional approach. *Journal of Family Psychology*, 29(1), 119-129.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Ebeveyn Kabul-Red Teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Overbeek, G., Stattin, H., Vermulst, A., Ha, T., & Engels, R. C. (2007). Parent-child relationships, partner relationships, and emotional adjustment: a birth-to-maturity prospective study. *Developmental Psychology*, 43(2), 429-437.
- Oyserman, D., Bybee, D., Mowbray, C., & Kahng, S. K. (2004). Parenting Self-Construals of Mothers With a Serious Mental Illness: Efficacy, Burden, and Personal Growth. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(12), 2503-2523.
- Öz Soysal, F. S., Yurdabakan, İ., Baş, A. U. ve Aysan, F. (2016). Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeğinin genç yetişkinlerde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5351-5361.

- Öz, F. S. (2015). An adaptation, validity and reliability of The Lifespan Sibling Relationship Scale to the Turkish adolescents. *Educational Research and Reviews*, 10(2), 203-209.
- Özdemir, Y. (2012). Kırsal kesimde ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu eğitim dergisi*, 20(1), 81-96.
- Özdemir, Y., & Çok, F. (2011). Ergenlikte özerklik gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 152-162.
- Parker, J. S., & Benson, M. J. (2004). Parent-adolescent relations and adolescent functioning: Self-esteem, substance abuse, and delinquency. *Adolescence*, 39(155), 519-530.
- Phillips, D. L., & Clancy, K. J. (1972). Some effects of social desirability in survey studies. *American Journal of Sociology*, 77(5), 921-940.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior research methods*, 40(3), 879-891.
- Raubenheimer, J. (2004). An item selection procedure to maximize scale reliability and validity. *SA Journal of Industrial Psychology*, 30(4), 59-64.
- Renk, K., Liljequist, L., Simpson, J. E., & Phares, V. (2005). Gender and age differences in the topics of parent-adolescent conflict. *The Family Journal*, 13(2), 139-149.
- Riesch, S. K., Bush, L., Nelson, C. J., Ohm, B. J., Portz, P. A., Abell, B., Wightman, M. R., & Jenkins, P. (2000). Topics of conflict between parents and young adolescents. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing*, 5(1), 27-40.
- Riggio, H. R. (2000). Measuring attitudes toward adult sibling relationships: The lifespan sibling relationship scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(6), 707-728.
- Rinaldi, C. M., & Howe, N. (2003). Perceptions of constructive and destructive conflict within and across family subsystems. *Infant and Child Development*, 12(5), 441-459.
- Robin, A. L., & Foster, S. L. (1989). *Negotiating parent-adolescent conflict: A Behavioral Family System Approach*, New York: Guilford Press.
- Robin, A. L., Koepke, T., & Moye, A. (1990). Multidimensional assessment of parent-adolescent relations. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(4), 451-459.
- Rohner, R. P. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59(8), 830-840.
- Rothbaum, F., Morelli, G., Pott, M., & Liu-Constant, Y. (2000). Immigrant-Chinese and Euro-American parents' physical closeness with young children: Themes of family relatedness. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 334-348.
- Rothbaum, F., Pott, M., Azuma, H., Miyake, K., & Weisz, J. (2009). The development of close relationships in Japan and the United States: Paths of symbiotic harmony and generative tension. *Child Development*, 71(5), 1121-1142.

- Salter Ainsworth, M. (1989). Attachments beyond infancy. *American psychologist*, 44(4), 709-716.
- Sanders, R. (2004). *Sibling relationships: Theory and issues for practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Santrock, J. W. (2014). *Ergenlik* (Çev. D. M. Siyez). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Scharf, M., & Mayseless, O. (2008). Late adolescent girls' relationships with parents and romantic partner: The distinct role of mothers and fathers. *Journal of Adolescence*, 31(6), 837-855.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Seginer, R. (1998). Adolescents' perceptions of relationships with older sibling in the context of other close relationships. *Journal of Research on Adolescence*, 8(3), 287-308.
- Seiffge-Krenke, I., Overbeek, G., & Vermulst, A. (2010). Parent-child relationship trajectories during adolescence: Longitudinal associations with romantic outcomes in emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 33(1), 159-171.
- Shanahan, L., McHale, S. M., Osgood, D. W., & Crouter, A. C. (2007). Conflict frequency with mothers and fathers from middle childhood to late adolescence: Within-and between-families comparisons. *Developmental Psychology*, 43(3), 539-550.
- Shek, D. T. L. (2000). Parental marital quality and well-being, parent-child relationship quality, and Chinese adolescent adjustment. *The American Journal of Family Therapy*, 28(2), 147-162.
- Shomaker, L. B., & Furman, W. (2009). Parent-adolescent relationship qualities, internal working models, and styles as predictors of adolescents' observed interactions with friends. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(5), 579-603.
- Shumow, L., & Lomax, R. (2002). Parental Efficacy: Predictor of Parenting Behavior and Adolescent Outcomes. *Parenting*, 2(2), 127-150.
- Sillars, A., Koerner, A., & Fitzpatrick, M. A. (2005). Communication and understanding in parent-adolescent relationships. *Human Communication Research*, 31(1), 107-128.
- Silverberg, S. B., & Steinberg, L. (1987). Adolescent autonomy, parent-adolescent conflict, and parental well-being. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(3), 293-312.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- Smetana, J. G. (1989). Adolescents' and parents' reasoning about actual family conflict. *Child Development*, 59, 1052-1067.
- Smetana, J. G. (2005). Adolescent-parent conflict: Resistance and subversion as developmental process. In L. Nucci (Ed.). *Conflict, contradiction, and contrarian elements in moral development and education*, 69-91. Mahwah, NJ: Erlbaum.

- Smith, K. A., & Forehand, R. (1986). Parent-adolescent conflict: Comparison and prediction of the perceptions of mothers, fathers, and daughters. *The Journal of Early Adolescence*, 6(4), 353-367.
- Smith, P. B., Bond, M. H., & Kağıtçıbaşı, C. (2006). *Understanding social psychology across cultures: Living and working in a changing world*. London: Sage
- Smollar, J., & Youniss, J. (1989). Transformations in adolescents' perceptions of parents. *International Journal of Behavioral Development*, 12(1), 71-84.
- South, S. C., Krueger, R. F., Johnson, W., & Iacono, W. G. (2008). Adolescent personality moderates genetic and environmental influences on relationships with parents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(5), 899-912.
- Stanik, C. E., Riina, E. M., & McHale, S. M. (2013). Parent-adolescent relationship qualities and adolescent adjustment in two-parent African American families. *Family Relations*, 62(4), 597-608.
- Steinberg, L. & Silk, J. S. (2002). Handbook of Parenting Volume 1 Children and Parenting. In Bornstein, M. H. (Ed.). *Parenting adolescents*, 103-134. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Steinberg, L. (1988). Reciprocal relation between parent-child distance and pubertal maturation. *Developmental Psychology*, 24(1), 122-128.
- Steinberg, L. (1990). Autonomy, conflict, and harmony in the family relationship. In S. S. Feldman & G. R. Elliott (Eds.). *At the threshold: The developing adolescent*, 255-276. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11,1-19.
- Steinberg, L. (2004). Risk taking in adolescence: what changes, and why? *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1021(1), 51-58.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Çev. Ed. Figen Çok). Ankara: İmge Kitabevi.
- Steinberg, L., & Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 83-110.
- Stevenson, M. M., Fabricius, W. V., Cookston, J. T., Parke, R. D., Coltrane, S., Braver, S. L., & Saenz, D. S. (2014). Marital problems, maternal gatekeeping attitudes, and father-child relationships in adolescence. *Developmental Psychology*, 50(4), 1208-1218.
- Stocker, C. M., Burwell, R. A., & Briggs, M. L. (2002). Sibling conflict in middle childhood predicts children's adjustment in early adolescence. *Journal of Family Psychology*, 16(1), 50-57.
- Stormshak, E. A., Bellanti, C. J., & Bierman, K. L. (1996). The quality of sibling relationships and the development of social competence and behavioral control in aggressive children. *Developmental Psychology*, 32, 79-89.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.

- Sunar, D., & Fişek, G. O. (2005). Contemporary Turkish families. In J. L. Roopnarine, & U. P. Gielen (Eds.) *Families in global perspective*, 169–183. Boston: Pearson.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı. (Çev. Ed. M. Baloğlu). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Tonia, B. (1994). *The effects of marital distress on parent-adolescent and sibling subsystems in nuclear families*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Pacific Graduate School of Psychology.
- Trommsdorff, G. (1995). Parent-adolescent relations in changing societies: A cross-cultural study. In P. Noack, M. Hofer, & J. Youniss (Eds.). *Psychological responses to social change: Human development in changing environments*, 189-218. Berlin: de Gruyter.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2014). *İstatistiklerle gençlik 2014*. [Çevrim-içi: www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=251, Erişim tarihi: 9 Ekim 2017.]
- UNİCEF (2015). *Family and parenting support policy and provision in a global context*. [Çevrim-içi: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/01%20family_support_layout_web.pdf, Erişim tarihi: 17 Ekim 2017.]
- Updegraff, K. A., Thayer, S. M., Whiteman, S. D., Denning, D. J., & McHale, S. M. (2005). Relational aggression in adolescents' sibling relationships: Links to sibling and parent-adolescent relationship quality. *Family Relations*, 54(3), 373-385.
- Videon, T. M. (2002). The effects of parent-adolescent relationships and parental separation on adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 489-503.
- Vitaro, F., Brendgen, M., & Tremblay, R. E. (2000). Influence of deviant friends on delinquency: Searching for moderator variables. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28(4), 313-325.
- Volling, B. L., McElwain, N. L., & Miller, A. L. (2002). Emotion regulation in context: The jealousy complex between young siblings and its relations with child and family characteristics. *Child development*, 73(2), 581-600.
- Von Bertalanffy, L. (1971). The history and status of General Systems Theory. *The Academy of Management Journal*, 15(4), 407-426.
- Wagner, B. M., Cohen, P., & Brook, J. S. (1996). Parent/adolescent relationships: Moderators of the effects of stressful life events. *Journal of Adolescent Research*, 11(3), 347-374.
- Walker-Barnes, C. J., & Mason, C. A. (2004). Delinquency and substance use among gang-involved youth: The moderating role of parenting practices. *American journal of community psychology*, 34(3-4), 235-250.
- Wang, B., Stanton, B., Li, X., Cottrell, L., Deveaux, L., & Kaljee, L. (2013). The influence of parental monitoring and parent-adolescent communication on Bahamian adolescent risk involvement: A three-year longitudinal examination. *Social Science & Medicine*, 97, 161-169.

- Weston, R., & Gore, P. A. (2006). A brief guide to structural equation modeling. *The Counseling Psychologist, 34*(5), 719-751.
- Weymouth, B. B., Buehler, C., Zhou, N., & Henson, R. A. (2016). A meta-analysis of parent-adolescent conflict: Disagreement, hostility, and youth maladjustment. *Journal of Family Theory & Review, 8*, 95-112.
- Wheaton, B., Muthen, B., Alwin, D. F., & Summers, G. F. (1977). Assessing reliability and stability in panel models. *Sociological Methodology, 8*, 84-136.
- Whitchurch, G. G. & Constantine, L. L. (1993). Systems theory In P. G. Boss, W. J. Doherty, R. Larossa, W. R. Schumm, & S. K. Steinmetz (Eds.). *Sourcebook of family theories and methods: a contextual approach, 325-352*. New York: Plenum Publishes.
- White, J., & Klein, D. (2008). *Family theories*. Los Angeles, CA: Sage Publications.
- Whiteman, S. D., & Buchanan, C. M. (2002). Mothers' and children's expectations for adolescence: the impact of perceptions of an older sibling's experience. *Journal of Family Psychology, 16*(2), 157-171.
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of Family Theory & Review, 3*(2), 124-139.
- Williams, A. (2003). Adolescents' relationships with parents. *Journal of Language and Social Psychology, 22*(1), 58-65.
- Wissink, I. B., Dekovic, M., & Meijer, A. M. (2006). Parenting behavior, quality of the parent adolescent relationship and adolescent functioning in four ethnic groups. *Journal of Early Adolescence, 26*, 133-159.
- Yap, M. B. H., Pilkington, P. D., Ryan, S. M., & Jorm, A. F. (2014). Parental factors associated with depression and anxiety in young people: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders, 156*, 8-23.
- Yeh, H. C., & Lempers, J. D. (2004). Perceived siblings relationship and adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence, 33*(2), 133-147.
- Yıldırım, İ. (2004). Eş Destek Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(22), 19-26.
- Yong, A. G., & Pearce, S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in quantitative methods for psychology, 9*(2), 79-94.
- Zeiders, K. H., Roosa, M. W., & Tein, J. Y. (2011). Family structure and family processes in Mexican-American families. *Family Process, 50*(1), 77-91.

EKLER DİZİNİ

EK III. İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ UYGULAMA İZİNİ

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.2324366
Konu : Araştırma izni

29.02.2016

..... İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) Hacettepe Üniversitesinin 10/02/2016 tarihli ve bila sayılı yazısı.

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Doktora Öğrencisi Emine Feyza DİNÇEL' in "**Ergen-ebeveyn ilişkilerinin yordayıcıları: Bir model testi**" başlıklı tezi kapsamında ilçenize bağlı ekli listede belirtilen okullarda uygulama yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Uygulama formunun (4 Sayfa) uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak araştırmanın ilgi (a) genelge çerçevesinde, ilçe millî eğitim müdürlüklerinin sorumluluğunda, okul ve kurum yöneticileri de uygun gördüğü takdirde gönüllülük esasına göre uygulanmasını rica ederim.

Ali GÜNGÖR
Müdür a.
Şube Müdürü

EK:

1-Uygulama formu (4 sayfa)

2-Okul listesi (1 sayfa)

DAĞITIM:

Altındağ-Çankaya-Etimesgut-Keçiören

Mamak-Yenimahalle

EK V. ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

	Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Kısmen Uygun	Uygun	Tamamen Uygun
1. Ebeveynlerim tarafından sevildiğimi hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Ebeveynlerimle sosyal aktivitelere katılmaktan keyif alırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Bir sorunum olduğunda ebeveynlerimle paylaşıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. Ebeveynlerimle duygu ve düşüncelerimi paylaştığımda anlaşıldığımı hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. Arkadaşlarımı ebeveynlerimle tanıştıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Ebeveynlerimden farklı olan düşüncelerimi onlara rahatlıkla söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19. Ebeveynlerimden gizlim saklım yoktur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21. Dışarı çıkacaksam eve ne zaman döneceğimi ebeveynlerime söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
24. İhtiyacım olduğunda ebeveynlerimi yanımda bulamam.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
27. Ebeveynlerim bir haksızlığa uğradığımda yanımda olurlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK VI. EŞ DESTEK ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

Eşim;		Bana Uygun	Bana Kısmen Uygun	Bana Uygun Değil
2.	Yaptıklarımı destekler.	(3)	(2)	(1)
9.	Bana yanımda olduğunu hissettirir.	(3)	(2)	(1)
10.	Bana suçlayıcı, yargılayıcı davranır.	(3)	(2)	(1)
13.	Hastalık, taşınma gibi durumlarda bana yardım eder.	(3)	(2)	(1)
17.	Evimizle ilgili işlerde bana yardım eder.	(3)	(2)	(1)
19.	Görüş ve isteklerime önem verir.	(3)	(2)	(1)
21.	Bana gerçekten değer verir.	(3)	(2)	(1)
22.	Bana değer verdiğini başkalarına hissettirir.	(3)	(2)	(1)
25.	Sorunlarla başa çıkmamda bana yardım eder.	(3)	(2)	(1)
27.	Sağlığımla yakından ilgilenir.	(3)	(2)	(1)

EK VII. AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

	Doğru Değil	Doğru Olabilir	Genellikle Doğru	Çok Doğru	Tamamen Doğru
1 Arkadaşım ve ben bütün boş zamanlarımızı birlikte geçiririz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Arkadaşım ikimizin birlikte yapabileceği eğlenceli şeyler düşünür.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Bazen arkadaşım ve ben boş boş oturur ve okul, spor gibi hoşlandığımız şeyler hakkında konuşuruz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Arkadaşıma yapmamasını söylediğim halde beni kızdırabilir veya canımı sıkabilir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Arkadaşım ve ben çok tartışırız.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. İhtiyacım olduğunda arkadaşım yardım edecektir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13. Eğer bir çocuk, başımın derde girmesine sebep olursa arkadaşım beni savunacaktır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. Eğer okulda veya evde bir problemim varsa, bu konuda arkadaşım ile konuşabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Eğer arkadaşım uzağa gitmek zorunda kalırsa onu özlerim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
22. Bazen arkadaşım benim için bir şeyler yapar ve kendimi özel hissederim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK VIII. ANABABALIK YETKİNLİĞİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

	Kesinlikle yaparım	Genellikle yaparım	Yaparım	Nadiren yaparım	Kesinlikle yapamam
1. Çocuğumun benimle birlikte eğlenceli zaman geçirmesini sağlayabilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
6. Çocuğumla ve onun arkadaşlarıyla birlikte ders dışı etkinliklere katılabilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
7. Çocuğumun okuldaki davranışlarını ve başarılarını izleyebilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
12. Çocuğumun kimlerle arkadaşlık ettiğini denetleyebilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
21. Çocuğumun iyi bir öğrenci olmasını sağlayabilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
27. Çocuğumun okulda daha iyi öğrenmesine katkıda bulunabilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
37. Çocuğumun evdeki kurallara uymasını sağlayabilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
38. Çocuğum, uygun bulmadığım şeyleri istediğinde ona "hayır" diyebilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
43. Çocuğumun duygularına, düşüncelerine ve ilgilerine saygı gösterebilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
52. Çocuğum bir görevi yapmakta zorlandığında, onu çözüm bulmaya teşvik edebilirim.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)

EK IV. KARDEŞ İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

	Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Kısmen Uygun	Uygun	Tamamen Uygun
2. Başımız sıkıştığında birbirimizin yardımına koşarız.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Zor durumlarda birbirimizin yanında oluruz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Birbirimizin başarılarıyla gurur duyarız.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Zıt karakterlere sahibiz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Birbirimize kendi isteklerimizi zorla yaptırırız.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Kimseye anlatamadığımız şeyleri birbirimizle paylaşırız.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13. Birbirimize sırlarımızı güvenle anlatırız.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17. Sebepsiz yere kavga ederiz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Birbirimizi sinir etmek için uğraşırız.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23. Birimizin daha fazla ilgi görmesi diğerinin canını sıkır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK X. KİŞİSEL BİLGİ FORMU ÖRNEK MADDELER

Ergenler için oluşturulan Kişisel Bilgi Formu:

- 1.Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek
- 2.Sınıfınız: () 9. sınıf () 10. sınıf () 11. sınıf
3. Kardeş sayınız:.....

Ebeveynler için oluşturulan Kişisel Bilgi Formu:

- 1.Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
2. Kaç yaşındasınız?
3. Kaç çocuğa sahipsiniz?.....